

Літаратура Масштава

Год выдання 39-ы
№ 63 (2524)
ПЯТНІЦА
II
снежня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАШЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

У ШУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

НАПЯРЭДАДНІ ВЫБАРАЎ НАРОДНЫХ СУДДЗЯЎ

На пытанні нашага карэспандэнта адказвае старшыня Вярхоўнага суда рэспублікі А. Г. БОНДАР

Стар. 2

СЛОВА ПЕРАД ПІСЬМЕННІЦКІМ ПЛЕНУМАМ

Стар. 3

ЗАСТАЛОСЯ Ё ПАМЯЦІ

Тарас Хадкевіч пра Дні літаратуры на Віцебшчыне

Стар. 4—5

ПОСПЕХ АЎТАРА, ПОСПЕХ ТЭАТРА

Рэцэнзія на спектакль «Амністыя»

Стар. 6—7

УРЫВАК З НОВАЙ ПАЭМЫ Анатоля ВЯРЦІНСКАГА

Стар. 7

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГВАЕ РАЗМОВУ

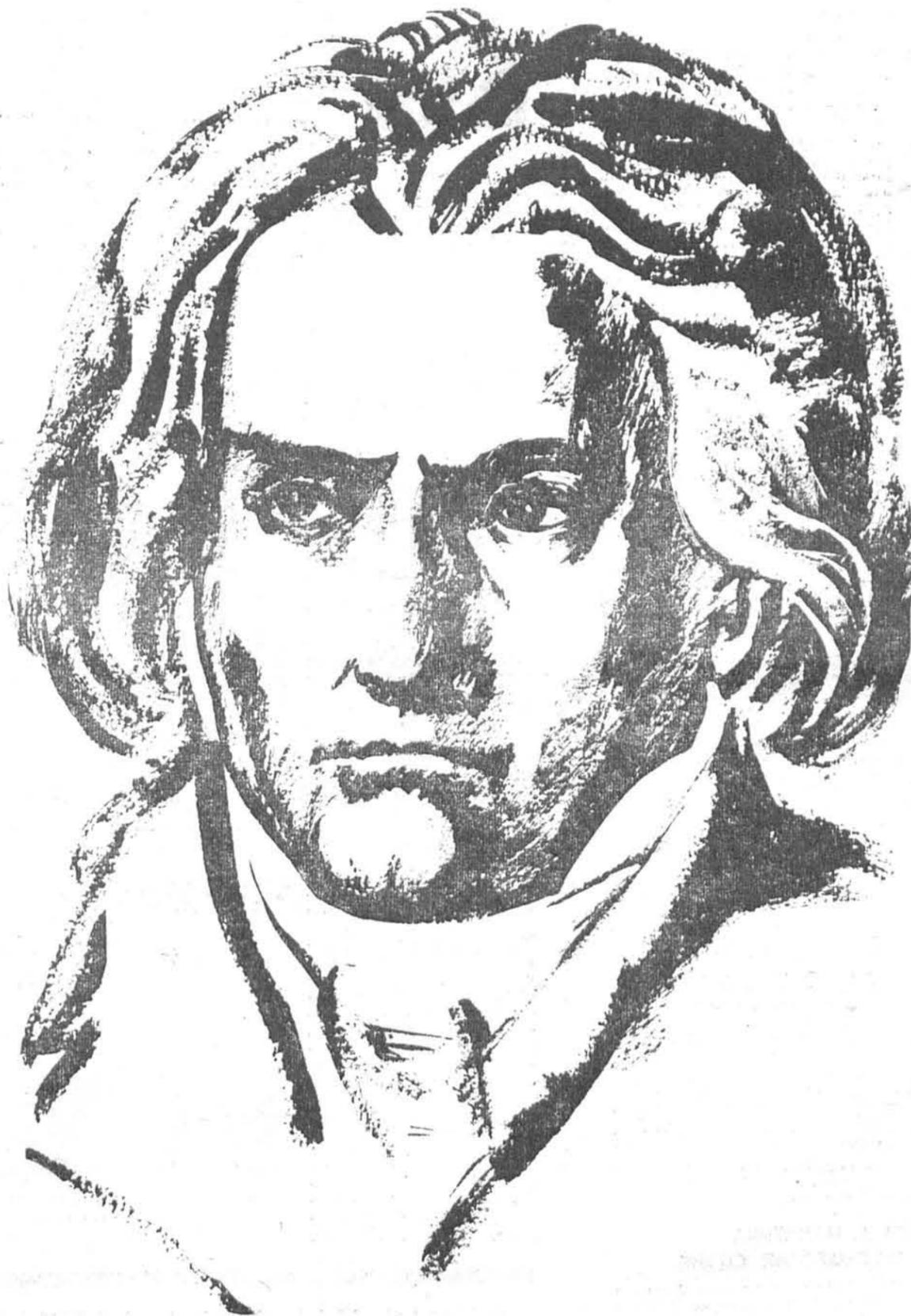
Стар. 9

РАЗДЗЕЛ З НОВАЙ АПОВЕСЦІ Вэчаслава АДАМЧЫКА

Стар. 10—11

ЦЭХАВЫ ЁРАЧ— КЛОПАТЫ І ТУРБОТЫ

Стар. 12—13

Мал. В. ТАРАСАВА.

Бетховен—герой, Бетховен—правадыр, і ніколі, я думаю, ён не быў такі новы, такі неабходны, ніколі заклікі Бетховена не маглі нараджацца з такой сілай, як цяпер.

А. Луначарскі.

Па рашэнні Сусветнага Савета Міру ўсё прагрэсіўнае чалавечтва ў гэтыя дні адзначае 200-годдзе з дня нараджэння Людвіга ван Бетховена. Музыка Бетховена ў Беларусі — гэтай тэме прысвяціў музыказнаўца Л. Аўэрбах свой артыкул, які змешчаны на 14-й старонцы.

ПЛЕНУМ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КПСС

7 снежня 1970 года ў Крамлі адбыўся Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС.

Пленум адобрыў у асноўным праекты Дзяржаўнага плана развіцця народнай гаспадаркі СССР і Дзяржаўнага бюджэту СССР на 1971 год.

Пленум ЦК КПСС вырашыў склікаць чарговы XXIV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза 30 сакавіка 1971 года.

У заключэнне на Пленуме выступілі Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш Л. І. Брэжнеў.

ПА ЛЕНІНСКІХ ЗАПАВЕТАХ, ПА ЛЕНІНСКАМУ ШЛЯХУ

ДРУГАЯ СЕСІЯ ВЯРХОўНАГА САВЕТА СССР ВОСЬМАГА СКЛІКАННЯ

Краіна ідзе на сустрэчу XXIV з'езду КПСС. Савецкім людзям ёсць чым сустрэцца гэтую велічную падзею. Падводзячы ў апошнія дні семідзесятага года вынікі руплівай працоўнай пяцігодкі, мы з гонарам бачым, якіх новых вышніх дасягнула Краіна Савецкаў, як далёка сягнула па велічным шляху да камунізма.

У гэтыя дні ў Маскве, у Крамлі, праходзіць другая сесія Вярхоўнага Савета СССР восьмага склікання.

Дэпутаты, што з'ехаліся на сесію з усіх куткоў краіны, абмяркоўваюць і зацвярджаюць важнейшыя дакументы: Дзяржаўны план развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971 год, Дзяржаўны бюджэт СССР на 1971 год і выкананне Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1969 год, праект Асноўнага воднага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік.

Дакладчыкі, дэпутаты, што выступілі ў спрэчках, аднадушна падкрэслілі, што ўнесены на разгляд сесіі дакументы адлюстроўваюць карэктныя інтарэсы савецкага народа.

ШЧЫРАЕ ДЗЯКУЙ ГЛЕДАЧА

Ушанаванне народнага артыста БССР А. ТРУСА

Шматлікі прыхільнікі таленту народнага артыста рэспублікі Анатоля Міхайлавіча Труса запаміналі глядзельную залу Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа ў Віцебску, каб пачуць яго з 60-годдзем. Вечар адкрыў дырэктар тэатра заслужаны дзеяч культуры БССР Г. Асціпніцкі. Ад аб'ёма партыі і аб'явіцельнага юбіляра віншаванні намеснік старшын Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта С. Каваленка. Ён уручыў А. Труса ганаровую граматы Вярхоўнага Савета БССР, якую Анатоль Міхайлавіч быў узнагароджаны.

Аб творчым шляху народнага артыста рэспублікі расказаў галоўны рэжысёр тэатра лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскі.

Ціплымі, працудымі словамі юбіляра віншавалі сакратар Віцебскага гаркома партыі І. Навумчык, намеснік старшын праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання заслужаны дзеяч мастацтваў БССР У. Стальмах, начальнік абласнога ўпраўлення культуры Г. Клёсава, старшыня заўкома завода імя Кірава А. Баронік, старшыня калгаса «Чырвоная Армія» Віцебскага раёна Герой Сацыялістычнай Працы М. Кай і многія іншыя. Юбіляру былі ўручаны граматы і сувеніры.

Са словам у аказ выступіў юбіляр. Вечар закончыўся паказам урыўкаў са спектаклю, у якіх удзельнічаў Анатоль Міхайлавіч.

Маладыя акцёры тэатра паказалі дасціпны тэатральны атляд, прысвечаны іх старэйшаму другу А. Труса.

П'ЕСА А. МАКАЁНКА НА МАСКОЎСКОЙ СЦЭНЕ

У Маскоўскім тэатры сатыры 9 снежня адбылася прэм'ера спектакля па п'есе Андрэя Макаёнка «Зацюканы апостал». Спектакль паставіў рэжысёр Я. Радзяміленскі. У вядучых ролях заняты артысты тэатра З. Зялінская, З. Высакоўскі, А. Лявінская, Т. Мурына, заслужаны артыст РСФСР і Таджыцкай ССР А. Салюс. На прэм'еры прысутнічаў аўтар п'есы.

Маскоўскія глядачы цёпла прынялі спектакль.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці выяўленчага мастацтва ў рэспубліцы і ў сувязі з васьмідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народнага мастака Беларускай ССР Марыкса Аскара Пятровіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Н ЕЯК МНЕ давялося прысутнічаць на працэсе, дзе судзілі трох забойцаў. Зала кіпела абурэннем, сотні вачэй з нянавісцю ўглядаліся ў схіленыя постаці падсудных, цяпер ужо зусім не страшных, з нейкімі шэрымі, пад колер стрыжаных пад нуль, лёўку галоў тварамі. Кожнае іх паказанне патанала ў гуле абурэння, які сціхаў толькі пасля таго, як суддзя пачынаў настойліва стукіць алоўкам па графіне. Гэта быў пажылы ўжо чалавек з шырокім спакойным тварам і нетаропкімі рухамі. Канечне, сімпатыі яго цэлкам былі на баку залы, і

13 СНЕЖНЯ — ВЫБАРЫ НАРОДНЫХ СУДДЗЯЎ

УСТАЦЬ, СУД ІДЗЕ!

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае старшыня Вярхоўнага суда БССР А. БОНДАР

тым не менш, ён не дазваляў сабе ніводнага рэзкага слова ў аднас падсудных, кожнае пытанне да іх было па-дзелавому лаканічнае і дакладнае.

Мне падумалася тады, што гэты пажылы чалавек выбраў сабе нялёгкаю жыццёвую дарогу. Якая павінна быць самадyscyпліна, якую трэба выхваць волю, каб вось так, з дня ў дзень становіцца ўпоперак сваім эмоцыям і сімпатыям, захаваць халодную і ясную галаву.

Менавіта з гэтага пачалася наша гутарка са старшынёй Вярхоўнага суда рэспублікі Аляксеем Георгіевічам Бондарам, чалавекам, які тры з палавінай дзесяці гадоў аддаў юрыспрудэнцыі.

— Калі ў мяне пытаюцца, якім павінен быць савецкі суддзя, — гаворыць Аляксей Георгіевіч, — я адказваю прыкладна так: гэта чалавек, па-першае, палітычна пісьменны, юрыдычна адукаваны, чалавек, які добра ведае жыццё. Па-другое, ён павінен быць ва ўсіх адносінах прыстойным чалавекам, каб мець не толькі фармальнае права судзіць.

— І пры ўсіх гэтых якасцях, — кажу я, — суддзя — жывы чалавек са сваім настроем, які раптам можа сапсавацца, нарэшце, у яго проста можа забалець галава, калі нішто вакол не міла, калі раздражняешся з-за дробязі...

— Суддзя, які паддаецца свайму настрою, эмоцыям, доўга не ўтрымаецца на сваім месцы. У нас існуе цэлая сістэма судовага нагляду, і судовая памылка, як правіла, вельмі хутка вылазіць. Дарэчы, з кожным годам у нас усё менш і менш судовых памылак, скарацілася паступленне абгрунтаваных скаргаў на няправільныя рашэнні судовых органаў. Чым гэта вытлумачыць? Перш за ўсё павышэннем агульнай і юрыдычнай культуры работнікаў судовых органаў. Памятаю,

адразу пасля вайны ў рэспубліцы суддзям, якія мелі вышэйшую адукацыю, можна было пералічыць на пальцах (шмат юрыстаў загінула на франтах Айчыннай вайны), сёння ж з 263 кандыдатаў, якія паслязэўтра будуць балатыравацца на пасады суддзяў, больш за 90 працэнтаў маюць за плячыма юрыдычныя інстытуты. І яшчэ трохкі статыстыкі. 96,3 працэнта членаў судзейскага корпуса — камуністы.

— Аляксей Георгіевіч, старажытныя грэкі малявалі багіню правасуддзя Феміду ў выглядзе жанчыны з завязанымі вачыма, якая трымае

ваць чалавека, павярнуць яго на правільны шлях.

На жаль, некаторыя людзі гэтага не разумеюць. Не ведаючы законаў, не разбіраючыся ў юрыспрудэнцыі, яны падыходзяць да дзейнасці суда з меркай футбольнага балельшчыка. Калі што не па іх — «суддзю на мыла» дый годзе.

Нядаўна мне давялося выступаць з лекцыяй перад адной аўдыторыяй. Гаворачы пра тое, што п'яства — амаль асноўная прычына большасці крымінальных злачынстваў, я прывёў адзін такі прыклад. П'яніца, які сістэматычна біў жонку, аднойчы, каб дасадзіць ёй,

куроры, хоць і рэдка, якія разумеюць сваю функцыю вельмі вузка, абараняючы гонар мундзіра, ён, бывае, ідзе на ўсё, каб даказаць сваё, хаця першы абавязак пракурора стаяць на ахове закона. Сапраўды, вопытны разумны пракурор, а я ведаю шмат такіх, калі бацьчы, што абвінавачванне грунтуецца на прыблізных фактах, зробіць усё, каб зыратаваць чалавека і, фактычна, з пракурора ператварыцца ў абаронцу.

— А адвакат, бывае, з абаронцы ператварыцца ў пракурора?

— Вось тут ужо ніякая метафароза недапушчальная. Адвакат, якога б цяжкага злычынцу ні абараняў, па службовым абавязку павінен знайсці акалічнасці, якія змякчаюць віну падсуднага. Хаця я ведаю выпадкі, калі адвакаты раптам самі пачыналі выступаць у ролі абвінавачваўцаў. Помню да вайны, здаецца, у 1938 годзе, калі я працаваў пракурорам Мінска, на адным з працэсаў адвакат, ратуючы свайго падабароннага, пачаў абвінавачваць аднаго з падсудных. Той устаў і справядліва спытаў суддзю, хто тут з'яўляецца пракурорам? Суддзя тут жа пад рогат усёй залы паставіў адваката на месца.

— Бытуе думка, што адвакат на працэсе адыгрывае фармальную ролю...

— У корані няправільная думка. Вопытны адвакат можа зрабіць вельмі многа для падсуднага. Я ведаю адзін судовы працэс, дзе падсуднага, які абвінавачваўся ў забойстве, прысудзілі да пакарання смерцю, і толькі адвакат выратаваў яго, даказаўшы, што забойцам быў іншы чалавек.

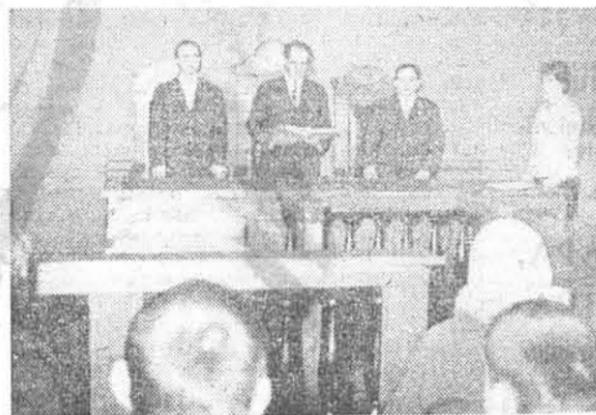
Хачу падкрэсліць, што ў апошні час роля адваката яшчэ ўзрастае. Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР цяпер адвакат мае прыва ўключэння ў абарону са стадыі працяжэння абвінавачвання.

І апошняе пытанне, якое я задаю старшыні — аб ролі і практыцы таварыскіх судов. У апошні час на старонках цэнтральнага друку з'явіліся карэспандэнцыі аб выпадках парушэння законнасці некаторымі таварыскімі судамі, аб тым, што часам на чале іх стаяць выпадковыя людзі.

— Не буду спрачацца, — гаворыць Аляксей Георгіевіч, — магчыма, што тамся сустрэкаецца і такое. Але на маю думку, інстытут таварыскіх судов (іх у рэспубліцы каля 9 тысяч) апраўдаў сябе. Яны адыгралі і адыгрываюць вялікую выхавальную ролю. Іншая справа, што трэба кантраляваць дзейнасць гэтых судов, дапамагаць ім.

Гутарка наша падыходзіць к канцу. Ад імя чытачоў «Літаратуры і мастацтва» я віншую Аляксея Георгіевіча з надыходзячымі выбарамі народных суддзяў і жадаю, каб усе кандыдаты аказаліся вартымі высокага доверу народа.

М. ЗАМСКІ.

«Імем Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі...» Судовае пасяджэнне вядзе старшы суддзя Кастрычніцкага раёна Г. Мінска В. Семячка.

Фота Ул. КРУКА.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Днямі адбыліся чарговыя прэм'еры ў Беларускай дзяржаўнай драматычнай тэатры імя Якуба Коласа і Дзяржаўным Рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горькага. Колясаўны паставілі п'есу Ю. Сямёнава і Ул. Токарава «Семнаццаць імгненняў вясны». Рэжысёр — народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай

прэміі БССР Ф. Шмакаў, мастак — народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Я. Нікалаеў, кампазітар — Б. Насоўскі. Паставілі п'есу «З веча да палудня» Віктара Розана ў Мінску ажноўнай рэжысёр А. Смелякоў. Мастацкае афармленне спектакля заслужанага дзеяча мастацтваў Казахскай ССР, лаў-

рэат Дзяржаўнай прэміі СССР В. Галубовіча.

На здымках — народная артыстка СССР А. Калыма і народны артыст БССР Р. Янкоўскі ў спектаклі «З веча да палудня»; народны артысты БССР А. Шалег і А. Трус у «Семнаццаці імгненнях вясны».

ПРАЗ ПЯЦЬ ДЗЕН адбудзена пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаны становішчу драматургіі ў сучаснай беларускай літаратуры. Неабходнасць прычыніва і па-гаспадарску абмеркаваць здабыткі і ўзвясці зробленае пісьменнікамі для тэатра, кіно і тэлебачання наспела даўно. Мабыць, гэта і прыцягне ўвагу шырокай грамадскасці да пленума. Трэба спадзявацца, што на ім прагучыць голас практыкаў сцэны, экрану і тэлебачання, якія чакаюць ад драматургіі значных па думцы і яркіх па мастацкай форме твораў.

Ёсць пра што пагаварыць і паспрачацца ў саміх аўтараў драматычнай літаратуры: нават толькі пачатак сёлета тэатральнага сезона даў дзве прэм'еры «Трыбунала» А. Макаёнка (у Віцебску і Бабруйску) і пазнаёміў нас з «Амністыяй» М. Матукоўскага (Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы), з «Дарогай праз ноч» А. Маўзона (Тэатр юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі), з операй «Зорка Венера» Ю. Семіянікі на лібрэта А. Бачылы. Сцэнічнае ўвасабленне набылі п'есы, адзначаныя прэміямі на Рэспубліканскім конкурсе на лепшую п'есу ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, і рэпертуарныя навінкі. Такое бывае не кожны год — мы помнім тэатральныя сезоны, калі на сцэну прабіраліся лічаныя з твораў беларускіх драматургаў, а «Беларусьфільм» выпускаў адну карціну ў год.

Звяртаючы ўвагу на гэтыя факты, мы хочам прыгадаць агульнавядомую спецыфіку драматычнага жанру наогул. Гэта — род літаратуры, які адрозніваецца ад эпасу і лірыкі тым, што дае і арыгінальны, завершаны ва ўсіх сваіх кампанентах мастацкі твор (п'есу), і адначасова прызначае яго на ганаровую і адказную пасаду: быць падмуркам новага твора іншага мастацтва — мастацтва тэатра, кіно або тэлебачання. І гэтая асаблівасць мае ў сабе зерне многіх праблем, з якімі сутыкаецца пісьменнік.

Першая — адрас п'есы. Пераважная большасць драматургаў разлічвае на тое, што яго твор раней ці пазней, як гавораць, пабачыць святло рампы, што ён будзе пастаўлены ў пэўным тэатры або на студыі, у выкананні пэўных артыстаў пад кіраўніцтвам пэўнага рэжысёра. Зрэдку толькі здараецца, што аўтар абмяжоўвае сябе чыста літаратурнымі задачамі, ствараючы драму з разлікам на чытача, які пазнаёміцца з яго п'есай у часопісе або ў кнізе. І здараецца гэта часцей за ўсё тады, калі «драма для чытання» атрымаецца больш блізкай эпічнаму твору ў дыялагічнай форме.

Праблема «аўтар і тэатр», «пісьменнік і экран» вельмі надзённая ў наш час.

Абсалютызаваць прычыны творчасці, вядома, нельга. Але заўважым, што гісторыя жанру мае тысячы прыкладаў, якія сведчаць пра адно — разлік драматурга на пэўны тэатр (студыю) і на пэўных выканаўцаў прыносіць вялікі плён. Садружнасць К. Крапівы з купалаўцамі — яркі прыклад гэтага. Хай сабе пазней ролю, якую аўтар пісаў з прыцэлам на кагосьці з Садоўскіх, на Камісаржэўскую, Бабанаву, Платонава або Ржэцкую, іграў з сапраўдным поспехам іншыя акцёры, усё роўна першапачатковы імпульс аўтара мае істотнае значэнне для раскрыцця самабытнага характару.

Спрэчка пра залежнасць драматургіі ад тэатра, ці, наадварот, тэатра ад драматургіі (літаратуры) — схаластычныя. Бо мастацтва сцэны і экрану без літаратурнага слова — нонсенс (нават пантанамы — гэта мова жэстаў, мова пластыкі). Абыякавыя адносіны да таго, што складае тэкст будучага сцэнічнага ці экраннага твора, жорстка помсць за сябе.

У гэтым нумары «Літаратуры і мастацтва» друкуецца справаздача з абмеркавання фільма «Неспадзяванае каханне». Больш за ўсё здзівіла тое, што сказаў адзін са сцэнарыстаў: аказваецца, Ф. Коцеў трапіў у сааўтары толькі таму, што ён сам гэта прызнае, падзеі ў будучай карціне павінны былі адбывацца... «на вадзе»! Роздуму пра рэальнае жыццё, якое адлюстроўвалася на экране, у яго не было, вобразы не хвалілі, маральны канфлікт паміж дзеючымі асобамі не клікаў сцэнарыста да пісьмовага стала: уся прычына актыўнасці літаратара — вада, «фон», а не сутнасць. Ну, і паглядзіце цяпер «Неспадзяванае каханне» на экране: што, акрамя вады на натуральных здымках, убачылі і паказалі аўтары стужкі? Схему!..

Паўтараем, разлік драматурга на пэўных выканаўцаў можа прыносіць вялікі плён. Але ён не гарантуе поспеху. П'есу

перш-наперш трэба разглядаць як самастойны літаратурны твор. І калі ён не адпавядае высотам патрабаванням мастацтва, тэатр і студыя маюць права адмаўляцца ад такога твора. Нават тады, калі літаратар выходзіў з магчымасцей гэтага калектыву выканаўцаў і гэтай рэжысуры. Ёсць і такія прыклады. Драматычны тэатр імя Я. Коласа не прыняў драму А. Маўзона, дзе прататыпамі дзеючых асоб былі героі Віцебшчыны, а ролі пісаліся для акцёраў-коласаўцаў. Аўтар пакрыўдзіўся. Перапісаў п'есу, падаў наўшы яе пад «тыюўскі варыянт». І цяпер ёсць на афішы назва спектакля — «Дарога праз ноч». А спектакль атрымаўся пасрэдным і прэтэнцыйным. Кампраміс, на які згадзіліся кіраўніцтва і калектыв Тэатра юнага гледача, не прынес карысці ні ім, ні вопытнаму драматургу, аўтару «Канстанціна Заслонава». І не мог прынесці! Бо літара-

ВЫСОКАЕ МАСТАЦТВА ДРАМЫ

НАСУСТРАЧ ПЛЕНУМУ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

турны варыянт меў істотныя хібы: схематызм у распрацоўцы характараў дзеючых асоб і іх узаемаадносін, задаценнасць у вырашэнні канфлікту. У гэтым выпадку правільна зрабілі коласаўцы, сказаўшы праўду пра п'есу А. Маўзона, і памыліся тыюўцы, калі браў тую ж п'есу ў работу, спадзеючыся на тое, што патрэбная тэма і аўтарытэт пісьменніка самі па сабе гарантуюць поспех.

Прыблізна тое ж самае было з «Грэшным каханнем» А. Дзялендзіка: купалаўцы, для якіх пісалася гэтая п'еса, разабралі ў заганнах яе і адмовіліся ставіць. П'есу «падханіў» тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі ў Брэсце. І яшчэ адна меладрама ніжэй сярэдняй якасці абазначылася на афішы, не ўзбагачаючы творчага актыўна тэатра.

Тэатр — не пракатная кантора, а калектыв мастакоў, кожная работа якіх павінна арыентавацца на высокія мэты сапраўднага мастацтва.

Драматургія як жанр літаратуры вельмі чула ўспрымае і рэалізуе сучасныя тэндэнцыі ў мастацтве. Калі ўспомніць вопыт беларускіх драматургаў за пасляваенныя гады, гэта таксама адчуваецца. Скажам, яшчэ нядаўна ў нас пераважалі жанрава расплыўстыя творы — «п'еса ў трох дзеях». Бадай, толькі камедыя не хавалася пад псеўданімам «п'еса». А цяпер — А. Макаёнка піша выразны сцэнічны памфлет («Заюцкія апосталы») і народны лубок («Трыбунал»), М. Матукоўскі — сатырычную камедыю («Амністыя»), А. Дзялендзік — псіхалагічную драму («Начыне дзяжурства»). Аналізуючы гэтыя (і не толькі гэтыя) творы, можна заўважыць становячую тэндэнцыю — пісьменнікі ў сваіх шуканнях выходзяць не толькі з вопыту класікі, яны ведаюць дасягненні і прыклады сённяшняй усесаюзнай драматургіі і творчай дзейнасці прагрэсіўных замежных аўтараў. Дыяпазон выяўленчых сродкаў пашыраецца, драматычныя прыёмы ўбіраюць у сябе здабыткі сучаснай сцэны і экрану («унутраны маналог», «хор», моцны лірычны струмень, свабодныя пераходы ў часе дзеяння ад «сёння» да «заўтра» і «ўчора» і г. д.). Тэхніка і паэтыка пісання драмы ўзбагачаюцца, і лепшыя творы беларускай савецкай драматургіі сведчаць пра гэты працэс вельмі пераканаўча. Праўда, сустракаюцца і рамесніцкія падробкі — тады сучасныя прыёмы пабудовы драматычнага твора падымаюцца моднымі арыбутамі, якія застаюцца на паверхні спектакля, бо іх не падрыхтавала прырода «ўласна п'есы» (та ж «Дарога праз ноч»).

Пры ўсіх дадатных з'явах апошніх гадоў драматычны жанр нашай літаратуры нельга яшчэ назваць па-сапраўднаму баявым, актыўна дзейным, плённым. Многое тлумачыцца тым, што ў нас

амаль няма крытыкі гэтай галіны пісьменніцкай творчасці. У газетах і часопісах з'яўляюцца больш-менш грунтоўныя артыкулы толькі тады, калі п'еса (адна!) выходзіць на сцэнічныя падмосткі (аднаго тэатра!). Літаратуразнаўцы абмяжоўваюцца манаграфіямі і нарысамі пра ўстойлівую аўтарытэты (ёсць кнігі пра К. Крапіву і пра даваенную драматургію) або выпадкова спасылаюцца на практыку драматургіі (артыкул В. Каваленкі «Тэатр і яго крытыка» ў зборніку «Давер»). Часцей за ўсё п'еса разглядаецца абавязкова з праекцыяй на яе сцэнічную трактоўку, ігру акцёраў і рэжысёрскую інтэрпрэтацыю. Пра сцэнарыі для кіно або тэлебачання няма чаго і казаць — яны наогул ніколі не друкуюцца і фактам літаратуры, выходзіць, не робяцца: тут і аналізаваць немагчыма. Пра аўтарскія пралікі або смелыя і вынаходлівыя хады крытыка гаворыць выключна на падставе таго, што атрымалася пасля (а дакладней — не атрымалася!) на экране.

Другі год у сям'і часопісаў, якія займаюцца адным якім-небудзь жанрам мастацтва, ёсць такі — «Украінскі тэатр». На яго старонках даследуюцца працэсы ў драматургіі і ў тэатральным жыцці рэспублікі, нацыянальная праблема жанру. Відзіць, наспела пара і ў нас выдаваць хоць спачатку «Штогоднік тэатра і кіно», вакол якога маглі б аб'яднацца раскіданыя сілы тэатральных і літаратурных крытыкаў, каб агульным намаганням паглыблена вывучыць надзённую з'яву жыццёвай практыкі жанру, які дае пажыву беларускай сцэне, кіно і тэлебачанню. Аператыўных газетных водгукаў малавата для таго, каб заглябіцца ў сутнасць справы ва ўсіх яе вымярэннях (фактычна ж у нас існуюць тэлевізійныя тэатры ў кожным абласным горадзе — за іх дзейнасцю трэба спецыяльна сачыць!) і прычынова, па-навуковаму грунтоўна прааналізаваць, скажам, узаемаадносін аўтара з кінастудыяй... Зразумела, такое пажаданне не знімае з газет, у прыватнасці, з «Літаратуры і мастацтва» адказнасці за стан крытычнай думкі ў жанры драматургіі. Імкненне азвацца на кожную юбілейную дату, паведаміць пра кожную прэм'еру, даць партрэт кожнага вядучага артыста, праарэцензаваць кожны канцэрт, — усё гэта часам адводзіць нашу крытыку ад праблемных артыкулаў. Кнігі ж тэатральных рэцэнзентаў спазнаюцца зыходам і траціць баявітасць. І «Штогоднік», пра які ўсе мы даўно марым, зразумела, узяў бы на сябе значную частку такой адказнасці за стан крытычнай думкі.

Пленум праўлення Саюза пісьменнікаў збіраецца тады, калі наша краіна рыхтуецца да ХХІV з'езда КПСС. Гэта ўзнімае прычыновасць гаворкі пра адзін з вядучых жанраў літаратуры, вымагае ад удзельнікаў дэлавітага падыходу да зробленага нашымі драматургамі і вызначэння актуальных задач. Высокія патрабаванні да мастацтва будучы кіраваць крытычнымі выказваннямі з трыбуны пленума. Даўно ўжо мы адмовіліся ад «Індальгенцыі», якія ў свой час выдаваліся літаратурным творам толькі за іх надзённую тэматыку, нягледзячы на нізкі эстэтычны ўзровень. Вызваляемся мы і ад захаплення рафіраванай формай і адмысловым майстэрствам, пазбаўленых сур'эзнага роздуму пра рэальныя жыццёвыя канфлікты. Калі ж гаворыць пра сцэну, то адзначым, што пасрэднасці і схематызму, у якое б адзенне яны ні апраналіся, трэба даваць бой. І падтрымліваць сапраўдны творчы пошук пісьменніка, які памагае сцэне і экрану звяртацца да сучасніка з творами вострай грамадскай праблематыкі, дзе даецца сацыяльна-гістарычнае асэнсаванне рэчаіснасці, з творами на маральна-этычныя тэмы, дзе ёсць выразнае водгулле жыцця і характаво чалавечых характараў. Па прыродзе жанру драматургія перадае такое водгулле і малое такія характары ў канфліктных сітуацыях, у вострых сутычках паміж героямі. А гэта бязмежна пашырае яе творчыя магчымасці — ад аптымістычнай трагедыі да лірычнай споведзі, ад псіхалагічнай драмы да вадзілля.

Трэба спадзявацца, што пленум ажывіць дзейнасць вядомых драматургаў і абудзіць цікавасць да творчасці, прызначанай для тэатра, кіно і тэлебачання, у новых літаратараў, выкліка прыліў новых сіл і ў драматычную крытыку. Так будзе, бо збіраюцца ў Мінску не толькі пісьменнікі, а і рэжысёры, артысты, кампазітары, даследчыкі мастацтва, дасведчаныя людзі, якія разумеюць велізарнае значэнне драмы як жанру ў грамадзянскім выхаванні гледачоў і слухачоў, шматмільённай аўдыторыі.

КНІГІ ІДУЦЬ НА СЯЛО

ПРАЦАЎНІКІ СЕЛЬСКІХ КНІГАРНІЯЎ ВІКАНАЛІ ПЯЦІГАДОВЫ ПЛАН

Яшчэ не так даўно, які-небудзь дзесятка гадоў назад, калі гаворка зыходзіла пра сельскі кнігагандаль, можна было пачуць такое: «Які там гандаль! Дык які пачыць з сельцамі і хамутамі. Хто іх купіць?»

Зараз, бадай, ніхто не вядоўчыць адназначнае такое «меркаванне». За апошнія гады кніжны гандаль на вёсцы непаназваўна змяніўся. Пабудавана многа пмыжых, добра абсталяваных кнігарняў, працаюць у іх прыёмныя кваліфікаваныя людзі. Усё гэта іспрынала развіццё сельскага кнігагандлю.

Аб поспехах працаўнікоў сельскіх кнігарняў сведчыць той факт, што яны дэterminава выкананні пяцігадовага плана продажу кніг на сельцаў. А к пачатку снежня выканалі план апошняга года пяцігодкі, які быў асабліва напружаны. Калі ў першым годзе пяцігодкі на аднаго сельскага жыхара было прададзена кніг менш, чым на рубель, то ўжо сёлета — на рубель сорак кніжак.

Работа над палепшэннем якасці сельскага кнігагандлю сапраўды была праведзена ў апошні час немала. Мінуты і сёлета гады былі асабліва значналіныя. Юбілей

рэспублікі, ленінскі юбілей кнігагандлёвай работніцкай Белкаапсаюза адзначылі напружанай працай. Было дадаткова рэалізавана многа твораў Уладзіміра Ільіча Леніна, Маркса і Энгельса, іншай палітычнай літаратуры. Прапагандавалі марксісцка-ленінскую літаратуру дапамагала кніжнікам шматлікая армія грамадскіх распаўсюджальнікаў — настаўнікаў, бібліятэкараў, аграномаў, механізатараў, камсамолаў і моладзі.

З кожным годам усё шырэй развіваліся такія немагнітныя формы гандлю, як продаж літаратуры ў школах, бібліятэках, клубах, кафе, рэстаранах. Так, толькі летась было прададзена кніг больш чым на паўтара мільёна рублёў — 22 працэнты да галавога плану. Сёлета кнігі прадаваліся ўжо ў 525 школах і 460 сельскіх і іншых бібліятэках. Напяхова развіваліся розныя гандальныя і такія формы распаўсюджвання літаратуры, як «Кніга — поштай». Адрэзаны «Кніга — поштай» зараз працуюць ва ўсіх райных кнігарнях.

Значна пашырылася стацыянарная кнігагандлёвая сетка. За гады пяцігодкі яна вырасла больш чым у тры разы. Зараз на вырас працуюць 315 кнігарняў. Больш чым пачынаецца калектывам іх прысвоена ганаровае званне «Брыгада камуністычнай працы». 22 кнігарняў нададзена званне «Магазіна высокай культуры абслугоўвання пакуніка». Сёлета ў верасні за актыўную прапаганда і распаўсюджванне літаратуры да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна шэсць райных кнігарняў спажыўкаператываў рэспублікі ўзнагароджаны дыпламамі. Сярод іх Чашніцкая, Талачынская, Буда-Кашалёўская і іншыя.

Многа было зроблена, каб забеспечыць сельскіх школьнікаў неабходнымі падручнікамі, а настаўнікаў — метадычнай літаратурай,

Зараз усе бібліятэкі сярэдніх і васьмігадовых школ забеспечваюцца неабходнай літаратурай праз нашы кнігарні. Пры кожнай школе ствараюцца фонды школьных падручнікаў.

Надаўна ў Гродна з'ехаўліся каля двухсот лепшых кнігагандлёвых работнікаў спажыўкаператываў на рэспубліканскі семінар. Яны праслаўлі імят цікавых дакладаў пра перадавыя метады працы, абмяняліся вопытам работы. На гэтым семінары-нарадзе былі прыняты спецыяльныя абавязальнасці на новую пяцігодку. Выршана распаўсюдзіць літаратуры сярод працаўнікоў сяла на 57,6 мільёна рублёў, амаль у два разы больш, чым у пяцігодцы, якая зараз канчаецца. У 446 сельна будучы адкрыты спецыялізаваныя кнігарні або аддзелы ў агульных магазінах. Напоўна павыліцца армія грамадскіх распаўсюджальнікаў літаратуры.

Дзучы насустрэч ХХІV з'езда нашай партыі, кнігагандлёвыя работнікі спажыўкаператываў усёй рэспубліцы правядуць месечныя распаўсюджвання палітычнай кнігі, асабліва перадаўскай літаратуры. У кожнай вобласці будзе скарэктывавана па дзве тысячы індывідуальных бібліятэчак з матэрыяламі з'езда партыі, кнігамі аб перадавым вопыце ў сельскай гаспадарцы, аб найвышэй дасягненнях навуцы і тэхніцы.

Апошнія дні пяцігодкі. Кааператары-кніжнікі імкнучыся кожны з іх напоўніць напружанай працай. Ідзе змаганне за тое, каб да канца года прадаць літаратуры больш, чым на паўмільёна рублёў. Каб кнігі ўваходзілі ў кожны дом хлебароў, неслі радасць, неслі святло чалавечай розуму і сэрца.

Ф. КАЗЛОУСКІ, намеснік начальніка Упраўлення кніжнага гандлю Белкаапсаюза.

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

КАНІКУЛЫ СКОНЧЫЛІСЯ...

«Песня не любіць канікул» — так называўся артыкул спецыяльнага карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» Л. Лявонава, які быў надрукаваны ў нумары за 23 кастрычніка. У ім ішла гаворка пра тое, што ў апошні час Дзяліцкая народная харавая калэжа «падае голас» толькі перад аглядамі, рэпетыцыі праводзіцца вельмі рэдка і г. д.

Як паведаміў рэдакцыі намеснік начальніка Гродзенскага абласнога Упраўлення культуры Г. Свідэрскі, крытыка прызнана правільнай. Адбыўся сход самадзейных спевакоў, на якім прысутнічалі намеснік старшыні Навагрудскага райвыканкама К. Капілюш, старшыня саюза абмеркаванні творчыя і арганізацыйныя пытанні работы калектыву. Арганізаваны мужыцкія і жаночыя вакальныя групы.

Складзены графік выездаў калэжы ў камгасы раёна. Некалькі канцэртаў ужо адбыліся. У рэпертуары — творы беларускіх кампазітараў, народныя песні.

Навагрудскі райвыканком асігнаваў сродкі на новыя сцэнічныя касцюмы для харыстаў. Дарчы, іх зараз стала болей — калі паўсотні чалавек Карацей, ёсць «се падставы свадзівацца, што голас самадзейных спевакоў будзе гучаць «без канікул».

ВІЦЕБСКИ ХЛЕБ-СОЛЬ

Яшчэ не развіднела, калі цяжкі, якім мы, удзельнікі Дэні літаратуры на Віцебшчыне, ехалі з Мінска, падышоў да перона Віцебскага вакзала. І ў гэтую рані, на даўна і радасць нам, нас сустракаў даволі вялікі натоўп. Што сустракалі менавіта нас, сведчылі прывітальныя словы, напісаныя на чырвоным палотнішчы, хлеб-соль на рушніку ў руках дзяўчыны ў нацыянальным адзенні, кветкі. Былі тут і кіруючыя работнікі вобласці і горада на чале з другім сакратаром абкома партыі А. Я. Каліткам.

Адрэз паўеяла той гасцінасцю, якую мы адчувалі потым усюды ў вобласці, куды ні прыязджалі б.

Пакуль мы размяшчаліся ў гасцініцы, пачало дзець, і неўзабаве з акна нумара, у якім я спыніўся разам з кіраўніком нашай дэлегацыі Аляксеем Кулакоўскім, я ўбачыў Дэвіну.

Ёсць вялікая руская рака Волга, якая пачынаецца на Валдайскай узвышшы, не дужа далёка ад паўночна-усходняй Беларусі. Ёсць руска-беларуска-украінская рака — славыты сівы Дняпро, яго пачатак таксама ляжыць на Валдайскай узвышшы. І ёсць іх родная сястра, бо яе вытокі жывуць усё тое ж Валдайскае узвышша — Заходняя Дэвіна. Яна злучае тры братнія землі — рускую, беларускую і латышскую. Сярэдняя частка яе якраз і прыпадае на паўночную Беларусь.

Дэвіна, якая ўпамінаецца разам з «грознымі палачанамі» ў «Слове аб палку Ігаравым», Дэвіна, пра якую Іван Грозны казаў у час шматгадовай Лівонскай вайны: «У Дэвіны берэгі сярэбраныя, а дно залатое». Дэвіна, на якой стаяць старажытныя беларускія гарады, сённяшнія магутныя індустрыяльныя цэнтры Віцебск і Полацк. Дэвіна, недастаткова яшчэ, мабыць, апяляе пісьменнікамі, паэтамі, мастакамі, што нарадзіліся на яе малыя і берагавыя часткі.

Вось яна побач, шэра-свінцовая, як бы задуманая ў гэтым пахмурнае ранне позній восені. На тым баку ўпадае ў яе акіяна ў бетон нешырокай рачужка Віцебца, ад якой пайшла і назва горада. З аднаго боку Віцебцы ўзвышаецца манументальны, у калонах, будынак драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, з другога — над ёй і Дэвіной — крута абрываюцца схілы Успенскай горкі, самага старажытнага кутка горада: падаль відаць чырвоная вежа былой ратушы, там цяпер краязнаўчы музей.

Пакадаючы за сабой успеную дарожку, натужліва прабираецца ўгору па рацэ пеляжлівы буксір. Двама сустрачальнымі патокамі бягуць па мосце аўтамашыны. Праз адчыненую ў акне фортку ў наш пакой даносіцца ранняе дыханне буйнога горада.

НЕПАДАЛЁК АД УСПЕНСКОЙ ГОРКІ

Мы сядзім у абкоме партыі, у кабінце А. Я. Каліткі. У гутарцы прымаюць удзел члены бюро і загадчыкі аддзелаў абкома, кіруючыя работнікі горада. Аляксандр Якаўлевіч грунтоўна, падрабязна расказвае пра Віцебск і вобласць, пра іх мінулае і сённяшні дзень. Большасць з нас неаднойчы бывалі на Віцебшчыне і раней і ў апошнія гады, знаёмы з рознымі яе куткамі і зменамі, што адбыліся ў іх, але многае з таго, што мы чуюм цяпер, гучыць для нас, як светлая, радасная навіна.

Чым славлася Віцебшчына ў перадрэвалюцыйны час? Хіба што бульбай ды льном, а Віцебск — старажытнасцю, ільнопрацэсійнай фабрыкай «Дэвіна», заснаванай, дарэчы кажучы, замежнымі прадпрыемцамі, махорнай ды трамваем — адным з першых у царскай Расіі. Урадзёнкаў Віцебскай губерні, выхадцаў з вёскі, што служылі ў арміі ці выязджалі куды на заробкі, намяшталі называлі не інакш, як «віцебская бульба».

Прыгожы, блакітнавокі ад мноства рэк і азёраў, з вялікімі ляснымі масівамі, але бедны ў мінулым край стаў непазнавальны ў гады Савецкай улады. І хоць і над ім, як і над усёй Беларуссю, пранеслася разбураўчая Віхура вайны з чорнай пямецка-фашысцкай навалай, сёння ён багаты, квітнеючы. Па тэрыторыі Віцебскай вобласці складае паснаццаць працэнтаў Беларусі, па насельніцтву — семнаццаць працэнтаў, а па ўзроўню развіцця прамысловасці займае другое месца пасля Мінска месца.

У параўнанні з дарэвалюцыйным часам прамысловасць вобласці вырастае больш чым у сто разоў. Ды і ў сельскай гаспадарцы. І ў развіцці культуры, ва ўсіх галінах жыцця ёсць шмат новых, цікавых змен, якія

не могуць ісці ні ў якое параўнанне з мінулым.

Пасля гутаркі ў абкоме мы аглядалі Віцебск, яго шырокія вуліцы, бульвары, плошчы, светлыя кварталы новых жылых дамоў, велічныя грамадскія будыні, пабывалі на Успенскай горцы, дзе ўзвышаюцца два абеліскі-помнікі — героям Айчынай вайны 1812 года і Вялікай Айчыннай вайны 1941—1945 гадоў і дзе пахаваны легендарны партызанскі камандзір М. П. Шмыроў — банька Мінай, наведаліся ў спецаб'яві, вельмі цікавы музей бацькі Міная, а ўвечары сустраліся з віцеблянамі ў былым будынку тэатра імя Якуба Коласа, цяперашнім Палацам культуры.

Перад кожнай сустрэчай са сваімі чытачамі ці наогул амагатамі літаратуры пісьменніка звычайна хваляе: ці шмат збярацца народу? У вялізнай глядзельнай зале палаца, дзе адбы-

ло слухаць, паколькі з Полацкам звязана маё юнацтва — тут я вучыўся, тут пачынаў літаратурыю дзейнасць. На гэтай сустрэчы нам уручылі прывітальны адрас гаркома і гарвыканкома беларускім пісьменнікам і суверіры.

Потым мы выступалі ў педагогічным вучылішчы, з навучэнцамі і выкладчыкамі якога ў нас, пісьменніку, даўня моцная дружба. Праз год гэтае вучылішча адзначыць сваё стагоддзе: у 1872 годзе ў Полацку была адкрыта настаўніцкая семінарыя, пасля рэвалюцыі яе ператварылі ў педтэхнікум, цяпер гэта педвучылішча з назапашанымі добрымі традыцыямі.

Вечарам мы ў суправаджэнні сакратара Полацкага райкома КПБ У. Р. Траціякова паехалі ў калгас імя Сільніцкага, дзе ў Доме культуры нас чакалі калгаснікі і мясцовая інтэлігенцыя.

НАСУСТРАЧ XXIII З'ЕЗДУ КПСС

ДАРОГАМІ НА ДЭВІНУ

Тарас ХАДКЕВІЧ

ваўся агульнагародскі літаратурны вечар, вольных месц не было, усе былі заняты, хоць у запрашалых блетах не абцягалася ні спектакля, ні канцэрта ў заключэнне. Сабраліся і пакульныя людзі, і моладзь. З увагай яны слухалі і ўстойнае слова пра беларускую літаратуру, і выступленні паэтаў, у тым ліку і тых, што жывуць у Віцебску, з чытаннем сваіх твораў.

Вечар працягнуўся больш за дзве гадзіны, выступіла нас ятырнаццаць чалавек, і я не бачыў, каб хто са слухачоў пакінуў залу раней часу.

У СТАРАЖЫТНЫМ ПОЛАЦКУ

Назаўтра, гэта было ў суботу 28 лістапада, мы падзяліліся на тры брыгады. Адна — А. Кулакоўскі, Е. Лось, Б. Спрычан, І. Кляз і Л. Дайнека — адрывалася ў Лёзна, а затым ва Ушачы, другая — М. Хведаровіч, П. Прыходзька, Д. Сімановіч, Хв. Чэрня і аўтар гэтых радкоў — на захад: у Полацк — Верхнядзвінск, трэцяя — М. Калачынскі, Л. Прокша, М. Бабарыка і Ул. Карызна — на поўнач: у Гарадок — Езярышча, затым у Расоны. Эдзі Агняцвет мы пакінулі ў Віцебску для сустрэч з юнымі чытачамі.

Кожную брыгаду суправаджаў інструктар абкома партыі. З намі ехаў малады партыйны работнік, таварыскі, высель А. П. Пярэдней.

Маршрут нашай брыгады праходзіў па маіх родных мясцінах і таму быў для мяне асабліва цікавы.

Аўтобус вырваўся з горада на шасейную магістраль Масква — Рыга, што светлая-шэрая стужкай то кулялася з узгорка на узгорак, то перасякала палювую роўнядзь. Раніца была, як і ўчора, пахмурная, асеннія хмары навісалі над палямі, у якіх лашчыла вока толькі зялёныя азміны, над балачкамі і лясамі. Шапа мінала калгасныя вёскі, і нас радаваў іх выгляд: новыя, часам двухпавярховыя, жыллыя дамы, школы, дамы культуры, добра адбудаваныя гаспадарчыя гарады ў аддаленні ад жылых сядзіб.

У пасёлку Обаль мы спыніліся і пастаялі, схіліўшы галовы ў паінае, ля абеліска, на якім навіна накрэслены імёны мужных абальскіх камсамольцаў-адпольчыкаў, што загінулі ад рукі фашысцкіх катаў.

Але вось наперадзе і абрысы старажытнага Полацка. На ўзбочыне шашы пры ўездзе ў горад — аўтамашыны і не малая група людзей. Нас вітае першы сакратар Полацкага гаркома партыі П. Р. Якаўлевіч. Разам з ім — сакратары гаркома В. К. Сабаленка і А. С. Пракоф'ева, старшыня гарвыканкома Е. Ф. Ліс, прадстаўнікі рабочых і калектываў, работнікі ўстаноў культуры, навучэнцы. Дзяўчаты ў яркіх вышываных касцюмах падносяць нам хлеб-соль і кветкі.

З хваляваннем адказваем на прывітанні, адрасуючы праўленую да нас і тут і ў іншых месцах увагу і пашану ўсёй сям'і беларускіх пісьменнікаў, прадстаўнікамі якой мы з'яўляемся, усёй нашай літаратуры, якая заваявала папулярнасць і аўтарытэт на роднай зямлі і далёка за яе межамі.

Запомнілася нам у Полацку сустрэча з партыйнымі і савецкімі работнікамі ў гаркоме партыі. З цеплынёй і любоўю да свайго горада і яго людзей гаварыў Пётр Рыгоравіч Якаўлевіч пра Полацк, яго мінулае, сённяшніе і будучае. Мне тым больш прыемна бы-

ПАД ДАХАМ СВАЙГО ДЗЯЦІНСТВА

Чым далей, тым больш радаснага хвалявання. На мяжы Полацкага і Верхнядзвінскага раёнаў, у лесе — такая ж сустрэча, як і ўчора над Полацкам. Прыехалі першы сакратар Верхнядзвінскага райкома партыі У. А. Цацоха, старшыня райвыканкома В. І. Кагалёнак і другія кіруючыя работнікі раёна, прадстаўнікі грамадскасці, моладзь. Хлеб-соль, кветкі, цёплыя словы. Сярод сустракаючых бачу старыню майго роднага калгаса С. М. Кавалеўскага. Абняліся, пытаюся пасля:

— Куды паедзем зараз, Сцяпан Макаравіч?

— Як куды? — адказвае. — У Шайцерава. Там ужо ў Доме культуры поўна народу.

Шайцерава, цэнтр калгаса «Новы шлях» — мая родная вёска. Раскінулася яна новымі дамамі калгаснікаў і грамадскімі будынкамі паабалал шашы. Вунь тропкі ў баку, у садку, і абноўленая хата, дзе жывуць мая старэйшая сястра і пляменнік з сям'ёй.

— Мы ж тут былі некалі ў пяцідэсятых гадах, — усмешліў Пётр Прыходзька.

Так, былі — таксама з пісьменніцкай брыгадай, толькі ў іншым складзе. Выступалі ў клубе, што мясціўся побач з калгаснай канцылярый у старым драўляным будынку. Вёсід цяпер не пазнаць. Васемігдовая школа, прасторны Дом культуры, новая калгасная кантора, магазін, пошта, медпункт — усё пабудавана грунтоўна, прыгожа.

У Доме культуры — нямала знаёмых і сваякоў, між іх і сябры (іх мала засталася) майго дзяцінства і першых камсамольскіх год. Увага і пчырае цікавасць да мастацкага слова былі і тут узагароднай нам за прыезд. Сустрэчу вёў С. М. Кавалеўскі, добрае, прачулае слова сказала ў адрас пісьменнікаў адна з ветэранак калгаса, Іванаводка, узнагароджаная некалькімі ордэнамі і медалямі Юлія Іванавна Быкава.

У Верхнядзвінску мы сустраліся з вучнямі і выкладчыкамі сярэдняй школы № 2, якія сабраліся, не звяжваючы на выхадны дзень. Перад тым мы пазнаёмліліся з выдатным школьным краязнаўчым музеем. Экскурсаводамі ў нас былі дзесяцікласнікі Валя Высоцкая і Гена Шкецік. З якой любоўю і майстэрствам сабраны і зроблены вучнямі пад кіраўніцтвам настаўнікаў экспанаты, што адлюстроўваюць прыроду і гісторыю Верхнядзвіншчыны!

Нам казалі, што гэты музей збіраюцца ператварыць у агульна-гародскі, перавёўшы яго ў добрае памяшканне. Зусім правільна!

Затым у нас адбылася цікавая размова з кіраўнікамі раёна, а позна ўвечары, калі мае таварышы ўладкаваліся на спачыны ў гасцініцы, я паехаў з Сцяпанам Макаравічам у Шайцерава. Начаваў пад дахам свайго дзяцінства.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, НАФТАБУДАЎЦЫ!

Наступнай раніцай усе тры нашы брыгады з'ехалі ў Наваполацк. Уражанняў у кожнага з нас — не пачынаць. Аляксей Кулакоўскі кажа, што наўрад ці сустрэнеш дзе ў іншым месцы такую гасцінасць, з якой сустракалі іх брыгаду ў Лёзна і на Ушачыне (дарэчы, да іх там даў-

чыўся Рыгор Барадудін). Тое ж сцвярджае і Міхась Калачынскі, расказваючы пра паездку ў Гарадок, Езярышча і Расоны. Ну і нашай брыгадзе таксама ёсць пра што расказаць, ёсць чым пахваліцца. Аднак паездкі нашы яшчэ не скончыліся.

Наваполацк, Сонечны горад на беразе Дэвіны. Нарадзіўся і вырастае ён на маіх вачках. Я памятаю, як закладваліся надмурні першыя будынкаў. Памятаю паром і часова мост на бярэжках, што злучалі супрацьлеглыя берагі Дэвіны, і стаюць у наведі, якую градзямувалі скрывіні і палатні будаўнікоў. Сёння гэта самастойны горад, колькасць жыхароў у якім перавышае ўжо сорак пяць тысяч; не шмат яму застаюся, каб дагнаць па насельніцтву старажытны Полацк.

Цэнтральная вуліца ў горадзе называецца Маладзіншай, цэнтральная плошча — Плошчай Будаўнікоў; з ад-

наго боку яе — будынак гаркома партыі і гарвыканкома, тут жа паштамт, з другога — велічны Палац культуры, з трэцяга — шматпавярховая гасцініца. Ад плошчы ў напрамку Дэвіны спускаюцца прыступкі шырокіх лесвіц, справа — прасторнае поле стадыёна, каля Дэвіны раскідаецца незакончаны яшчэ пасадкай і добраўпарадкаваннем парк.

А за лесам, за некалькі кіламетраў адсюль, дзень і ноч гудуць ліганцыя тэхналагічныя ўстаноўкі, перапрацоўваючы нафту на бензін і шэраг іншых патрэбных народнай гаспадарцы нафтапрадуктаў. Побач з нафтазаводам выпускае прадукцыю поліэтыленавы завод, будуюцца новыя карпусы хімічнага камбіната. Плошча ў трохкутніку, утвораным Дэвіной і яе прытокамі Ушачай, занятай заводамі, водачышчальнай гаспадаркай і новымі будаўнічымі пляцоўкамі, займае сёння семсот пяцьдзесят гектараў.

У Наваполацку нас сустралі сакратар Наваполацкага гаркома партыі У. І. Катуюнак, намеснік старшыні гарвыканкома А. Ф. Шармалотаў, сакратар райкома камсамола В. В. Чкалаў, дэпутаты гарсавета, студэнты, школьнікі. Цёплыя сустрэчы адбыліся затым у філіяле політэхнічнага інстытута, у нафтавым тэхнікуме, у сярэдняй школе № 4.

Вялікая аўдыторыя сабралася і на літаратурны вечар у Палацы культуры. Вялі вечар У. І. Катуюнак і кіраўнік нашай дэлегацыі Аляксей Кулакоўскі. Выступленні вожнага з нас — ці то было кароткае слова да слухачоў, ці пастычны твор, ці гумарэска — сустракаліся з нязменнай цеплынёй. Як і ўсюды на такіх вечарах, у фазе прадаваліся кнігі — і нашы і найбых таварышаў, якія не ўдзельнічалі ў паездцы. Пакупнікоў было нямала.

Раніцай, ледзь развіднела, я найшоў пабудуць па горадзе. Ранішнее ажыўленне, калі на заводы і на будаўнічыя пляцоўкі адпраўлялася аўтобусамі першая змена, ужо прайшло. Горад быў прыціхлы і як бы малалюдны. Падмарожвала. Па Дэвіне ішоў шарош, ільдізнікі злучаліся, утвараючы часам цэлае ледзяное поле. Яно з рэзкім шасцеінем цёрлася краем аб прыбярэжную яшчэ ломкую наледзь.

СЯРОД МАЛАДЫХ СЛУХАЧОУ МАЛАДОГА ГОРАДА

І — зноў мы ў дарозе. З Наваполацка — у Навадзвінск.

Цяпер мы ехалі ўсе разам у адным аўтобусе. Дарога не блікая, аднак і не сумная. Не паспелі мы выехаць з Полацка ў паўднёвым кірунку, як трапілі ў азёрны край. То адкрываецца адно возера, як вялізнае светлае люстра пад пахмурным небам, то другое, то цэлы ланцуг азёраў, злучаных рачулкамі і пратокамі. Мільгаюць малюнічыя краявіды Ушачыны і Лепельшчыны — узгорыстыя палі, лагчыны са звільстымі стужкамі ручаёў і рачулаў, звонкія бары і змешаныя лясы.

Каля Лепеля мы павярнулі на Камень — Бачэйкава і далей на поўдзень — на Чашнікі, дзе нам таксама падрыхтавана была гасцінная сустрэча. З Чашнікаў разам з раённымі кіраўнікамі мы паехалі ў Навадзвінск. Блізкасць магутнай электрастанцыі ўгадвалася па лініях электраперадач, што ішлі па бясплеснай, слаба перасечанай пагоркамі раўніне ў розных кі-

рунках і відаць былі здалёку. Потым мы ўбачылі зводдаль высозны комін. Здавалася, ён падпірае неба, і дым, што ўсплывае з яго, не падымаецца ўгору, а адразу збочвае шлейфам. Комін-такі высозны: дзвесце п'яцьдзсят метраў, як мы даведзіліся пазней. Пад ім бляклі сцены і блішчалі шклом велізарныя вокны корпуса электрастанцыі.

Непадалёк паўстаў перад намі дзсяткамі шматпаварковых будынкаў і сам горад Новадукомль. Ад яго аж да самага небасхілу разаслалася святлюючая гладзь Лукомльскага возера.

Як і ўсюды — хлеб-соль, кветкі, словы прывітання. Затым мы пайшлі знаёміцца з горадам і электрастанцыяй. Навымі гідамі тут былі старшыня гарвыканкома Т. А. Піскунова, якой яшчэ няма і трыццаці гадоў, і намеснік дырэктара ДРЭС П. М. Абрамешка. Пазнаёмліся з і дырэктарам гэтага волата энергетыкі В. Я. Дзянісавым, маладым, энергічным, надзвычай цікавым чалавекам. Маладымі аказаліся і другія кіраўнікі горада і новабудовы.

**З ЗАПІСНОЙ КНІЖКІ
УДЗЕЛЬНІКА ДЗЕН
ЛІТАРАТУРЫ
НА ВІЦЕБШЧЫНЕ**

— Сярэдні ўзрост жыхароў нашага горада, — сказала старшыня гарвыканкома Тамара Андрэеўна, — дваццаць тры гады. І няма, бадай, у нашай краіне нацыянальнасці, прадстаўнікоў якой не было б у нас.

У Новадукомлі сёння жыве восем тысяч чалавек, а праектуецца горад на восемдзсят тысяч, бо вакол электрастанцыі вырастае шэраг звязаных з ёй прамысловых прадпрыемстваў. Электрастанцыя ж, як асабліва магутнасцю запраентаваныя магутнасці, не буць мець роўнай сабе ў Еўропе.

Мы думалі, што бачылі цуд у Наваполацку, аглядаючы новы горад, нафтазавод і хімічны камбінат, а тут, на будаўніцтве Лукомльскай ДРЭС, быў не меншы цуд і па значэнні, і па тэмпах, і па размаху.

Літаратуры вечар, па які прыйшлі будаўнікі, энергетыкі, навучэнцы, прайшоў з такім жа поспехам, як і ў Наваполацку. Выхадзілі мы з Новадукомля позна ўначы, трэба было абавязкова дабрацца да раціны ў Віцебск, там мы павінны былі яшчэ выступіць перад чытачамі і па тэлебачанні.

**«ДА ПАБАЧЭННЯ!» —
АБ'ЯЦАННЕ НОВЫХ СУСТРЭЧ**

Дні беларускай літаратуры на Віцебшчыне, як і на Брэстчыне, праходзілі пад знакам падрыхтоўкі да XXIV з'езда КПСС. І размовы аб літаратуры вяліся з пункту гледжання вынікаючых адсюль задач. У час гэтай вельмі цікавай п'ездкі мы ўзмацнілі сувязі са сваімі чытачамі, расшырылі кола знаёмстваў з новымі людзьмі і іх стваральнымі справамі, узбагаціліся новымі ўражаннямі, матэрыялам для творчага роздуму. Спадзяемся, што і ў тых, з кім сустракаліся, мы пакінулі нейкі светлы след.

І міквольна думалася часам пры сустрачках і новых знаёмствах: як мы, пісьменнікі, усё ж яшчэ мала паглыбляем у сённяшняе жыццё народа і паказваем гэтае жыццё ў сваіх творах! Мы часта жывём даўнімі, старымі ўяўленнямі. І калі, мабыць, старэйшым з нас гэта ў нейкай меры дараваць, дык маладзейшым, поўным творчых сіл і энергіі — ні ў якім разе!

І яшчэ — з намі гаварылі ў час сустрач людзі самых розных прафесій і рознага адукацыйнага ўзроўню. Гаварылі або на добрай беларускай мове, або на рускай, але ніяк не на той ламанай, пакалечанай, якая становіцца «моднай» у творах асабліва маладых празаікаў і выдаецца ім за сучасную гутарковую мову з бласкочымі «ета», «етаго», «ужэ», «дужэ», «дак», «то-на» (замест «толькі»), «сянні», «стыдно» і гэтак далей. Некаторыя настаўнікі пыталіся ў нас: што гэта такое? Бо вучні не супраць апраўдваць свае памылкі ў пэўным спасылкамі на падобныя творы, надрукаваныя ў часопісе ці газеце.

Цяжкі на Мінск адыходзіў ад Віцебскага вакзала ўвечары. Ішоў дробны сняжок, сняжынкі стракацелі-пераліваліся ў электрычным святле. І было трохні сумна пасля развітання з таварышамі-віцеблянамі, якія праводзілі нас.

СТУДЫЯ «Беларусь-фільм» выпускае ў год пяць поўнаметражных мастацкіх фільмаў, таму не дзіўна, што кожны з іх выклікае вялікую цікавасць шырокай грамадскасці і прэсы. Вельмі добра, што ў апошні час у Саюзе кінематаграфістаў БССР адразу пасля грамадскага прагляду фільма наладжваецца яго абмеркаванне. Дзямі прадметам такога чарговага абмеркавання стаў фільм «Неспадзяванае каханне» (аўтары сцэнарыя Г. Бекарэвіч і Ф. Коцеў, рэжысёр-пастаноўшчык І. Шульман, апэратар А. Аўдзееў).

Дзеянне «Неспадзяванага кахання» адбываецца ў наш час, у далёкай палескай вёсцы. Сюжэт нескладаны. Першая прыгажуня вёскі асемнаццацігадовая Аленка пакахала былога марака Веньку, зухаватага, вясёлага хлопца. Чакаецца вяселле. У вёску ў госці да бацькі прыязджае марака Аляксей, які раней вучыўся разам з жаніхам. Добра ведаючы Веньку як разбэшчанага, лёгкадумнага ў адносінах да жанчын чалавека, Аляксей вырашае ў што б там ні было не дапусціць гэтага шлюбу. Намаганні Аляксея не прапалі марна. Аленка ў дзень вяселля адмаўляецца ад жаніха.

У гэтым фільме мы імкнуліся правесці вялікую думку, — сказаў на абмеркаванні рэжысёр І. Шульман, — аб адказнасці чалавека не толькі за свой лёс, але і за лёс іншых, за тое, каб у чужую хату не прыйшла бяда.

Рэжысёр Шульман не раз звяртаўся да «вясковай» тэмы («Шчасце трэба берачы», «Строгая жанчына», «Крыніцы»). Месца дзеяння яго апошняга фільма выбраны на выпадакова. Тут І. Шульман настаўнічаў сорак гадоў назад і добра памятае, якія цяжкасці перажывала ў той час Палессе. Зараз, як сказаў рэжысёр у сваім выступленні, ён усхвалявана здымаў Палессе сённяшняе, дзе амаль кожны гаспадар мае сваю маторную лодку, а дзяўчаты апранаюцца ў модныя міні-сукенкі.

Праблемы кахання, дружбы, вернасці заўсёды хвалявалі і будуць хваляваць гледача. Ці ўдалося стваральнікам стужкі «Неспадзяванае каханне» па-новаму падысці да гэтай адвечнай і заўжды сучаснай тэмы? Якія новыя адценні чалавечых адносін яны заўважылі? Якія добрыя пачуцці ебудзілі ў душы? Якімі новымі думкамі ўзбагацілі нас? Аб гэтым ішла гаворка на абмеркаванні фільма.

Перш за ўсё ўзніклі спрэчкі аб жывавай дакладнасці твора і сутнасці яго драматычнага канфлікту.

Мяркуючы па сцэнарыі, — сказаў кандыдат мастацтвазнаўства В. Смоль, — мне здавалася, што ёсць матэрыял для вядзвіля, лёгкай камедыі. Пра гэта сведчыць і вясёлая рэакцыя заль на некаторыя моманты, штосці ад камедыі ў стужцы засталася. Але аўтары пераважна ўсур'ез трактуецца сітуацыі, якія выглядалі б арганічна толькі ў гумарыстычнай інтэрпрэтацыі. І застаецца такое ўражанне: неглыбокае было кінематаграфічнае ворыва! Нават калі ўспомніць нашы фільмы 50-х гадоў «Зялёныя агні» і «Шчасце трэба берачы», якія таксама крытыкаваліся за схематызм характараў і сітуацый, яны здаюцца ўсё ж глыбейшымі і больш псіхалагічна пераканаўчымі, чым новая стужка І. Шульмана.

У «Неспадзяваным каханні» глядач бачыць толькі тое, — працягваў прамоўца, — што яму непасрэдна паказваюць на экране: двое хочучы пажаніцца, трэці пе-

рашкаджае ім. Ніякага другога плана, ніякіх паглыбленняў у псіхалагічны матывы паводзін людзей. Пра што, уласна кажучы, фільм? Мо' пра тое, каб дзяўчаты асцерагаліся лёгкадумных маладых людзей? Ці не замала такой думкі для твора на паўтары гадзіны экраннага часу?

Жанр фільма сапраўды не вызначаны, — сказаў кандыдат мастацтвазнаўства А. Красінскі. — Што гэта? кінакамедыя? Кінааповесць? Канфлікт (аўтары самі гэта адчуваюць) — традыцыйны. Але сутыкненне рэальнага жыцця — натурныя здымкі на Палесці — з кінематаграфічнаму аблегчанай яго версіяй робіць штучным усё, што мы бачым на экране.

Схематызм фільма ў многім абумоўлены прымітыўнай абмалёўкай вобразаў галоўных герояў — і ў сцэнарыі, і на экране. Мабыць,

вымушана быць нібы манекеншчыцай... Калі ні адну актёрскую работу выканаўцаў галоўных роляў нельга прызнаць удамай, — тым больш незразумела, для чаго спатрэбілася рэжысёру «выпісваць» іх з іншых рэспублік. У цітрах фільма можна прачытаць імёны беларускіх актёраў Паўла Кармуніна, Аўгуста Мілаванова, Барыса Уладзімірскага, якіх глядач палюбіў па выдатных ролях на тэатральнай сцэне. Аднак актёраў нашай рэспублікі па існуючай на студыі трывай традыцыі запасілі, як звычайна, на эпізоды...

Удзельнікі абмеркавання аднадушна адзначылі ўдольна натурныя здымкі (рэзводдзе на Палесці), знятыя апэратарам Алегам Аўдзеевым.

Калі глядзіш на характэрныя веліччыны прыроды, — значыць і рэзнік, адчуваеш, якія самабытныя цікавыя

дзеянне адбываецца на вадзе. Вабіла магчымаць цікава паказаць народныя ігрышчы. Праўда, у фільме гэта не атрымалася. Лічу, што рэжысёра вельмі падвялі актёры. Яны не здолелі данесці да гледача тое, аб чым мы збіраліся сказаць ва ўвёс голас. Жанр фільма сапраўды не акрэслены. Але, мне здаецца, намер зрабіць нешта нахалт прытчы з павучэннем нам удаўся...

Мы бачылі, што ў сцэнарыі няма нейкіх глабальных праблем, — значыць рэдактар студыі М. Фрайман, — і таму прасілі рэжысёра зрабіць фільм у больш лёгкім ключы. Але камедыя — не той жанр, які адпавядае творчым схільнасцям Шульмана. Ад рэдактараў жа не так многа залежыць пры вызначэнні жанру і стылістыкі стужкі.

Я згодзен, што ў фільме адчуваецца тое, што называюць лагіраваным глянцам, — сказаў І. Шульман. — Але мне здаецца, што тут ён часам і патрэбны. Мо' таму я і вырасціў карціну ў колеры, хцяг раней лічыў, што ён мне супрацьпаказаны.

Пагадзіўшыся з асноўнымі прынцыпамі заўвагамі ў адрас фільма, І. Шульман спаслаўся на неспрыяльны ўмовы працы: паспешлівая перапраца недасканалыя сцэнарыі, тэрміновая замена актёраў перад самымі здымкамі, вытворчая неабходнасць зрабіць фільм у сціслы тэрмін, пакуль на Палесці не сышла вада, і г. д.

Аб вялікай карысці, якую прыносяць кінематаграфістам абмеркаванні іх новых работ, гаварыў рэжысёр Ігар Дабралюбаў. На жаль, сам ён не сказаў нічога аб новым фільме, паабяцаўшы прааналізаваць яго ў асабістай гутарцы з І. Шульманам. Вельмі слушнай была заўвага І. Дабралюбава аб тым, што абмеркаванне фільмаў трэба праводзіць на больш ранняй стадыі кінематаграфічнага працэсу.

Як паказвае практыка, асноўная прычына няўдач шэрагу карцін з маркай студыі «Беларусьфільм», выпушчаных у апошні час, — слабая драматургія. Таму размова аб «Неспадзяваным каханні» пераасла рамкі аналізу канкрэтнага твора.

Я не магу зразумець, чаму на паслядзённях творчых секцыях Саюза кінематаграфістаў Беларусі не абмяркоўваюцца літаратурныя сцэнарыі, што запускаюцца ў вытворчасць, — сказаў В. Смоль. — Складлася такое становішча, што, пэўна, лягчай вырасці скратную паперу з сейфа, чым пазнаёміцца з новым сцэнарыем. Гэта не на карысць ні тэорыі, ні практыкі нашага нацыянальнага кінамастацтва.

Яго падтрымаў сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР В. Смольяр.

У тэатры п'еса іграецца шмат разоў і з кожным разам яна ўдасканальваецца. Фільм жа стаяць адзін раз. І калі ён выпушчаны на экраны, у ім нічога нельга змяніць. Тым большай патрэба ў мастацкай завершанасці літаратурнай першакрыніцы — сцэнарыя.

Абмеркаванне «Неспадзяванага кахання» паказала яшчэ і тое, што ў такіх мерапрыемствах удзельнічае вузкае кола людзей. Міжволі думаець: ці не гаворыць гэта пра атмасферу аб'якавасці некаторых адказных работнікаў Стаўдзі да творчасці кале? Пугавыць пра «Неспадзяванае каханне» не прыйшла большасць удзельнікаў здымачнай групы!

І ўсё ж спрэчкі ў Доме кіно прыносяць пэўную карысць аўтарам новай стужкі: яны больш патрабавальна ацэняць свой твор і пасля выхаду яго на экран.

**НА ФОНЕ
ПАЛЕСКІХ
ПЕЙЗАЖАЎ**

СЕКЦЫЯ КРЫТЫКІ САЮЗА КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ БССР АБМЕРКАВАЛА ФІЛЬМ «НЕСПАДЗЯВАНАЕ КАХАННЕ»

літаратурны матэрыял вінаваты тут у першую чаргу.

Самы нецікавы герой — Аляксей, — значыць метадыст Саюза кінематаграфістаў БССР І. Рэзнік. — Драматургічна абмалёўка вобраза зусім невыразная, і актёр Павел Маразенка нічым яго не ўзбагаціў. Па сутнасці, жывымі на экране выглядаюць эпізодычныя ў гэтай сюжэтнай гісторыі персанажы: Мар'я — маці Алены (артыстка Мая Булгакава) і старшыня сельсавета Міхалевіч (артыст Барыс Уладзімірскі).

Слушная заўвага, паглядзіце, які ў фільме Аляксей — Маразенка, — падтрымлівае гэтую думку В. Смоль. — Звернем увагу хоць бы на этычны бок паводзін героя: ці мае права наогул чалавек умешвацца ў чужое асабістае жыццё? Калі аўтары лічаць, што мае, гэта трэба па-мастацку абгрунтаваць! Што датычыцца антыпода Аляксея — Венькі (артыст Аляксандр Галеўскі), аўтары не пашкадавалі для яго чорнай фарбы. Ён і анекдоты непрыстойныя расказвае, і да кожнай дзяўчыны заліцаецца. Адно нават з дзіцем кінюў у Мурманску, а пашпарт у яго — «чысты»... І такога закончанага пашляка і распуснік кахае. «Ідэальна», як яе малююць на экране, ва ўсіх адносінах геранія. Хацелася б, каб аўтары і артыст хоць неяк паспрабавалі растлумачыць гледачам, чым ён яе прывабіў...

Здаецца, ні адной светлай рысачкі не засталася для Венькі, бо ўсе ружова-блакітныя фарбы пайшлі на геранію, — працягвае размову кандыдат мастацтвазнаўства В. Нячай. — Аленка (артыстка Энекен Прыкс) — нібы блякля ценя «вядзьмаркі», сыгранай у свой час Марынай Уладзі, але без яе тэмпераменту і аб'якавасці. Што, аўтары далі яшчэ адну варыяцыю на «пейзажную» тэму? Геранія з яе элегантнай сталічнай прычоскай і туалетами ад «мінскага Дыбра» — дэкаратыўная аздоба фільма. Поўную адсутнасць характараў, пачуцця і думкі яна імкнецца кампенсаваль дэманстрацыяй сваіх знешніх дадзеных. Актрыса пастаўлена ва ўмовы, дзе яна

героі маглі б насяліць фільм, дзеянне якога разгортваецца ў тых мясцінах. Героі ж «Неспадзяванага кахання» не нясуць ніякіх нацыянальных адзнак, яны маглі б дзейнічаць з такім жа поспехам на фоне венецыянскіх каналаў альбо каннадскіх азёраў...

У фільме ёсць удаля масавыя сцэны, у якіх здымаліся мясцовыя жыхары, — гаворыць В. Нячай. — Іх тыпаж, адзенне, натуральная манера паводзін рэзка кантрастуюць з кінематаграфічным лубком. Супастаўленне жыхароў Палесся з актёрамі яўна не на карысць апошніх.

Натуральна ўспрымаць фільм з першых жа кадраў перашкаджае мова герояў, — працягвае прамоўца. — Мабыць, для таго, каб надаць усляму «палескі каларыт», аўтары прымусілі актёраў гаварыць з нейкім дзіўным акцэнтам. Штуна ўведзеныя ў рускую гаворку «беларусізмы» недарэчныя ні з пункту гледжання лексікі, ні фанетыкі. Скажонае, скалечанае вымаўленне слоў сведчыць толькі пра адсутнасць густу і павагі да мовы ў кінематаграфічным творы.

Амаль усе ўдзельнікі абмеркавання закарналі і так званую «праблему гледача». Агульнай была думка, што нават калі казавыя зборы «Неспадзяванае каханне» забяспечыць і карціна знойдзе сваю аўдыторыю (для чаго дастаткова хцяг б слова «каханне» ў назве стужкі), гэта не можа суніць трывогі за якасць чарговых стужак. Тым больш, што гэта не першы выпадак, калі студыя выпускае ў вытворчасць фільмы па слабых літаратурных сцэнарыях. І здзівіла прызнанне аўтараў у тым, што яны не імкнуліся да нейкага глыбокага вырашэння жыццёвых праблем.

Тэма гэта не мая, — сказаў Фёдар Коцеў. — Сцэнарыі напісаў Генадзь Бекарэвіч, а мне далі яго толькі дапрацаваць. Чаму я згадзіўся «дацягваць» рукапіс? Мне спадабалася, што

НА СЦЭНЕ не зусім звычайнай дэкарацыя. Гэта іранічна падкрэслены дзіцячы свет цацак — кубкі, «мяккія» звары, танкі... Пад гукі танцавальнай мелодыі на авансцэну выходзяць героі спектакля — моладзь фабрыкі цацак, якой кіруе Якаў Фаміч Добрых.

Раптам лагодна-ласкавы настрой змяняецца трывогай. Дырэктар фабрыкі выдзікае галоўнага канструктара і намесніка ў адной асобе — Рагнеду Іванаўну Божашуткаву. Якая прыкрая навіна — рабочы Салавейчык за хуліганства затрыманы міліцыяй і сядзіць у КаПазэ... З гэтага, уласна, пачынаецца драматургічнае дзеянне камедыі «Амністыя».

Незвычайнае здарэнне! Алярм!

Па добрай традыцыі і жыццёва верагодным пачатак камедыяй гісторыі. Есць у гэтым нешта ад валагата «Да нас едзе рэвізор!» або «Прысыпкі жніцца!». Рагнеда Божашуткава з камедыі М. Матукоўскага павольна рэагуе на гэтую вестку — Салавейчык за кратамі! Яго трэба ратаваць! Бо гэта мы, калектыў, вінаватая, што не выхавалі яго, а ён, такі малоды і прыгожы, варта таго, каб з яго зрабіць узорнага работца фабрыкі! Камедыяныя колы закруціліся. Дэмагогія Рагнеды Іванаўны, якую так дакладна, з трапным «пападаннем» у ролю іграе З. Браваўская, — рухаючая спружына імклівай інтрыгі камедыі. І яна не толькі смешная, яе падмацаваная спасылкамі на правільныя маральныя нормы нашага грамадства дэмагогія, а страшная, калі бярэ верх над цывілізаваным роздумам пра такіх салавейчыкаў. Нахачылі і хітры прыстававец, ён сідзець на карак і будзе адваджаць пазіцыі — ад асобага станка ў цэху (з асабістым, салавейчыцкім тэлефонам!) да паездкі ў замежныя краіны. Здаецца, у яго вуснах словы пра тое, што ён, Рыгор Салавейчык, — «прадстаўнік рабочага класа», фатальна гіпатэзуе тых, хто павінен быў пакараць хулігана. А яны бяжэжца, лічаць, што і сапраўды з такім тыпам трэба абходзіцца далікатна, ды яшчэ Рагнеда Іванаўна на кожным кроку крычыць: чалавек чалавеку друг, таварыш і брат!..

І таварыскі суд разглядае справу братаўніка. Большасць настроена змагацца за Салавейчыка, ханжыць, крывадушнічаць і... ратаваць. Ігра купалаўцаў адразу захапляе пшчырай, эмацыянальнай дзейнасцю кожнага з персанажаў — акцёрам ёсць што рабіць на сцэне. Яны паказваюць, у што выліваецца ўяўнае змаганне за чалавечую годнасць. На працягу ўсяго дзеяння тэатр без рыторыкі праводзіць вельмі важную думку — любая добрая ідэя (ці справа) можа быць дыскрэдытавана, калі давесці яе да абсурду.

Гэта і адбываецца ў судзе. Салавейчык, якога іграе В. Тарасаў, спакваля пачынае знешне груба, а па сутнасці вельмі тонка падгрываць Рагнедзе Іванаўне — так, ён таварыш і брат кожнаму, ён не збіраўся абражаць чалавек у агулярах, ён толькі з сякерай ламіўся ў яго кватэру, а той з-за дзвярэй пагражаў яму міліцыяй, ну, а тады...

Салавейчык не толькі рэабілітаваны — ён пераможца, ён абвінавачвае. Яго нахабства, падагрэтае даверлівай дураццю арганізатараў гэтага ганебнага відовішча, узведзена ў прынцып дзеяння. Хулгану далі ў рукі зброю, якой ён потым будзе тэрарызаваць і шантажыраваць увесь калектыў.

Сцэна суда мае прынцыпова важнае значэнне для ўсяго спектакля. Асабліва для выканаўцы ролі Салавейчыка В. Тарасава. «Грыш», як сейсмограф, адчувае настрой асяроддзя, у якім ён жыве. Спачатку толькі слухае, наўзна бянтэжыцца, нават паказвае, як сорамна яму за непрыгожыя ўчыны, пасля нахабства і сам прымае позу пакрыўджанага. У ігры акцёра ўсё правільна — па думцы, у сродках сцэнічнага выяўлення, у эмацыянальным напале, але... Гэта «але» датычыць тых момантаў, дзе В. Тарасава не хапае сатырычнай заостранасці, нейкай унутранай акцёрскай злосці. Акцёр часцей за ўсё застаецца ўнутрана «над вобразам», паказвае, які мязотнік яго герой, а не становіцца ім. Мабыць, яму яшчэ прадстаць пашукаць нешта для таго, каб цалкам пераўвасобіцца ў Салавейчыка, як гэта рабіў, скажам, І. Ільінін ў Прысыпкіне або Ул. Уладзімірскі ў Мурзавецкім, Б. Платонаў у Зёлкіне ці Л. Рахленка ў Гарлахаўцкім. Рыгор Салавейчык — не прыватная з'ява, а пэўны мастацкі тып, і тут дарэчы самыя смелыя акцёрскія фарбы.

Напрыклад, і ў сцэне, калі прадстаўнікі фабрыкі прыходзяць у яго дом адсвяткаваць дзень нараджэння. Яго раз'юшаны крык: «Зойка, стрыптызі!» — гэта ж апагей хамства, права жыццёвага інстынкту, замаскіраванага дэмагогіяй пра «свабоду нораваў». А ў В. Тарасава тут толькі выбух падпітага гаспадара кватэры. Баецца гратэску ў такой сатырычнай камедыі, як «Амністыя», не трэба.

Мабыць, ад крыку па-акцёрску прыземленага Салавейчыка ідзе скаванасць Н. Пискаравай — у ролі антыпода гэтага персанажа — Ізабелы Дрозд. Актрыса выкрывае праўдзіна і адстойвае сапраўдны каштоўнасці гераіні спектакля пераважна тым, што фарсіруе голас амаль да крыку: «Я не згодна!», «Я пратэстую!» — і ўнутранае багацце становага вобраза ў камедыі драбнее. Нават самае дарагое для Дрозд — клопат пра тое, каб мільён «савецкіх дзяцей мелі добрыя цацкі («не горш за аўтамашыны для дарослых!») — гучыць у Н. Пискаравай толькі яшчэ адным аргументам у службовых спрэчках з Рагнедай Божашуткавай. Гераіня ўспамінае сваё цяжкае дзяцінства, сваё жыццё ў дзіцячым доме, калі з льялькай, адзінай льялькай, гулялі па чарзе. Гэты маналог напісаны М. Матукоўскім

вельмі пераканаўча па думцы, але на сцэне ён быў бы больш выразны, калі б актрыса не пачынала з верхняй ноты, а раскрыла дынаміку думкі, эмацыянальнае развіццё яе.

Шкада, што пагола і ў «Амністыя», як гэта было ў папярэдніх прэм'ерах куналаўскай трупы, акцёрска моладзь не ўзмацняла вышэй добраахвотнага выканання роляў. У яркай масовым «клакераў» на таварыскі судзе» (так яны называюць аўтарам п'есы) артыстычна відка, смела іграе вопытная А. Рынковіч. Філігранна адточаны дэталі ў сцэнічным партрэце Сцяпаніды Мофчан Б. Дакальскай, якую тут можна назваць майстрам эпізода! І побач з імі аўтаматычнымі выканаўцамі волі драматурга і рэжысёра выглядаюць М. Казінін (Андрэй Таратута) і В. Анісенка (Кузьма Хаченчык). Калі першы заафта скаваны ў паводзінах, другі, злаецца,

пад гукі «Цыганачкі» і іншыя эпізоды, дзея развіваецца ў імклівым рытме, весела, без штучных націскаў акцэнтаў.

У агульнай гумарыстычнай афарбоўцы пастаноўкі немалая роля належыць старшынё фабкома ў бліскучым выкананні П. Кармуніна. Здавалася б, даволі банальны, знаёмы ў тэатры персанаж прафсаюзнага дзельца, якому мала дадзена, але з якога многа патрабуецца. Акцёр у звычайнай фігуры ярка і раскрыў драматызм сітуацыі, у якой апынуўся гэты добры, пакладзісты дзядзька. Узяты на парукі і апраўданы таварыскім судом Салавейчык пачынае

А. ЛАБОВІЧ

АМНІСТАВАЦЬ МОЖНА НЕ ЗАЎЖДЫ!

КАМЕДЫЯ «АМНІСТЫЯ» М. МАТУКОЎСКАГА
У АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КУПАЛЫ

І не сочыць за сваёй жэстыкуляцыяй і ўвесь час гаворыць аднолькава гучна, без нюансаў, — персанажы атрымаваюцца на дзіва прасталінейнымі, аднастайнымі. Без адчування жанру спектакля іграюць Т. Кроўва і А. Дубяга (Тамара Мажыка і Зойка Гусельніцава); яны быццам завіталі ў камедыю са звычайнай бытавой п'есы пра моладзь.

Звяртаеш на гэта увагу, бо агульная плынь «Амністыя» на сцэне захапляе залу супаддзем паміж аўтарскай задумай і рэжысёрскім «бачаннем» адлюстраванага М. Матукоўскім жыцця, дакладным жанравым малюнкам відовішча. У такім разе і «агрэхі» кідаюцца ў вочы, нават самыя незначныя, другарадыя.

Купалаўцы заўсёды славіліся сваім акцёрскім ансамблем. У «Амністыя» сустралялі артысты розных пакаленняў, розных школ. Пераважная большасць выканаўцаў працуе ў адным творчым ключы. Галоўнае завдання тут рэжысёра спектакля Ц. Кандрашова (яму асцэнавала Г. Уладзімірская) — ён вынаходліва будзе мізансцэны, стварае патрэбную для камедыі атмасферу (назвау выразную каларытную групу «клакераў на таварыскім судзе», іх арыгінальную рэакцыю; цікавы праход гэцей на дзень нараджэння Салавейчыка; выхад Божашуткавай з кабінета Ягадкі

тэрарызаваць фабрыку і перш-наперш старшыню фабкома Кічкайлу. Іграе П. Кармунін, амаль ні разу не ўсміхнуўшыся. Наадварот, на яго твары часцей даверлівае разгубленасць. І нават адчай. І гэта весела... І сумна. Бо хароны чалавек траціць аблічча з-за сваёй гатоўнасці механічна выконваць дэмагагічныя заклікі Рагнеды Іванаўны. Надзвычай «па-купалаўску» іграецца сцэна ў спектаклі, дзе П. Кармунін ставіць свайго героя перад адказным работнікам Варварай Феафілаўнай Ягадкай, якой даручана даследаваць справу.

Ягадка купалеца ў мутнай вадзе інтрыг і хітрыкаў Салавейчыка — Божашуткавай, распывае, просіць удакладніць падрабязнасці — хто і што спяваў, колькі пілі, якія «вершыкі» чыталі... Спачатку здаецца, што гэта не такая ўжо дурная асоба «з чыноўнікаў у спадніцы». А ў размове з дырэктарам Добрых нават дэманструе «разуменне» нікчэмных пасквілянцкіх даносаў, але зноў жа распывае з цікаўнасцю пляткарні — пра жанчын, пра інтымны бок жыцця гэтага ста-

Т. ШЧАРБАКОВА

САЮЗНІЦА СЛОВА І РУХУ

НАТАТКІ АБ МУЗЫЦЫ Я. ГЛЕБАВА ДА ДРАМАТЫЧНЫХ СПЕКТАКЛЯЎ

«Людзей на балодзе» ў купалаўцаў гледачы (хоццаца сказаць, і слухачы) любяць таму, што вераць праўдзе жыцця, адгукваюцца на яе сэрцам. Таму, што за верагоднасцю дэталю быту, за скупымі словамі літаратурнага матэрыялу Івана Мележа гучыць музыка вялікіх страстей. Яны сплятаюцца ў тугія вузлы драмы...

Надзвычай прыгожая і моцная па тоне тэма нешматслоўнага кахання Ганны і Васіля. Своеасаблівае музыка мары аб шчасці працінае бязрадасны побыт «балотных» людзей нервам сапраўднай рамантыкі. Гэта вымагае і спецыяльнага музычнага вырашэння. Іменна яе, паэтычную песню светлых летуценняў, і ўзмацняе ў спектаклі кампазітар Яўген Глебаў.

Асноўны матыў музычнага рашэння «Людзей на балодзе» — спачуванне чалавеку ў яго цяжкіх пошуках праўды ў людзях і ў сабе самім. Кампазітар адліў у асязальныя гукавыя формы лірычны падтэкст інсцэніраванага рамана, асабліва падкрэсліўшы напружанна выбіруючыя сумна-паэтычныя яго ноты.

Мне падумалася нават, што музыка, якую магнітная стужка пасылае ў глядзельную залу, прапушчана праз успрыняцце аднаго героя гэтай драмы — Васіля. Так кампазітар арганічна робіцца сарэжысёрам спектакля, і яго работа дапамагае надаць інсцэніроўцы драматургічную і канструктыўную цэласнасць.

Выразнасць музычнай формы гэтага спектакля абумоўлена перш за ўсё супадзеннем літаратурнага матэрыялу і асаблівае таленту кампазітара, яго схільнасці да раскрыцця лірыка-пейзажальных уласцівасцей вобраза. Глебаў дасягае гэтага ў «Людзях на ба-

лодзе» з дапамогай спалучэння народна-песеннага матэрыялу і сваёй музыкі. Тут удала ўводзяцца фрагменты з сімфанічных твораў А. Скрабіна. Сумяшчаюцца нібыта зрычы несумяшчальнага, аднак стылявой супярэчнасці не ўзнікае. Кампазітар адчувае асаблівае музыка Скрабіна і ўмела выкарыстоўвае выяўленчы магнімасці кантрасту.

Народныя жартыўныя і каляндарна-абрадавыя песні адлюстраваны падзеі драмы і нярэдка становяцца фонам або кантрастнай праслойкай ва ўласна лірычнай музычнай тканіне спектакля. Многія солныя і харавыя беларускія песні ў «мінімальнай» апрацоўцы выконваюцца купалаўцамі, а густам, характэрна, амаль этнаграфічна.

Успомнім першую карціну. Двойчы гучаць тут народныя песні, а драматургічны эфект іх выкарыстання розны. Заліты сонцам выскрайні дуг. Запалоханы, крыўдлівы Васіль зрэдку паглядае на Ганну, быццам саграваецца над яе позіркам. Струнныя мякка, «паўшэптам» напяваюць прыгожую тэму варыяцыяй з другой часткі фартэпійнага канцэрта Скрабіна.

На нашу думку, і такі «цытатны» музычны пераход абгрунтаваны — відаць, дух драматычнага эпізода і можа быць перададзены трыптыкім выказваннем скрабінскай музыкі з філасофскім ухлмам. Праўда, і сам Я. Глебаў меў магчымасць даць тут нешта сваё. Але і «чужой» такая цытата не выглядае. Яе прымаеш цалкам.

Галасы жанчын, якія зацягнулі ўдалечыні песню, па-свойму паглыбляюць ціхі смутак аркестравай музыкі і нібы асвятляюць лірычным святлом знешне абыхаваю Ганну. Хвацкая ж песня Яўхіма дысаніруе з гарманічнай і пшчотнай музыкой нясмелага каханья.

Кантраст бытавога і лірычнага асабліва відавочны ў сцэне расстання Ганны з воляй, мілай вярбой і месечнай ноччу. Змрочную музыку

струнных адсоўваюць фразы вясельнай песні. Узнікае змястоўны вобразны кантрапункт. Драматызм таго, што адбываецца, паглыблены музычна.

Есць у спектаклі яшчэ адзін павольны выразны пласт музыкі — ідылічна празрыстыя лірыка-пейзажныя замалёўкі. Як пшчотна і чыста гучыць дуэт флейты і кларнета ў пачатку другога акта! Гэтая беларуская пастараль вобразна-кантрастна бачна дзеянню — сцэнам Ганны з Яўхімам і з Васілём.

Найбольш драматургічна дзейным элементам музычнага афармлення аказаецца экспрэсія лірыка. У кожным з трох актаў ёсць свая лірычная кульмінацыя. Так, завастраючы кантрасты, Глебаў стварае трагедыянае гучанне ў сцэне забойства Грыбка. Празрыстая музыка ляснога шэпсту з пералінамі птушчых галасоў папярэдняе сцэне злоснага расправы, якая ўарунае да глыбіні душы Васіля — міжвольнага сведку злачынства. Вынікам сцэны сталі пераўвасобленне акцёрскай пейзажнай тэмы ў вострыя гукі скрыпак у высокім рэгістры. Пацучы непараўнальна таго, што адбылося, пакутлівы душэўны боль Васіля выліваецца ў гэтым кульмінацыйным эпізодзе не словам, а музыкай. Другая ярка экспрэсія — кульмінацыя спектакля — сцэна прасьбы Васіля аб перададзе зямлі і яго бунт. Кампазітар увёў тут жорстка-уважаныя гучанні ў класічным стылі і супаставіў іх з заціняй музыкай Скрабіна. У трэцім дзеі, дзе найбольш актыўна развіваецца вобраз Ганны, з'яўляюцца дзве новыя ў спектаклі лірычныя тэмы — фрагмент з 3-й сімфоніі Глебава, які ўдала раскрывае сэнс таго, што адбываецца (Ганна над магілай дачкі), і бурная, з глыбокімі інтанацыямі пратэста і самацвярджэння музыка Скрабіна (адыход Ганны). Іменна гэты эпізод і становіцца генеральнай кульмінацыяй спектакля.

Спецыфічная рэжысура кампазітара ў «Людзях на балодзе» наклала адбітак і на кінематаграфічна рухомую форму інсцэніроўкі. Глебаў супрацьпаставіў і аб'ядноўвае сцэны, карціны, ахоплівае увесь твор некалькімі лейтэмамі (асабліва яркія акцэнтны

перададзены аркестравым сола з фартэпійнага канцэрта Скрабіна).

Можна і далей аналізаваць па-свойму цэласную музычную форму спектакля, якая стала адным з галоўных яго драматургічных кампанентаў. Музыка, развіваючы гэтаксама багацце, адлюстравала жыццёвую аб'ёмнасць літаратурнай першаасновы, удала яе дапоўніла.

У музыцы Я. Глебава да спектакля «Юнацтва рыцара» па п'есе В. Зуба ў тэатры юнага гледача, на мой погляд, адчуваеш прыблізна такі ж падыход кампазітара да сваёй задачы ў драматычным тэатры. Праўда, вынік атрымаўся зусім іншы. Прычына, на маю думку, у п'есе — малазмястоўнай, з вялым тэмпам дзеяння, са схематызаванымі характарамі (асабліва бедныя жаночыя вобразы). Таму і музыка выглядае будзённай, нейкай нейтральнай, малавыразнай. Драматург дае ілюстрацыі да пэўных старонак біяграфіі героя. І тое, што нам вядома па літаратуры, паўтараецца ў дыялогах, напісаных не вельмі выразна, без вобразнага асэнсавання рэальнага жыцця.

Праўда, мушу сказаць, што цалкам тлумачыць невыразную музыку ў драматычным спектаклі толькі якасць п'есы не зусім справядліва. У скрабінаў сусветнай музычнай культуры ёсць прыклады, якія сведчаць, што кампазітарская партытура жыве і насяляе таго, як драма або камедыя, да якой псалася музыка, адыхла ў нябыт. Больш таго, у ладзеным выпадку сам вобраз Дзяржынскага мог абудзіць у аўтара музыкі больш яркія творчыя шуканні. Хаця, вядома, ад літаратурнай першакрыніцы многае залежыць.

У музычнай партытуры спектакля «Юнацтва рыцара» ёсць, здавалася б, музычны характарыстыка Фелікса Дзяржынскага. Песенная тэма кларнета раскрывае лірычныя бакі вобраза — летуценнасць, любоў да маці, да роднага краю. Супаставленне рэмінорнай такаты Ваха і напружанага гучання струнных у духу Шастаковіча прызначана для таго, каб раскрыць душэўную барацьбу юнака ў момант

рога мужчыны. Іграе Ягадкі Г. Арлова, шыра скажам, са стрыманай сатырычнай злосцю, паглыбіўшыся ў сутнасць характару, знаходзячы выразныя дэталі ў інтанацыях голасу і ў жэстах, каб даць партрэт, мабыць, калісьці і сапраўды прынцыповага работніка, які стаў сухім следчым, падазроным і звышлільным. Корпаца ў чужой бялізне стала прываннем Ягадкі. І гэта маляўніча, без карыкатурнасці, але востра іграе Г. Арлова.

Шкава, што якраз пасля таго «допыту», які яна наладзіла ў кабінце дырэктара. І памірае Добрых. Смерць у сатырычнай камедыі — гэта ўжо само па сабе смеласць драматурга і тэатра. Купалаўцы не абмінаюць той сур'ёзнай пагрозы людзям, якую нясуць салавейчыкі і ягадкі, бо сатырычны пафас камедыі М. Матукоўскага скіраваны супраць з'яў, з якіх можна і смяяцца, але над якімі варта сур'ёзна падумаць кожнаму з нас, каб сустрэўшыся з салавейчыкам і ягадкамі, не быць такімі, як той жа Добрых або Кічкайла...

Дарэчы, Л. Рахленка выяўляе складаны псіхалагічны стан свайго Добрых: той не так добры, як прымушаны быць добрым перад усімі, каб якнебудзь дацягнуць да пенсіі на пасадзе дырэктара. У ім часам абуджаецца жаданне быць паслядоўна прынцыповым. Абуджаецца, але не рэалізуецца. Удала знойдзена для персанажа акцёрам манера прарэчыць: Добрых спачатку некалькі разоў паўтарае адмову: «Не буду, не буду, не буду», хочучы самога сябе пераканаць, што не будзе нечага рабіць. «Узважыўшы ўсе «за» і «супраць», ідзе на кампраміс. Адноўчы толькі дырэктару ўдаецца пераадолець у сабе, як ён сам гаворыць, голас «подленькага чалавечка» і не згадзіцца катэгарычна з пунктам гледжання Божашуткавай. Ды і то толькі таму, што побач з ім Ізабела Дрозд, рашучую падтрымку якой ён адчувае.

Зразумела, не толькі Ягадка вінавата ў смерці Добрых, — цэным нейкай пагрозы пакарання за абьяквасць да прынцыпу «чалавек чалавеку» — друг, брат і таварыш» круціцца ля дырэктара Божашуткава. І актрыса З. Браварская не шкадуе сатырычных фарбаў, каб яе персанаж выглядаў такім спадарожнікам розных «Добрых», ад якога няма куды падзецца. Даволі далікатна падкрэслівае актрыса матыў адзіноты жанчыны, адзіноты ў асабістым жыцці, што і штурхае яе на «гаранне» ў справе, дзе не з яе розумам трэба служыць.

Найбольш уражлівай і важнай для разумення вобраза Божашуткавай з'яўляецца фінальная сцена, калі яна прыходзіць да новага дырэктара фабрыкі Ізабелы Дрозд з заявай аб званні адзіноці з работы «па асабістым...»

Упершыню і для сябе, і для Дрозд яна прызналася ў сваіх кар'ерысцкіх мэтах, разжалілася над сваім лёсам. І паверылася, што падзеі, якія адбыліся, лікя так дарага ёй каштавалі, можа, будуць добрым урокам на будучыню...

Цэласнасць спектакля, яго мастацкае адзінасць не толькі ў акцёрскім ансамблі. Немазлавянімы кампанентамі, асабліва ў камедыі, з'яўляюцца музыка, танцы і, безумоўна, дэкарацыя. Скажам адразу, што афармленне «Амністыі» адзначана густам у адборы выяўленчых прыёмаў і, разам з тым, яно па-тэатральнаму святочнае. Мас-так А. Грыгар'янц пабудоваў на сцэне дзіцячы домик з кубікаў, упрыгожыў яго малюнкамі мадэляў цацак, лакалічна ўдэкараваў інтэр'ер. Кубікавыя сцены адцяняюцца пры дапамозе двух рухомых кругоў, і за гэтымі жыццерадаснымі сценамі мы бачым не заўсёды вясёлыя, часам драматычныя падзеі. Дэкарацыя стварае тое «асяроддзе», якое характэрнае для ўсёй камедыі — выраб цацак вельмі сур'ёзная справа, яе нельга рабіць абьяквасна, без думнага «агеньчыка».

Музычна-тэатральнае афармленне (С. Картэс і С. Дрэчын) пазабудлена прэтэнцыёзнасці, якая часам трапляе ў камедыійны спектаклі. І лейтматыў слаўтай «Цыганачкі», які суправаджае Божашуткава і Кічкайла ў час іх візіту да Ягадкі, і лірычныя мелодыі уверцюры і антрактаў звар'іраваны ў залежнасці ад настрою дзеючых асоб, даюць глядачу патрэбны эмацыянальны настрой, памагаюць успрымаць сцэнічнае дзеянне.

Спектакль «Амністыя» — другая рэжысёрская работа П. Кандрашова ў тэатры імя Янкі Купалы. Яна дае права гаварыць пра пэўныя асаблівасці яго пастававага метаду. Перш за ўсё адзначаем, як станоўчую рысу, яго ўменне «спрымаць» акцёра на ролю. Справа тут не так у правільным размеркаванні выканаўцаў, як у нечым большым — у паглыбленні і яркім раскрыцці асаблівасцей таленту менавіта ў гэтым драматычным матэрыяле і ў гэтай жанравай сфэры. І яшчэ П. Кандрашов умеа выкарыстоўваць паставававыя прыёмы Шчодра ўвядзення ў спектакль інтэрмедыі. Іграючы прыходзі, масавыя сцены надаюць яму сапраўдную тэатральнасць. Праўда, часам у агрэсівай дынамічнасці спектакля адчуваецца пэўную зацягнутасць (сцена таварыскага суда, навада ў дырэктара). Магчыма, некалькіх эпізодаў трэба зрабіць на рэжысёрскіх больш лаканічнымі, асабліва тамакалічным, інфармацыйным, дугарэальным і драматычным напружэнні галоўных падзей. Гэта хутчэй за ўсё прыватная заявага з прычыны асобных «лішкаў» у рэжысуры, дзе ёсць умелства быць лаканічным.

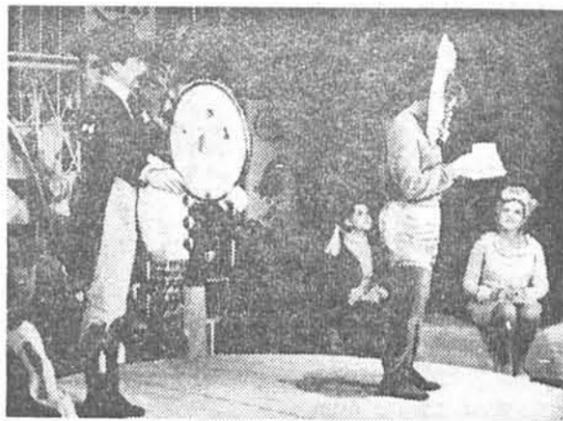
Тэатр падтрымаў плённыя пошукі ў сатырычным жанры драматурга М. Матукоўскага, які напісаў «Амністыю» па-грамадзянску ваяўніча і памастацку ярка. Спектакль прынясе карысць справе выхавання ў глядача прынцыповасці, нецярпімасці да недахопаў. Ён яшчэ раз пераконвае, што можна дараваць чалавеку памылку, але нельга дараваць хамства, крывадушнасці і злачыннага глупства.

Стылявая блытаніна рэжысёрскіх прыёмаў у «Дарозе праз ноч» падкрэсліла службовую функцыю ў спектаклі нават самых выразных музычных эпізодаў, яны губляюцца ў наборы пастававачых «дадаткаў» да п'есы. А п'еса А. Маўзона аб гераічным падполлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны не дае арыгінальнага мастацкага рашэння тэмы. Рэжысёр В. Ганарі не пераадолела недахопы сцэнічнай формы твора. А музыка — адзіны кампанент, які нясе тэму трагізму адлюстраваных падзей і гераікі барацьбы — не ўзбагаціла, а толькі адцяняла павярхоўнасць і прэтэнцыёзнасць спектакля. Жыццё, адлюстраванае ў ім, успрымаецца па-мастацку прыземленым, а музыка самастойна і аўтаномна гучыць у зусім іншай мастацкай сфэры.

Кампазітар мае права не пісаць музыку да п'ес, якія пазабудлены блізкай яго творчай індывідуальнасці атмасферы. Гэтым правам Я. Глебаў карыстаецца не часта.

У гэтых сваіх нататках я спасылалася на «цятатнасць» напісанага гэтым аўтарам для драматычнага тэатра: Бах, Скрабін, Шастаковіч. Ці не здаецца кампазітар з выразным самастойным пошукам звартаецца да падтрымкі з боку класікаў? Бывае, што гэта прадказана сапраўды творчымі меркаваннямі (падкрэсліць пэўную гістарычную эпоху, выкалічы асацыятыўны рэзультат і г. д.). А часам здаецца, што Глебаў механічна карыстаецца гатоўным. Мабыць, яму варта падумаць адносна таго, кірунку запам'ячванняў.

Па кожнай з работ кампазітара адчуваеш, што Я. Глебаў любіць тэатр, добра ведае спецыфіку мастацтва драмы і можа выступаць як сапраўдны сцаўтар спектакля. Кампазітар умеа глыбока, тонка раскрыць ідэйную задуму, стылявы лад сцэнічнага твора. Умеа стварыць выразную музычную форму спектакля. Шкада, што кампрамісы ў выбары літаратурнага матэрыялу часам падводзяць яго, што ён ні пісаў — п'есі, кантату або тэатральную музыку? А ён можа і абавязаны быць арыгінальным ва ўсім!

Пэні — Доўгая Панчоха... Гэтая дзіцячыка з кнігі шведскай пісьменніцы Астрыд Ліндгрэн трывала заваявала любоў дзяцей усёго свету. Кніжку пра Пэні чытаюць на 86 мовах свету, а ў апошні час яна выйшла на экран і на сцэне тэатраў. Днямі камедыю С. Луцігіна і І. Нусінава на аповесці А. Ліндгрэн паказаў Рэспубліканскі тэатр юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі. Рэжысёр Л. Тарасова, мастак В. Тарасова, кампазітар Р. Грынблат.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

РАЗМОВА З СОЖАМ

РАЗДЗЕЛ 3 П'ЯЭМЫ

Хто быў у Гомелі аднойчы — запомніў парк...

У парку тым, на беразе рачным, крутым пракаратаў я рэштку ночы.

Пад дрэвам — ясенем ці вязам, — пасаджаным калісцям князем [быў феадалам гэты сад пасаджаны шмат год назад], я прымасціўся з сакаважам. Стаміўся ўсё-ткі, прама скажам. Спачатку сеў, затым прылёт, працягваючы дыялог з ракою, з цішынёй начною, з жанчынай слаўнаю адною. Так і сустрэў я сонца ўсход, які не бачыў я сто год. Шкакою, звернутай да ўсходу, адчуў я цёплую лагоду. Я па шчацэ правёў рукой і зноў цяпло адчуў шчакою. Адчуў той дотык я на скроні. Ачнуўся, вочы я працёр... Перада мной палалі промні, палала сонца, як касцёр! І быў касцёр той — на паўнеба,

быў той касцёр — на паўземлі.

І я сказаў сабе: замры! Глядзеў, захоплены, я нема. Гуляла сонца.

Свежа, весела.

Гуляла молада яно. Так разгулялася — ажно запырскала прастор увесь яно.

Прыціхлі дрэвы, травы, ветры...

І з той гульні, з таго агню шар выкаціўся ясна-светлы

і набіраць стаў вышыню.

І засвяціў ужо ўсур'ёз, — гульня гульні, а справа справай, —

адбіўся ў мірыядах рос, і зашумелі ветры, травы, у рух прыйшлі, пайшлі у рост.

Цягнуліся ўсе да святла, яго лічылі ўсе сваймі.

Яно ж сваімі ўсім лічыла, яно святліла ўсім жывым.

Такое тут было святства, такая еднасць тут была — жыцця зямнога і святла, быцця зямнога і цяпла, — што я не мог не засмяяцца, не ўзрадавацца у душы.

[І сам сабе сказаў пры гэтым, калі ты лічыўся паэтам, дык вось пра гэта напішы].

Усе былі мы сонцу рады...

Ды вось, нахмурыўшы чало, падумаў я, што недзе гады павыпаўзлі з нор і рады, што сонца і для іх ўзышло.

Яго цяпло, яго святло пераўтвараюць гады ў яды.

Настрой мой крыху быў азмочаны,

Ды тут жа адмахнуўся я ад думкі той, ад гадаўя з яго балотнаю абочынай. Яно было і ёсць і будзе. Ды справа ўсё-ткі не у ім, а справа ў гэтым светлым чудзе, якое сонцам завуць людзі, якое робіць вёсны з зім, дзень з ночы і вясёлку з хмары, якое свеціць зноў для нас, не патрабуючы ў адказ ні ўзнагароды, ні ахвяры. Нам сонца, думаў я далей, дае высокі ўзор служэння, вялікадушнага свяцэння... Свяціла сонца ўсё святлей. Свяціла сонца,

ярка ззяла, надзею новую ўсяляла. ...Я паглядзеў уніз на Сож і толькі вымавіў: «Прыгож!» Ён быў амаль непазнавальны, паўночны субсяднік мой; іскрыліся на сонцы хвалі ва ўсёй сваёй красе рачной. Дымкі апошняга туману сплывалі хутка ў сіняву... Як не бывала наяву трывожнага начнога стану. Што, Сож, жывем!

І жыць-плыць будзем!! Можна, цябе мы не забурдзім і не загубім цябе ўсё ж! Ёсць шансы, Сож! Ёсць сонца, Сож! Мы скінулі яго з рахунку, шукаючы ў начы ратунку ад нечыстот, брыдот, атрут, а сонца, бачыш, тут як тут. Выходзіць, каб рабіць прагнозы, патрэбен не адзін настрой, тым больш настрой пары начной, — патрэбен і разлік цвярозы. Патрэбен сонечны усход. Яшчэ з успехам трэба раіцца. Скажаў жа нездарма народ: мудрэйшая за вечар раіцца.

Мой дарагі адміністратар з гасцініцы пад назвай «Сож», ноч для мяне была не стратай, была знаходкай гэта ноч. Я не скажу, што я не змораны, што адпачуў я ля ракі. Ды ў кожнай справе два бакі: той, хто не спіць,

гаворыць з зорамі:

Я з імі ноччу меў размову,

я з Сожам ноччу гаварыў,

сустрэў я раіццю вясновую і светлы перажыў парыв.

Дарэчы, гэтая паэма,

яе пачатак, яе тон падказаны мне ноччу той,

навеяны яе паведам.

Не ноч — сучэльнае адкрыцце, найлепшае з узнагарод...

І я на вас зусім не ў крыўдзе, удзячны вам, наадварот.

Вось так, таварышы з гасцініцы, і калі хто з маіх калег патрабаваць пачне начлег,

на вас з пагрозамі накінецца, калі вы скажаце ў адказ,

што вольных месц няма у вас, вы проста вырашайце клопат.

Вы укажыце на мой вопыт, скажыце: «Быў у нас такі...

Пайшоў у парк ён да ракі, там ноч правёў, зрабіў там вывад,

што у няспанні многа выгад і многа розных пераваг —

не менш, чым у прыемных снах.

Скажыце: «Сон — такая прыхамаць, якую трэба часам гнаць.

Паўту трэба меней дрыгнуць, а болей думаць, болей дбаць.

Каб лепшы верш свой не праспаць».

ЯК НАРАДЖАЮЦА паэты? Адны — марудліва, хварэвіта, пераадольваючы нейпрыкметку ад цікавых вацей пакутліваю разгубленасць перад шматгалосем яшчэ і шчыліваю радасць ад усведамлення, што вось, нарэшце, пачаў накрысе «паразаца» ўласны голас. Другія — нібы яблыня-першцаветак, адразу зачароўваюць прыхільнікаў пазіі ўборыстай пладавітай завяззю і гонкім ростам.

Вершы Янішчыц, яшчэ школьніцы, адразу былі заўважаны. Іх ахвотна друкавалі газеты і часопісы, пра іх загаварылі на шырокіх пісьменніцкіх сходах. І ўсе, безумоўна, чакалі, а што ж будзе далей? Янішчыц, нібы і не адчувала гэты цяжар, што ўсклаўся на яе волю чэсу, — вучылася ва ўніверсітэце, здавала залікі, экзамены і пісала вершы.

Цяпер, калі яны сабраны ў першую кніжку паэтэсы, лягчэй высветліць, чым жа прываблівае чытачоў пазіі Янішчыц. Але не будзем спяшацца з высновамі, бо сама паэтэса прызнаецца: «Я працягваюся вяснова, нібы загон перад сяўбой» («Больш перасліў немату»), «Я і сама, як раніца купавая» («Я хварэю даліко светла-сіняй») і «сама ў сябе як след не веру, ды словы распускаюцца як мак» («Вясеннія радкі»), «маладых малх дзён звоніць першы ручэй» («Вясновае»).

Запамытаем гэтыя шчырыя прызнанні паэтэсы. Яны — не наўная шчырасць, што ідзе ад разгубленасці, гэта тая шчырасць, якая суседнічае з даверлівасцю. Яна абуджае ў душы чытача добразвучлівасць і спагаду. Гэта тая шчырасць, без якой немагчыма пазіія.

Большасць вершаў Янішчыц з кнігі «Снежныя граміцы» на першы погляд назаўдены драматычнай напружанасцю, унутранай дынамікай. Нават сум у іх малады і сміятчыны.

Прыносіць мне дары свае
дуброва —
То верас, то крыніца, то грыбок,
Уліваецца нібы ручай, у мову
Налескі ветарокі гаварок.
Злітае на дасвецці галубінам
То рыжы ліст, то жоўта-залаты,
Упалі залудзены на плаці
Даселія ружомыя рабіны.
(«Хаджу па нівах па дугах
азёрных...»)

Вершы Янішчыц якраз і ўражваюць першароднасцю начуццяў і думак, кваласцю!

Я. Янішчыц, «Снежныя граміцы»,
Выдавецтва «Беларусь»,
Мінск, 1970.

«КАЛАСАВІЧОК» — так назваў сваю першую кніжку, адрасаваную самым маленькім чытачам, Дайр Слаўковіч. Першая кніжка, вядома, найбольш радасць для пісьменніка. Радзецца, праўда, і Д. Слаўковіч. Аднак ці ёсць усе падставы для такой радасці? Каб адказаць на гэтае пытанне, паглядзім, якім жа атрымаўся «Каласавічок».

Вось самы першы абразок — «Як Алёнка хату прыбірала». Пра што ён — гаворыць сама назва. Гаворыцца ў ім пра пяцігадовую Алёнку, якая засталася дома адна. Тата і мама на рабоце, сястра (невядома, дарослая ўжо ці яшчэ школьніца) кудысьці пайшла, сказаўшы Алёнке: «Ты пагуляй з кубікамі. Я хутка вярнуся».

Скажу пра гэтую сястру аўтар у пачатку абразка і забыўся на яе. І няма яму клопатаў, што якая-небудзь чамучка возьме ды і спытае ў мамы ці таты: «А куды пайшла Алёнына сястра? Чаму яна не вярнулася? Казала ж, хутка сэрнецца!».

Можа б і не варта было так падрабязна спыняцца на гэтай

Дайр Слаўковіч, «Каласавічок»,
Выдавецтва «Беларусь», Мінск,
1970.

безабароннасцю перад людзьмі і светам. Яны — як першая аксамітная лістота: на яе не асеў яшчэ пыл грымотных дарог і яшчэ не апаліла яе сухменістая спёка. І свет паўстае перад вачыма паэтэсы ў гарманічнай закончанасці і суразмернасці. Крыўды, няўдачы, памылкі, страты — гэта яшчэ спаўна невядзена і пакуль што — светлы гімн жыццю і сонечнаму маю.

Люблю цябе адзіную да сконы,
Вясновай, вясковай аямлі.
Як апрацаеш свой убор зялёны,
Як вербы ў ніба ізяцца здаля,
Як снег плоскача пад шырокай
шыняй

РУЧАІНА ДЗЁН МАЛАДЫХ

І некуды спынае крылом,
Як зноў вясна па сонцых
Шчасліва б'е буселішчым крылом,
(«Ты мне патрэбна, як жыццё...»)

Модна зараз хваліць маладую пазію за высокую культуру вершаскладання, творчую дэбразкасць, інтэлектуальнасць. Але ж часам за гэтым стаіць звычайная напорыстае аўтара, поўнага маладых сіл і здароўя. Уяўная значнасць тэмы, актуальнасць праблемы, у дадатак, заглябленая асацыятыўнасць — гэта той фальшыва-выраставальны круг, за які хапаецца такі творца. І як дрэнна, калі ўсведамленне такой памылковасці прыходзіць толькі тады, калі спадарожны вечер заганяе аўтара ў глухую затуку.

Янішчыц не спяшаецца пацыраць свой паэтычны свет за кошт зніжэння выйгрышных тэм і павярхоўных канфліктаў. Некалі так рабілі руплівыя жнеі: падступаліся да нівы з таго боку, дзе найлепей выспела ўжо збажына. А яно і нялёгка — пераліваць звычайны будзёны побыт у радкі пазіі, зыходзячы з уласнага вопыту і асабістых перажыванняў. І небяспечна, бо не ўсё, што хваліць цябе як чалавека, можа

дэталі, калі б яна была адзіная, выпадкова. Але ж чытаем далей: «Кубікі ёй надокучылі. Чым бы заняцца? Лепш за ўсё прыбраць кватэру...» Чаму раптам кватэру, а не хату, як сказана ў загаловку? Усё ж хата і кватэра — рэчы розныя.

Ну, ды няхай. Значыцца, прыбрала дзяўчынка кватэру: падмяла і без таго чыстую падлогу (смейся, малы чытач ці слухач!), насоўкамі пазасціліла крэслы, эдлікі і канапу, паставіла ў шклянку засуханыя леташнія кветачкі, упрыгожыла

КРЫЎДНЫЯ ПРЫКРАСЦІ

фікус рознымі цацкамі. Зрабіла ўсё гэта Алёнка, і зноў яе агарнуў сум. Сумна стала і чытачу. Адчуўшы гэта, аўтар паспрабаваў пашукаць больш вясёлы паварот свайго расказу пра Алёнку. І вось ужо дзяўчынка чапляе на чапалу збан, на вілкі і качаргу — конаўку і пусты чыгунок.

Не ведаю, дзеля чаго ўсё гэта расказана і што дае гэтае апавяданне чытачу. Не ведаю, мусіць, гэтага і сам аў-

таць бліжэй чытачу, узрушыць яго. Тут шмат чаго залежыць ад аўтара, ад значнасці яго як асобы. Здаецца, Янішчыц разумее гэта, разумее таксама і хуткаплынасць часу, і сваю знітаванасць з ім, бо гаворыцца: «Толькі мне не паўтарыцца ні вясно, ні зімой» («Будуць вясны і пралескі»). І зноў жа ў вершы «Памяці Міколы Сурначова»: «Гасне неба ў вачах, дням не паўтарыцца»...

Можа ад такога адчування часовасці і жывучасці навакольнага свету нараджаюцца ў паэтэсы хвалючыя шчырыя радкі: «Есць у мяне зялёная зямля, яна магутней слабасці і смерці» («Чаму ніколі не баюся я...»), ці вершы-споведзі «Радзіме», «Мова», «Чысціні», «Пісьмо ў Прылуці», «Славянскае застолле», «Ля ложка хвораі маці».

З гэтых вершаў добра відаць, як набрае сілу светлы талент паэтэсы, як шчодро ўбірае ён у сябе характэрна роднага Палесся, як чуйна рэагуе ён на гукі і фарбы навакольнага свету, як сумленна імкнецца асэнсаваць рэчаіснасць.

Не будзем гадаць, у якім кірунку надалей пойдзе развіццё паэтычнага таленту Я. Янішчыц. Талент светлы і свежы заўжды прагне руху, дзейнасці, адкрыцця. Паэтэса працуе сур'ёзна, удумліва. Засведчаюць гэта і радкі з верша «Сябе нанова адрываю»:

Есць у маўчанні асазода
І глыбіня, і вышыня.
Есць у маўчанні асазода
Яшчэ непрыблэзанага дня.
Свае ў маўчанні б'ець граніцы,
Свай была, свае масты.
Есць у маўчанні тыміна
Ад мудраці ад прастаты.

Голас паэтэсы — роўны і натуральны. Праўда, там-сям Янішчыц аддае даніну модзе, не стрымліваецца ад спакусы ўжыць у вершы яркія алітэрацыі: «Хочь лютое люта люты — неба яніцца вакол», «Зырка-зырка зара на золку над зямлёю ўзмахне крылом», прыгожыя метафары: «Разбавіла чарніла ночы тваёю белаю басоніцай», або такую сакавітую рыфму: «На асфальце мокрым роўна ў восем у твай машыне я і восень».

Увогуле ж, кніга «Снежныя граміцы» добра адрадаганана і прынесе чытачу імат згадак пра родную зямлю, на якой ўзміку дубровы «светлыя, як лебедзі крыло»...

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ.

тар. Напісалася от. А раз напісалася, чаму не прапанаваць у кніжку? Праца ўсё-такі затрачана.

Скажу адразу: нельга не папракнуць маладога пісьменніка за пераборлівасць. У выніку «Каласавічок» засмечаны многімі сумнымі, неапрацаванымі замалёўкамі, — такімі, як «Вожык», «Рубель», «Шэра гусь» (?), «Ганначка і пень», «Караблікі»...

А між тым, «Каласавічок» мог бы стаць свежай, арыгі-

нальнай кніжкай, калі б аўтар зрабіў строгі адбор і ўключыў у зборнік толькі тыя апавяданні і замалёўкі, якія сапраўды цікавыя, займальныя, павучальныя і варты ўвагі маленькіх чытачоў. У прыватнасці, той жа абразок «Каласавічок» — пра цікавы эпізод з зайняткам, апавяданне пра тое, як крета выганялі з нэры самалётам, замалёўкі «Пчола», «Разумны аловак», «Калі растуць агуркі», «Сіма і акцябраты», «Шпачыны свіст».

Менавіта па гэтых творах можна меркаваць аб пэўных літаратурных здольнасцях Дайра Слаўковіча, гаворыць пра яго

ДЗЯКУЙ ЗА ПАДАРУНАК

Святам для нас, рабочых і інжынераў Магілёўскага заводу штучнага валакна імя В. Куйбышава, быў дзень, калі выйшаў з друку фотаальбом, прысвечаны нашаму заводу, яго гісторыі, яго сённяшнім працоўным будням.

Раскрываю альбом... Перагортваю, яшчэ крыху клейкія ад фарбы старонкі... Першыя здымкі... Колькі іх! Вось панарама Цішоўскай пустыцы, на якой толькі-толькі намечаны карпусы будучага камбіната «Магвалакно», здымкі маладзёжнай будаўнічай брыгады, першай камсамольскай атрады. Я пазнаю сярод першых камсамольцаў начальніка будоўлі, потым першага дырэктара заводу В. Вараб'ева, першага галоўнага інжынера, цяпер прафесара, доктара хімічных навук, двойчы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Я. Магілёўскага. У тыя гады ён быў самы старэйшы на будаўніцтве. Самы старэйшы... А было яму ўсяго 27.

Кожная новая старонка альбома — расказ пра наш завод, пра подзвіг яго будаўнікоў, першых яго рабочых.

Гартаю старонкі... Пятая, сёмая...

Вялікую цікавасць выклікае раздзел, прысвечаны ўдзелу магілёўскіх хімікаў у Вялікай Айчыннай вайне. Вельмі выразны ў гэтым раздзеле, сапраўды мастацкі партрэт былога мастака клуба фабрыкі Аляксея Садыленкі, які прымаў актыўны ўдзел у партызанскім руху, камандаваў вялікім партызанскім аб'яднаннем у Славакіі, быў узнагароджаны вышэйшымі ордэнамі Чэхаславацкай рэспублікі. Зараз ён — ганаровы грамадзянін сямі гарадоў ЧССР.

Фотааповесць расказвае пра першыя крокі калектыву заводу пасля адбудовы прадпрыемства. Сярод фотаздымкаў

тых часоў — партрэты лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі А. Карасёвай, С. Галадка, А. Ястржэмскага, якія былі ўдастоены гэтага ганаровага звання за ўдзел у распрацоўцы тэхналогіі выпуску айчыннага кордавага валакна.

Будні. Першыя ўдарнікі і калектывы камуністычнай працы, першыя на нашым заводзе Героі Сацыялістычнай Працы! Усё гэта было, усё гэта занатавана на фотаздымках, якія нагадваюць пра слаўныя перамогі нашага заводу, пра працоўны подзвіг тых, каго кожны дзень сустракаем ля праходной, з кім гутарым, раімся, спрачаемся, пра цудоўных людзей, што працуюць побач.

Шмат увагі звярнулі складальнікі альбома на культурнае жыццё нашага калектыву. Яны расказалі пра нашу мастацкую самадзейнасць, пра танцавальны калектыв, агітэатр «Усмешка», самадзейны драматычны тэатр, якія працуюць пры нашым ДOME культуры.

Не абышлі яны і бытавога абслугоўвання, выгоды, якімі карыстаюцца рабочыя нашага заводу. Цэлы шэраг здымкаў прысвечаны заводскай паліклініцы, балніцы, прафілакторыю, дзіцячым установам. Фотаальбом расказвае і пра работу школ перадавога вопыту, прафесійную вучобу хімікаў...

Добры падарунак атрымалі рабочыя першага прадпрыемства вялікай хіміі Беларусі да яго 40-гадовага юбілею. І я ад імя ўсіх, хто працуе на Магілёўскім заводзе штучнага валакна, хачу падзякаваць супрацоўнікам Творчай фотамастацкай студыі Саюза журналістаў БССР, якія дапамаглі нам зрабіць гэты альбом.

П. МУРАШКІН,

Інжынер бюро тэхнічнай інфармацыі Магілёўскага заводу штучнага валакна імя В. Куйбышава.

мажлівасці як дзіцячага пісьменніка. Але зрабіць гэта адразу цяжка, бо гэтыя лепшыя ягоныя творы губляюцца сярод многіх невыразных, схематыч-

савічок складзены неахайна, мы ўжо гаварылі. Але яшчэ большае засмучэнне выклікае яго мова.

Вось як гавораць дарослыя і малыя героі кніжкі: «Увесь тыдзень Героі паводзіў сябе надзвычай добра», «Будзеш сябе добра паводзіць — у надзеле пойдзем запісвацца ў дзіцячую бібліятэку», «Бібліятэка — гэта нібы кніжкін горад», «дзяўчынка выйшла на калідор», «другія разам з выхавальніцай рабілі з лістоў букецкі», «цётка Марына ў белым паварскім каўпаку», «дзеці пачалі ачышчаць свае талеркі», «з кожным днём атрымывалася лепш і лепш», «калі стары заскробаў лыжкай па дне сваёй талеркі», «там між бульбяніку сонейка не плячэ, цянек», «зараз я падарую табе кветачку», «Казя рагамі прыціснула! Не пушчае. Вой!» і г. д.

Хіба дзеці будучы слухаць напісанае такой мовай? Хіба мы так гаворым?

Ул. СОДАЛЬ.

ПРАЧЫТАЎ я артыкул Адама Мальдзіса «Сляды продкаў» і задумаўся. Не адразу ўзяўся за пера, спачатку для сябе тое-сёе памілаў. Цікавыя першыя два раздзелы, а вось квітэсенцыя ўсёй справы здорава скопленая ў трэцім — густым і жывым раздзеле. Мог бы аўтар яшчэ тое-сёе сказаць з гісторыі беларускіх музеяў, але дзякуй яму і за гэта: усё ж ён не музейшчык, а вучоны, пісьменнік.

«ЛіМ» нібы згаварыўся з «Известиями» даць матэрыялы на музейную тэматыку. Памятаеце, артыкул «Залатая одиссея», змешчаны ў нумарах за 22 і 23 кастрычніка 1970 года. І там, і ў «Слядах продкаў» — клопат пра музей, пра іх экспанаты. Аўтар «Известияўскага» артыкула расказвае пра вандраванні залатога фонду Цэнтральнага гістарычнага музея Кіева, перажыванні былога дырэктара Івана Васільевіча Бондара, дарэнты змарнаванага гісторыі прапаўшых унікальных экспанатаў і, нарэшце, судовым следствам. Толькі вера ў праўду падтрымала сілы патрыята, не збаяўся ён тых грахоў, у якіх яго абвінавачвалі.

Ёсць добры прыклад патрыятызму і сярод нашых беларускіх музейшчыкаў. Аб гэтым, мусіць, маглі б расказаць старэйшыя супрацоўнікі Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея. У пачатку Айчынай вайны многія каштоўныя экспанаты яны разабралі па дамах, захоўвалі ўсю ваіну, каб пазней пакласці ў экспазіцыю роднага музея, вярнуць іх на ранейшае месца. Ці гісторыя са Слонімскаму музеем і яго дырэктарам І. Страбоўскім. Колькі гадоў аддаў чалавек стварэнню музея, як самааддана служыў любімай справе!

Гродна не Магілёў. Кожны ведае, калі было захоплены Гродна і калі Магілёў. Чытаеш артыкул Адама Мальдзіса і дзіўваешся, як жа так здарылася, каб унікальны, я ўжо не гавару пра залатыя рэчы, маглі дастацца ворагам, а ад іх палілі за акіяны. Трошкі сорамна за сваіх старэйшых калег — музейшчыкаў, што ў той, хоць і нялёгкае, час, яны не ўсё зрабілі, каб зберагчы такія каштоўнасці. Думаю, што кожны работнік музея, кожны савецкі чалавек скажа ў падтрымку аўтара: «Найвышэйшыя рэлігійныя павінны быць вернуты яе законнаму ўладальніку — беларускаму народу!»

Спадзяёмся мы і на дасягненні і высакародства нашых суседзяў — народаў, у фондах чых музеяў і сховішчаў да сённяшняга дня стаяць на ўліку экспанаты беларускага паходжання.

Гэта пра экспанаты, якіх не далічылася Беларусь за ваіну. А колькі іх загінула і гіне пасля ваіны ўжо толькі па нашай віне. Нешта мігусліва шукаем, таропка збіраем і тут жа чуюм, што нешта яшчэ больш важнае прападае. Адны нашы музеі абраўваюцца іншымі: з-пад носа выходзяць экспанаты! Але я не пра гэта, бо яно не так і страшнае. Зрэшты ж, экспанат так ці інакш трапляе ў нашы музеі, яму прысвойваецца дзяржаўны нумар. Я пра тых экспанаты, якія з-за нашага ведагледу гінуць. Такіх прыкладаў многа. Нядаўна супрацоўнік нашага музея, будучы ў Стаўбцоўскім раёне, убачыў драўляную скульптуру XVII—XVIII стагоддзяў. Другі раз паехаў на машыне, каб прывезці ў музей. І прывёз... без галавы, без рук, з адламанымі нагамі. Пазабавіўся нехта з «культурных» турыстаў — вандалаў. А ў мясцовым сельсаўце замест таго, каб загадзя прыняць нейкія меры, паказаць музею іншыя рэчы, правялі поўную аб'якавасць.

Або другі прыклад. У Маладзечанскім раёне каля Хоўлава падзе з XVI стагоддзя стаяла культурная групавая скульптура, якую выразаў з пня тоўстага дрэва неядомы майстар. Па водгукнах мясцовых людзей, яна была зроблена з добрым мастац-

кім густам. Прастаяла з часоў Сымона Буднага, і ні табе — есеклі — і завезлі на ферму на распал. Я памятаю, як абуралася дырэктар мастацкага музея БССР Алена Аладава (мы тады разам ездзілі, каб забраць для музея) гэтым фактам, які нічога агульнага не мае з сапраўднай барацьбой з рэлігіяй.

У апошнія гады асабліва адчулася паліванне за старымі, асабліва культурнымі рэчамі — падсвечнікамі, абразамі, распяцямі ў капіцах і касцёлах. Часам аматары найвышэйшага якасця заўважваюць у музеі, каб вытаргаваць што-небудзь з такіх каштоўнасцяў. Хтосьці і да мяне аднойчы адрасаваў нейкага дацэнта ажы з Пярмі — хацеў той разжыцца на арыгінальны царкоўны крыж. Бачы-

БССР. Там чамусьці аднесліся абывава, і я праз нейкі час паслаў кнігу ў Загорскую духоўную акадэмію.

Мае рацыю Адам Мальдзіс, калі ўзяўся за вывучэнне «беднага» XVIII стагоддзя. Не магло быць, каб вакол Беларусі тварылі славутыя людзі, а ў нас панавала сур'яльная думка, пераходзіла ад аднаго пакалення вучоных да другога, быццам і шукаць не варта! Вязгладзець такога сцвярджэння лёна. Вучоны абвяргаюць яго. Хіба не ўнеслі прасвятленне сваімі нядаўнімі адкрыццямі Адам Мальдзіс і Сцяпан Меско? Так і цецліца прыемная думка, што неўзабаве будзе мець, на першы выпадак, аднаго з мастацкіх твораў беларускай літаратуры XVIII стагоддзя. Не ўсё ж зі-

ціцца ў прыстасаваным драўляным будынку, які ўжо добра падгніў. Выхеш экспанат у такі музей і думаеш а ці не папсуецца ён? І як не хвалівацца, калі мы маем такія каштоўныя экспанаты, як слупкі пояс, скрынку кампазітара М. Агінскага, цікавыя ўзоры ткацтва і тысячы іншых.

Слабы ў музейшчыкаў і заробак. Чалавек з вышэйшай адукацыяй зарабляе на 10—15 рублёў больш, чым прыбральшчыца. А назва ў яго гучная — навуковы супрацоўнік. Вось чаму, акрамя энтузіястаў, ідуць у музей і такія людзі, якія ўжо маюць пенсію, або, працуючы ў музеі, стараюцца яшчэ і на баку педзе падрабіць. У тым жа Слуцкім музеі стаў нядаўна працаваць нехта Г. Карасёў. Ён мае добрую пенсію, пачочны заробак, і музейныя грошы для яго толькі так — на дробныя расходы. У музеі ён бывае толькі некалькі дзён у тыдзень, «адседжвае».

Многа каштоўных экспанатаў збіраецца ў школьных музеях. Але там няма матэрыяльна адказных людзей. Часам краязнаўцы пакідаюць школу, а разам з імі «едуць» і сабраныя экспанаты. Іны могуць прапастці, за іх, акрамя маральнай, ніякай іншай адказнасці няма. Больш таго, у школьных музеях, за рэдкім выключэннем, адкрыты доступ і да экспазіцыі, і да фонду. Хоць у думцы я за школьны музей, за пашырэнне краяўнаўства, але ж так нельга. Трэба штосьці рабіць, каб нішто не прапала.

Ёсць у музеях так званыя перспектывныя цяжкасці. Зараз мы яшчэ збіраем многа розных узораў ткацтва, а пазней гэта стане праблемай, і вось чаму.

У некаторых вёсках жанчыны — ткачы не падтрымліваюць. Часам ткачых параўноўваюць ледзь не з самагоншчыкамі — і караюць як тых, так і другіх. У адных ламаюць самагонныя апараты, а ў другіх — кросны, калаўроты, прасніцы. Такія выпадкі, на жаль, мелі месца ў Вілейскім раёне. Пра такое расказвалі нам і ў Карэліцкім раёне Гродзенскай вобласці. Сорамна тут усё гэта пераказаць. Але трэба.

А вось у Вільнюсе пры Міністэрстве культуры існуе Палац народнага мастацтва. Больш як дзесяць гадоў таму назад гэты палац згуртаваў 20 народных умельцаў і пачаў арганізаваць выстаўкі народных вырабаў. Зацвердзілі статут новай арганізацыі «Людзё мяло драўтля» («Таварыства народнага мастацтва»). Арганізацыя ахавіла ўсю рэспубліку. Толькі ў Вільнюсе ў яе ўступіла каля 160 чалавек. У другіх гарадах адкрыліся філіі. Ёсць свае крамы, Камісія штомесячна скупляе вырабы майстроў і прадае праз крамы.

Нам трэба зрабіць, каб жанчыны-ткачы маглі набыць кужаль, воўну, шпук, каб у зямовыя дні, калі наступае спад у сельскагаспадарчых работах, яны маглі аддавацца любімай справе. Трэба гэтую справу цэнтралізаваць, каб сялянін маглі прадаваць свае вырабы адпаведным магазінам ці тым жа музеям або выстаўкам. Гэтыя жанчыны сапраўдныя мастакі, а паспрабуйце вы адабраць у мастака пэндзаль, што атрымаецца?..

Мы заўсёды здзіўляемся высокаму густу ткачых з народа. І дзіўна, што да сённяшняга дня іх творчасць яшчэ не адзначана ніводнай навуковай работай па мастацтвазнаўстве.

Я разумею, што некаторыя мае разважанні маюць, можа, і суб'ектывны характар. Але ж вельмі хочацца, каб урэшце была наладжана ў Беларусі музейная і архіўная справа. Каб былі вывучаны вопыт лепшых музеяў рэспублікі, вопыт лепшых краязнаўцаў мінулага, каб была напісана гісторыя музейнай справы ў Беларусі. З думай пра лепшае будучае, са спагадай да мінулага мы павінны крочыць у наш заўтрашні дзень, каб упуці і праўдуні скавалі дзякуй за тое, што мы нешта збераглі і для іх.

Г. Маладзечна.

Зноў **ЛіМа**

З ДУМКАЙ ПРА БУДУЧАЕ

Генадзь КАХАНОЎСКИ,
намеснік дырэктара Мінскага абласнога краязнаўчага музея

не, ён іх калекцыяніруе. На Беларусі, кажэ, яшчэ не вельмі цікавіцца старасвецкімі, і ён спадзяваўся сёе-тое ўпалаваць. Прычым, наісё ён візіты не толькі ў Маладзечна. Калі з нашага музея ён нічога не вывез, то педзе нешта ўсё-такі выклічыць.

У сувязі з артыкулам Мальдзіса ўспомніўся яшчэ адзін прыкры факт. Больш трох стагоддзяў стаяла драўляная царква ў вёсцы Насілава Маладзечанскага раёна. Мела яна свае багатыя архівы, бібліятэку, дзе былі не толькі рэлігійнага зместу кнігі і дакументы, але і свецілі. Нехта Раскін аддаў указанне царкву разбурыць, а ўсё астатняе — згрузіць на падводні, вывезці і знішчыць. Пра гэта мне з абурэннем расказаў вядомы, паэт Рыгор Семанкевіч. Можа, там не загінулі рукапісы, якія ездзіў шукаць А. Мальдзіс у Львоў і Вільнюс, але загінула нешта іншае, і таксама каштоўнае.

Пасля таго, як быў закрыты бяздзейны касцёл у Гародзьках, тамтэйшы іжмар М. Станкевіч прынёс у наш музей разрозненыя дакументы. Цяпер гэтыя дакументы мінулых стагоддзяў увайшлі ў экспазіцыю нашага музея. Яны вельмі добра раскрываюць сацыяльны бок жыцця простага люду, іх бясспалле перад усемагутнымі феодаламі. А маглі б загінуць і гэтыя дакументы.

Зразумела, многа промахаў зрабілі музеі, але яшчэ больш прамакнуліся нашы дзяржаўныя архівы. Чаму б ім было своечасова не ўзяць на ўлік усе царкоўныя і касцельныя архівы? Хто можа пэўна сказаць, што не знішчаны цэлыя тамы літаратурных помнікаў мінулых стагоддзяў? Ці не самі сябе мы падкузьмілі, пазабавілі нашых вучоных велізарных скарбаў?

Некалькі гадоў назад я быў у камандзіроўцы ў Берасіне. Там мне парайлі заіць да мясцовага бацюшкі, у якога прыг старыны. Пайшоў да яго з тамашнім настаўнікам.

— А дзе ж вы раней былі? Я служыў у Клецкім раёне, у Зубках. А дзень прывёз з сабой нейкую старажытную кнігу, напісаную ад руні, вагой восем кілаграмаў. Я адчуваў, што яна мае навуковае значэнне. Я пра гэта паведаміў Акадэміі навук

шчылі езуіты ў часы заняпаду беларускага краю!

Але вернемся да музеяў. А. Мальдзіс расказвае пра агрэхі ў рабоце Слуцкага музея. Скажу нават больш — не ўсё заўважыў аўтар. Але ж і гэты музей не самы горшы ў Мінскай вобласці, ёсць, на вылі жалі, яшчэ горшыя. Я гэтыя самым зусім не застываюся за случаямі.

Усе беды з-за таго, што кепскія кадры. Хто прышоў у музейныя святыні на работу? Дзе рыхтуюцца для іх навуковыя супрацоўнікі? Гэта праблема актуальная не толькі для Беларусі. Ёсць адзін на ўвесь Саюзе Саюз навукова-даследчы інстытут музеязнаўства. Ніводнага факультэта ці нават аддзялення няма ў іншых вун. Сапраўдныя музейныя асы мне могуць запярэчыць, што, нават каб былі ў нас спецыяльныя вун, і то не кожны іх выпускнік здольны працаваць у музеях. Сапраўды, добрыя краязнаўцы маюць нешта прыроджанае, яны прыходзяць у музей праз любоў да роднага краю. Канцэлярыстаў і аб'езчыкаў музеяў не трэба, патрэбны сапраўдныя скупілішчышчы і даследчыні з творчым парывам.

Нягледзячы ні на якія цяжкасці, варта было б адкрыць у Беларусі, хаця б пры гістарычным факультэце БДУ, аддзяленне краязнаўства. Чаму б Беларусі не стаяць у гэтай справе першай? Тым больш, што якраз нашай рэспубліцы найбольш і патрэбны добрыя кадры. Калі ж такая вун адкрыецца ў іншым горадзе Саюза, то варта туды дэлегаваць сваіх студэнтаў, каб яны, закончыўшы яе, маглі вярнуцца на Беларусь. На гэтым аддзяленні праходзілі б дысцыпліны не толькі чыста музейнай навуковай работы, але навучыліся б людзі і такому важнаму рамяству, як рэстаўрацыя экспанатаў. Зараз нам даводзіцца вазіць свае папсаваныя экспанаты ў Прыбалтыку. Нашы суседзі маюць добрыя рэстаўрацыйныя майстэрні, і мы плацім ім за работу вазіць грошы. А можна ж і нам мець такія майстэрні.

Не апошняю ролю адігрывае матэрыяльная база музеяў. У нашым музеі няма добрага фондасховішча, каб мы не баліліся за лёс набыткаў-экспанатаў. Сам музей таксама мес-

Гэты адзёмак зроблены ў час выступлення Камернага аркестра БССР у Ленінградзе. Фота У. ГРЫГАРОВІЧА.

НА БЕРАГАХ НЯВЫ

Мінскі камерны аркестр пад кіраўніцтвам Юрыя Цырука гастраліраваў у Ленінградзе амаль адначасова з «Мазрыгалам» і аркестрам Рудольфа Баршана. Гэта было, шчыра скажам, рызыкаўна.

Аркестр прывёз многа музыкі: у кожным з трох канцэртаў, які ён даў, праграма абнаўлялася амаль пэўна.

Аркестр, салісты і дырыжор — усё вельмі маладыя, але, бадай, у складках на маладосць і нявопытнасць, не маюць патрэбы.

У першым жа канцэрце выйшліся выдатны магчымаць аркестра і дырыжора: цэласнасьць выканання, калі кожны момант гуцыя абавязкова вынілае з папярэдняга і абумоўлівае наступны, калі кожная паўла і фермата не выпадае з агульнай плыні і кожная фраза і рытмічны малюнак адначасова належаць самім сабе і пэўна. Стварэцтва ўражанне, што музыка здзіўляецца тут, зараз, дыкае і жыве. Гаворка ідзе аб а'явах, нібыта ўсім зразу-мелых, але як часта прыкрыя «сперадышкі» неуюць нават самае добрае выкананне.

«Поры года» А. Вівальды былі сыграны на адзіным дыханні, і гэта выкананне адірыва нечаканы драматызм і віртуознасць стылю Вівальды. У захаванай бесперапыннасці му-

зыкі былі заадно аркестр, саліст Р. Подзэль і дырыжор.

Скрыначу Р. Подзэль уласныя парывысты лірызм, яго выкананне Трэціга канцэрта Моцарта даволі вестрадыцыйнае. А калі флейст А. Марыччанка іграе ў канцэрце Гайдана сінг каданцы, успамінаецца нейкі нудовы час, калі дар імпрывізацыі не быў шчаслівым выключэннем.

Аркестр сыраў «Музыку для струнных» С. Картэса і наклаў у ёй разнастайны тэм-бралны магчымаць струнай групы. Цікава прагучаў і арганіст канцэрт А. Янчанкі.

У строгім акадэмічным Ленінградзе, дзе цінца прафесіяналізм і стылістычная строга-сць, у цудоўнай старажытнай зале Капланы, канцэрт Мінскага камернага аркестра ірашоў з сапраўдным поспехам.

Г. Ленінград, Т. КОРВІН.

СЯЛО збіралася ў Корсакаў. Збіралася ўжо не адзін год: спярша, як дома была Алеся, а потым, калі яна выйшла замуж, падняўся Міця, ці Змітрак, як казалі на яго ў вёсцы— і хата ў Корсакаў не зачынялася ні ў будні дзень.

Раніцаю, укінуўшы на дзень скаціне і не чакаючы, пакуль зварыцца снаданне, яшчэ нашча прыходзіў хто-небудзь з мужчынаў. Прыходзіў паслухаць, што робіцца на свеце—Міця выпісаў газеты, найбольш усё беларускія, з Вільні, дзе некалі вучыўся і сам, але летась перад вайкаднем, як вярнуўся дахаты, то ўжо і сядзеў у Верасаве: гаварылі ўсе, што яго прагналі з гімназіі нібыта за палітыку.

Іншы селявік прыходзіў так сабе, абы пагаварыць, бо дома ўсё змалочана, астаўся хіба толькі лубін, што ляжыць пад застрэшкам ці ў палувенцы, лускаючы перасохлымі стружкам, але з ім пачакаецца да вясны, а цяпер няма чаго рабіць, як пасядзець на сяле. І ён прыходзіў да Корсакаў. Не расшпільваючы кажух, не скідаючы шапкі, садзіўся на парозе і гаварыў то да Міці, што мянціў аб вузкую папругу брытву, падвярнуўшы ў рубашцы каўнер і расшпільваючы грудзіну—збіраўся галіцца, то да маладога гаспадыні, што з аб'ехаю хусткаю стаяла каля печы, махаючы вілачкікам, падважвала чыгуны, і ў яе на твары, на грудзях, на голых да локцяў і пруткіх руках трапалася чырвань ад агню.

Гэта была тая самая прысадзістая дзеўка, што некаторага дня прыбегала да Алеся лязычыць газы. Прыходзілася яна Алеся і Міцю стрыечнаю сястрою і звалі яе Ваця. Узлася яна тут ў Верасаве яшчэ з жыва: падмеўся яе гадаваць ні то ўзяў за наймічку Улас Корсак: у яго сястры, што была замужам аж пад Наваградкам за дваццаць вёрст адсюль, памёр мужык, а ў хаце трое дачок адна пад адну—сястра і аддала меншую з іх, Вацю. Корсак дакляраваў, што апіша гектар.

Аўдавеў ён даўно, але браць у хату новую гаспадыню не хацеў: ужо дзеўкаю была Алеся—яна абшывала і абмывала мужчынаў. І ўсё было добра, пакуль дома сядзела Алеся, а выйшла замуж—адразу перавярнулася гаспадарка, нідзе парадку няма: ні ў полі, ні ў хаце, ні есці як трэба зварыць, ні жаць, бо ці ж гэта мужчынская работа! І Корсак узяў Вацю: ні то за дачку, ні то за наймічку.

А яна спрытная кругом была: і да гуляў, і да работы, і характам удалася—валасы рыжыя, аж чырванаватыя, твар чысты, белы, нос дробны і рот свежы, як у дзіцяці. Іншаму маладому мужчыне быў інтарэс, як бы няўзян паглядзець ды пагаварыць з маладою дзеўкаю. І ён сядзеў да тае пары, пакуль не прыбегала жонка і, не стукнуўшы ў акно, глуха не крычала з падворку:

— Снедаць ідзі, каб ты карчом сеў!

Селявік нехаця, упіраючыся рукамі аб калені, уставаў з парога, гаварыў, што вось жонка гудзе як калаўротак, што пасядзець не даць, і браць за клямку.

Управіўшыся дома, перад полуднем збіраліся дзяўчаты: прыносілі абвязаныя хусткамі прасніцы з кудзелю—іхнія калаўроткі стаялі ў Корсакавай хаце яшчэ з учарашняе раніцы. Але прадзіва не было—дзень перад калядкамі малы, як у зайца хвост, а на шараў гадзіне прыходзілі хлопцы, падсаджваліся да кудзелі, неўпрымётку скідалі з калаўроткаў шпурсы, адбіралі лёгкія і голыя яшчэ верацёны, а як з куткоў вылазіў і блятаўся пад нагамі рэдзенькім растрэсеным пачасем мяккі поцемак, бралі каторую за рукі і цягнулі за пліту на ложка.

У хаце стаяў сыты рогат давольных хлопцаў і востры, тонкі крык дзёвок.

Дзяўчына вырываўся, але, задыхаўшыся і змогшыся наўзат, ужо сядзела з адным, падгляджала пад хустку растрэпаных валасы і яе ўжо ніхто не чапаў.

Чэз, наліваўся слепатою сні вечаў, у хаце гусла, хоць ты бяры яе на вобмацан, цемната. Ужо было не пазнаць у твар чалавека, хіба толькі па росце, калі ён устане, ці па носе, калі ён паверне яго напроці акна. Ружаватым агнём пыхкалі і тлелі папяросьці. Дзяўчаты сідзелі без работы, паставішы ў кут прасніцы і пазатыкаўшы за кудзелю верацёны, і з ім ужо дзеразаваліся хлопцы.

А ў хаце яшчэ ўсё не запальвалі лямпу. Ціна мяшалася з цемнатаю, і толькі чуваць было, калі якая з дзёвок паціхеньку прасілася ў хлопца:

— Ах, божа,—пусці! Ці чуюш, цуюш...

І потым, ліпка прыстаўшы, ляскала рука, мусіць, па чужой:

— Каб ты не дайдаў!—падхоплівалася з ложка дзеўка.

Але вось нехта шлупаўся ў снях, вобмацкам шукаючы клямку, адчыняў дзверы і ставіў з прыходу вядро—поўнае, бо чуваць было, як глухавата і востра дзыннуў аб яго вочап.

— А чаму ж лямпу не запаліць?—спытаўся ў цемнаце і грукнуў, зачыняючы дзверы, стары Корсак. Ён ужо, мусіць, накарміў скаціну.

Аднекуль з кутка выйшла Ваця. Напроці акна было відаць, што ў яе раскалаціліся нізка падрэзаныя валасы. Падступіўшыся, зняла лямпу і панесла пад акно выпіраць закуранае шкло і падліць газу.

Зарыпелі локкі—дзеўкі церабіліся ў хлопцаў з рук. Жмурачыся ад лямпы і абглядваючы сукенкі, беглі да сваіх прасніц: брыдка ж прысці дахаты з пустою шпуляю ці голым верацяном.

Ізноў пачыналі скрыпецць панажы калаўроткаў, фуркалі, ганяючы вецер, шпулі, мігцелі колы, зноў круціліся, спадаючы да зямлі, верацёны і белыя ад сліны і абшморганія ніткай пальцы ўсё скублі і скублі, торгаючы, шэры дым кудзелі.

Самым прыцемкам, разагрэлыя, з рагамі поту на пчоках, у хату яшчэ ўвальваліся дзеці—адразу цялаю плоймаю. Цяжка сапілі і аддыхваліся, збіўшыся каля парога і хаваючыся адзін за аднаго, каб не пазналі.

Але хто-небудзь з хлопцаў, болей зухаваты, спадцішка расшпільваў папругу, вышморгваючы яе з порткаў.

— А вас хто клікаў?—пытаўся ён і складваў у дзве сталкі папругу.

Учуўшы, як дзынкае спронжка, дзеці хлынулі на-

зад, у сени і, зачэпіўшыся за парог, панадалі адзін на аднаго—і тут ужо—на іхніх спінах, як на мяшках з мякінаю, вухкала папруга.

Падхаліўшыся і не зачыніўшы дзвярэй, дзеці ўцякалі на двор і адтуль ужо, зманваючыся, рагата-лі. Толькі той, якому сцебанула, быдта гарачым жалезам апякла шыю папруга, адышоўшыся ўбок, мацаў балачае месца і ціха, каб ніхто не чуў, плакаў.

А давольны кавалер стаяў на парозе, падпіраваў, падтрасаючы, порткі і яшчэ страшыў, мусіць, каб чулі дзяўчаты:

— Я це пакажу!

Дзяўчаты, сцішыўшыся, маўчалі, пэўне думаючы, што і сам ён не надта далёка адышоўся ад такіх, бо ці даўно на вечарынках сыпаў на падлогу бубкі з палыну: калі іх разатруць, расшаруюць, гуляючы—у хаце было аж не дыхнуць ад гаркаты, як ад атруты.

А тая з дзёвок, што надоечы, мусіць, сварылася з ім, раптам крыкнула, не ўтрымаўшы:

— Хату зачыняй!

Вечаслаў АДАМЧЫК

«Сяло» — гэта раздзел з маёй аповесці, якая пакуль што не мае шэрага назвы. Аповесць—пра лёс адной кабеты, Алеся Корсакавай, Алеся, як і не няшлюбны муж Імполь Верамей як унес род Корсакаў, як усё захаднебеларускае вёска Верасаве недалучыны ад цялага свету—свету зайздасці, пакут, свету, над якім ужо нависла наваліччавая хмара другога сусветнае вайны.

АУТАР.

Па нагах з сней цягнула холадам.

— Пачакай, хай порткі падцягне, а то зваліліся пэўна,—азваўся нехта з хлопцаў з-за белае высокае палты.

— І праўда, духата, учадзець можна,—агрызнуўся зухаваты, але зачыніў дзверы.

— Гы-гы,—зарагатаў хтосьці і раптам змоўк, як яму зарвала—відаць, закрыў рукою рот.

На таго, што сядзеў за плітою, брахалі Чад. Быў гэта Бронісь Літавар—сталы ўжо хлопец, адзін у бацькі сын на траціну зямлі. Сватаўся ён да багатых і харошых дзяўчат, але нешта ўсе яму сплочвалі за гарэчку—замуж ніводная не ішла: меў ён ганьбу, бо ў яго, як і ва ўсіх Чадоў, смардзела з рота.

І ён стаў падходжаць да Ваці, царовячы кожны раз пасядзець з ёю на ложку за плітою.

Цяпер ён высунуўся адтуль—чорны, майжы, з гарбаватым каля пераносіцы і трохі прыплюсканым да губы носам, падобны да старога барана. Картовая кенка, пашытая ў кліны і з гузікам на макаўцы, сядзела ў яго на правым вуху.

— А ты глядзі, а то папраўдзе забаліць і знахар не паможа,—сказаў ён, адводзячы вочы і кусаючы ніжнюю губу. Твар і шыя ў яго пачалі налівацца чырванню.

— Не страш бабу адным, калі яна двух не баіцца!—зухаваты цыркнуў сабе пад ногі слінай і расцёр яе. Ён быў невысокі, пчуплы, усяго на плячо Літавару і на шмат малодшы і пэўна яшчэ не галіўся, бо шчокі меў гладкія і ружаватыя, як у дзяўчаты. Літавара ён не вельмі баяўся—тут яшчэ сядзелі два яго стрыечныя браты, такія ж дробныя, як ён сам. Гэта былі Рэпкі ці Каты, як брахалі на іх у вёсцы. Каты жылі ў Прылуках—так называліся тыя хутары, што былі за рэчкаю, але штодня прыходзілі ў Верасаве на сяло. Меншы з іх, Тадзік Кот, той самы, што цяпер сварыўся з Літаварам, таксама спрабаваў хадзіць да Ваці. І на спаса, калі ў Прылуках была вечарынка, ён, п'яны, схаліўшы бязмен, пераймаў Літавара на кланды—той падводзіў дадому Вацю. Ноч была позняя—жоўк поўны, як наліты яснацю месяц, усё сцяжэла ад расы, прасны холад падымаўся з балота, нібы браўся мароз. Сцінна булькала рэчка, дзе на вірох: вада ў ёй была поўная, з берагамі і, здаецца, густая, нібы растонены тлушч. Кот змёрз, схваўшыся на другі бок кланды за кустом і трымаючы нагатове бязмен—алавянаю булавою ўверх. Але Літавара ён тады не пабачыў, толькі пераплахоўваў Вацю; яна ішла першаю і, скочыўшы з высокае кланды, што ляжала між камлёў крывое вярбы, на бераг, наткнуўшыся на яго. Кот спіна ці то разгубіўся, ці то не ўскораў размахнуцца бязменам, як яго за абедзьве рукі схаліў Літавар і, крутуўшы кругом сябе, вырваў бязмен і пхнуў на куст—там акурат канчаўся бераг. Кот, ломячы пераспелую-высокую крапіву і абвальваючы дзярню з пяском, пархаў у рэчку і з цемнатай, з-пад берага ўжо, заенчыў: — Ну, Чад, я табе не дарую,

Літавар яшчэ пастаяў, паглядзеў, як боўтаецца каля берага Кот, халаецца недзе за каранні, каб вылезці, і пабег даганяць Вацю.

Бязмен так і застаўся ў Літавару, на яго ніхто не прыходзіў. З таго разу Катэ не паказваліся ў Верасаве, можа знарок, а можа—не. Сёння іх было аж трох і прышлі яны не так сабе, бо старшы з іх—белы, з выцвілымі брывамі і чырвонымі вейкамі Янак, схваўшыся за прасніцу, каб не было відаць Літавару, міргаў меншаму брату: «Не бойся, калі што, паможам».

— І праўда, нешта галава разбалелася,—падняў шапку Тадзік Кот, падглядваючы над яе расшыпаным на два рады валасы.

— Можа ў с... лягчы!—не стрываў ужо стары Корсак, высунуўшы з-за пліты лысуу—толькі на патыліцы чорны вянок—галаву. Ён сядзеў на лаве каля печы, трымаючы валёнак—падшываў сырамятым лапкам стапаную ўжо да дзіркі пяту.

Катэ пераглянуліся: селядори і трохі вышы за астатніх, што сядзеў каля акна, у шарачковым з закручанымі кляпамі пінжаку, матнуў галавою:

— Хадзем.

— А ніхто і не просіць, каб ты тут сядзеў. Ідзі, свет адчынены,—Корсак ссунуўся з лавы, трымаючы высмалены з жоўтым пятном на галынішчы валёнак—на драгце цяляпалася і бліскала тоўстая іголка.

Катэ ўсе трое пасунуліся да дзвярэй. Апошнім, заклаўшы рукі за спіну пад кароткі пінжак, пайшоў Тадзік—грукнуў за сабою дзвярмі—аж у лямпе падскочыў язычок.

— Баба з воза—каню лягчы,—сказаў Корсак, калі з падворку ў сени зачыніліся дзверы.

Сяло маўчала—усе ведалі, што Корсак Улас проці, каб нехта з Катоў сватаўся да Ваці. Катэ ў Верасаве пашаны не мелі. На іх, як на людзей, не звяжалі яшчэ здаўна. Катэ былі бедныя: казалі, што

Мал. А. САПЕТКІ.

яшчэ за паншчынаю ў Іхняга прадзеда пан адабраў зямлю—цяпер у іх на двух братоў аталася шастуха: шостая часць валокі, па цяперашніх мерках—тры гектары з немым, ды і тая не зямля, адна камяніца. А на голага сабакі брэшучы. І калі ў Верасаве была якая папража—падарэнтна падала заўсёды на Катоў. А за руку, як кажуць, злавлі таго самага Іхняга прадзеда—ён у Мондрах, некалі першых на ўсё Верасаве багатыроў, краў са свёрна з глыбокіх засекаў збожжя, пракруціўшы свярдзёлкам у сцяне дзіркі.

Паздзеквацца з Катоў ды пасмяяцца з іх у Верасаве любіў кожны. Яны ж людзі пунтовыя і заядлыя—мелілі па-свойму. Адзін з іх, Тадзікаў бацька, Рэпка Адам, астаўшыся пры паляках солтысам, пачоў удаваць людзей: палані тады набралі ў вёсцы копей і збілі да паўсмерці Корсака—ён хаваў у хляве жарабіцу, перагарадзіўшы яго яшчэ адной глухою сцяною.

Гэта Катам ужо дараваць не маглі.

— У, катэ, у, кашэчнік!—стары Корсак заварушыўся каля печы, мусіць, спомніўшы сваю даўнюю злосць.

— Ці не досыць,—аказаўся ўжо Міця, не залюбіўшы, што бацька не перастае сварыцца.—Пагаварыў і досыць!

— Яны некалі ўсю вёску баламуцілі і цяпер во,—Корсак нагнуўся да іголки, што вытырнула з валёнка, выцягнуў яе зубамі і хацеў нешта сказаць яшчэ, але ў снях штосьці закрукацела—як пад пустае кубелец ці дзежка, і завінела парожняе вядро.

— Хто ж гэта заблудзіўся?—засмяялася Ваця і, вылезшы з-за калаўротка, адчыніла дзверы.

У снях стаяў Імполь—спіною да яе. І Ваця суме-лася, не пазнаўшы, хто ж гэта; падумалася ёй—той самы дурны, што некаторага дня хадзіў па вёсцы і ў Літавараў залез на печ—усё якраз на якую хвілю адлучыліся з хаты, не прысунулі дзвярэй. Дурны нават разубіўся, паставіўшы на лаўцы боты, і заснуў—ледзьве яго потым спаролі!

Імполь абярнуўся, крыва і сарамліва усміхаючыся, што не знайшоў дзвярэй.

— А мне, бог ведае, што падалося,—сказала Ваця, убачыўшы і пазнаўшы Алесінага малацьбіта.—Заходзьце н у хату,— і адняла ад клямкі руку.

Усё сяло глядзела туды, на парог. Дзяўчаты ўжо зналі, што да Радзівонавай Алесі началіся малаціць чужыя мужчыны—адзін з іх малады і надта ж харошы хлопца. Расказала Ваця, а некаторыя дапады ўскоралі падцікаваць самі і цяпер таўклі, штурхалі адна адну локцем пад бок: «Глядзі, хто прыйшоў».

Імполь убачыў, што з-за кожнае прасніцы блішчаць, выглядаючы, вочы, і закруціўся сярод хаты, шукаючы, дзе гэта дзецца, і сагнуўся, як гвешца высокі чалавек, нібыта саромеючыся свайго росту.

— Садзецеся,—хлопцы расунуліся на лаве, ляпнуўшы рукою на пустое месца.

Імполь абвёў вачыма сяло і дастаў пачку папярос, выстаўляючы яе хлопцам: да яго нават здалёк пацягнуліся рукі—тытуць быў дарагі, а свайго палкі садзіць не давалі—і хлопцы былі ласяны пажывіцца чужым ды дармовым.

У хаце запахла саладзавым снім дымам, пах яго быў нязвыклы пасля ўдзілівае махоркі і самасады. Гэтакім лёгкім, смачным дымам у верасоўскіх хатах пахла толькі ў свята, калі хлопцы нават і тыя, хто не курыў, дзеля фасону куплялі ў мястэчку папяросы.

— Ну і запыхкалі,—Міця папярхнуўся дымам і, падшыўшы да печы, адкрыў у коміне верхнік.

— Ой, яні далкатны. А мне дак хораша пахне,—азвалася дзеўка, у якой, мусіць, самлела рука—партымай яе перад носам, сцубучы кудзелю.

— І праўда, што ж гэта за папяросы?—нацягнуўшы падшыты валёнак і ўсё тупаючы нагою, і глядзячы на яе, пракульгаў, бо другая была босая, да Імполь стары Улас.—Дай жа я салсую адну.

— Курцыце, дзядзька, курцыце.—Імполь абмацаў кішэні, шукаючы, у якой папяросы.

— Гэй, курцы, ці чулі, што было пад Пінскам?—выйшаўшы на сярэдзін хаты, спытаў Міця.

— Не, а што?

— Кум з кумою дзіця згубілі.

— Ну яе?—дзяўчаты нават перасталі прасці, прыпыняючы за кола свае калаўроткі.

— А во паслухайце.—Міця падступіўся, дастаў з-пад балкі скручаную ў трубку газету, разгарнуў яе, прыжмурыўся і пачаў трытаць: «Нязвыклы выпадак здарыўся пад Пінскам. Мяшканцы хутара Глуша Каленік Талерка і Аўдоця Мядзведзь вялі хрысціц дзіця. Удома кумоў так напалі, што толькі каля цэрквы яны агледзеліся, што згубілі дзіця. За вярсты тры ад хутара яго знайшоў Дзямян Калета з Свалоўч. Яно ляжала жывое ды здаровае збоку дарогі. На тры дзень у Глушы нанаво спраўлялі хрэсьбіны».

— Ах ліха! Во, і не забілася,—казала каторая з дзяўчат, зноў націскаючы нагою на понаж і слінячы кудзелю.

— А што яшчэ там пішацца?—Літавар адарваў задніцу ад лавы, але не ўстаў, а толькі выцягнуў руку, прасячы газету.—Пакажы.

— Яўрэяў вунь у Нямецчыне б'юць.

— А на мой розум...—выпусціўшы дым і не зацягнуўшыся, сказаў Корсак.—Пачынаюць то з іх, кончыцца ўсё на хрысцічым чалавеку. Некалі іх і палікі білі. Адрэжучь у старога яўрэя бараду, прывяжучь на бярэзіне за вярэвочку, і рагоцучь... Дальбог, сам бачыў.

Дзяўчаты сцішана пралі, задумаўшыся пра нешта сваё. Толькі каторая няўзнак зыркала на Імполь і ў яе, сарваўшыся з рукі, падала і кацілася пад лаву верацяно.

А кучаравая Яня, што была аж з другога канца вёскі, паднялася з прасніцы і пачала абкручваць кругом шыі рог тоўстае хусткі.

— Ой, і нам пара,—падхапіліся астатнія дзеўкі, забіраючы з сабою прасніцы з вялікімі бародамі недарэданай кудзелі.

Адзін за адным кінуліся ў сені і хлопцы, каб злавіць якую ды падвесці дадому. У сенях падняўся вёск, быў чуваць сыты рогат Броніся Літавара.

Імполь выходзіў апошнім і з ім, каб прысуन्छь дзверы, Ваця, накінуўшы на галаву вялікую суконную хустку, як тут казала, каноплянку.

Хлопцы з дзеўкамі ўжо смяяліся на вуліцы. Але рантоўна гэты рогат сціх. Немы чужы крык працяў вясёлю цішу:

— А людзечкі, ая-эй!

Імполь дагадаўся, што некага б'юць. Тупацелі ногі, трашчаў плот—ламалі недзе частаколны.

— А, божачка, што там?—Ваця злавля яго руку.

— Б'юцца,—сказаў ён, чуваючы, як яна дрыжыць ні то ад холаду, ні то ад страху.

На падворку валтузіліся: нешта мякка і глуха вухкала, як у падушку, і нехта крактаў, нібыта сек дрывы.

— Ізноў, мусіць, гэтыя Каты,—казала яна, стаўшы на высокі парог і цікуючы на падворак: кругом яе галавы ад белага месяца стаяла сіняватая яснась.

— Ой, не суньдзеця ж хаця вы,—яна лёгка кранула Імполь за плячо, калі ён пераступіў парог. З-пад вясніку нехта бег сюды; угнуўшыся, без шапі, твар ў яго быў залаты крывёно—яна выдавала чорнай, як грязь, і нехта, ніжэйшы, трымаючы ў руках калок, насціг яго каля хаты і з усё моцы гахнуў па плячах—калок трэснуў і адзін канец, скачучы, як скача адлечанае ад калодкі палена, паліцеў аж пад парог.

— Ах, божачка, заб'е ж,—зноў немым голасам заенчыла дзеўка. Гэта была Яніна—стрыечная Літаварына сястра.

Астатніх дзяўчат і хлопцаў нідзе ўжо не было відаць. Толькі за плотам стаялі двое, мусіць Каты—але іх цяжка было пазнаць, яны хаваліся за шыры, голы ўжо бэз.

— Ну, Чадзіна...—Тадзік мацокнуўся і, не выпускаючы з рук канец адламанана калка, пайшоў да сваіх братоў.

— І што гэта ім зноў тутака трэба?—крыкнуў туды, на вуліцу, Корсак Улас, вышаўшы разам з Міцем на двор.

ГЭТА невялікая выстаўка была арганізавана Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па друку, Міністэрствам асветы БССР і выдавецтвам «Народная асвета». Некалькі стэндаў новых школьных падручнікаў экспанавалася ў памяшканні Рэспубліканскага інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Асноўнымі наведвальнікамі былі педагогі і работнікі, так ці іншак звязаныя з педагогічнай дзейнасцю.

Факт такой выстаўкі прыемны тым больш, што мы пераканаліся: галоўны ўпор выдавецтва «Народная асвета» ў апошнія часы зрабіла на распрацоўку і афармленне арыгінальных падручнікаў для малодшых класаў з улікам новых школьных праграм, псіхалагічных асаблівасцей і схільнасцей дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Улічана таксама навейшая методыка выкладання. Падручнікі выкананы на належным паліграфічным узроўні (папешаная папера, трывалы пераплёт, каляровыя малюнк і г. д.).

На абмеркаванні выстаўкі настаўнікі, супрацоўнікі інстытута ўдасканалення настаўнікаў, навукова-даследчага інстытута педагогікі ў асноўным станоўча выказваліся аб паказанай прадукцыі выдавецтва «Народная асвета». Асноўныя заўвагі датычылі метадыкі і якасці выдання падручнікаў для старшакласнікаў. Арыгінальныя падручнікі па беларускай мове і літаратуры, як было заўважана, напісаны сумнай, сухой мовай, а арыгінальныя выданні для малодшых класаў насычаны прымітыўнымі маралізатарскімі тэкстамі.

Аб ролі мастака ў стварэнні школьных падручнікаў гаварыў на абмеркаванні выстаўкі выкладчык Маскоўскага паліграфічнага інстытута В. Рыўчын. Ён асобна адзначыў работу мастака П. Драчова і Я. Куліка па макеціраванні падручніка «Беларуская мова» для першага класа. Як узор удала спалучэння эстэтычнага і эканамічнага эфекту ён прывёў двухколернае афармленне мастакамі Наталляй і Георгіем Паплаўскімі падручніка «Спевы» для 1 класа. «Буквар» для 1 класа, адзначыў ён, слабейшы па афармленні як стылістычна, так і кампазіцыйна.

Некаторыя выказванні настаўнікаў аб мастацкім афармленні падручнікаў зводзіліся да пажадання, каб гэтыя выданні былі афармлены «больш канкрэтнымі, больш даступнымі і зразумелымі малюнкамі, больш зразумелымі рэпрадукцыямі, таму што нават некаторыя настаўнікі не могуць разабрацца ў іх». Вядома ж, не ўсе падручнікі бездакорныя. Але выклікае пачуццё засмучэння нізкі эстэтычны ўзровень настаўнікаў, многія з якіх

прызнацца, я не заўважыла, што гэта маленькая вясковая дзяўчынка, якая пакуль яшчэ не мае ўяўлення аб законах макетавання, ілюстравання, стылю ў мастацтве, не зразумела нечага ў гэтых не зусім звычайных ілюстрацыях. Нават наадварот: ёй яшчэ і яшчэ раз хацелася «прачытаць» па малюнках пра зверанят у лесе, пра рыб, птушак і пра ўсё той свет, які насыляе старонкі кнігі. Кнігі, якую мастакі П. Драчоў

магчы разабрацца ў больш складаных момантах мастацтва. Таму пытаннем узроўню эстэтычнага выхавання школьнага настаўніка, думаем, настаў час зняцца сур'эзна!

Здымаю з паліцы і гартую зноў гэту кніжку. Сапраўды, цікавы падручнік! На стэндах выстаўкі яшчэ не адна цікавая кніжка. І слова «кніжка», а не «падручнік» я ўжываю тут зусім не выпадкова. Бо многія школьныя падручнікі, выданыя сёлета для малодшых школьнікаў, інакш не ўспрымаюцца—і гэта, мне здаецца, самая вялікая іх вартасць. Гэтыя кніжкі—нібы працяг таго захапляючага свету, які дзеці ўбачылі ў дзіцячых кніжках да школы.

«Зарнічка» — называецца кніжка для чытання ў другім класе па рускай мове для беларускіх школ. Мастакам Г. і Н. Паплаўскім гэтая кніжка—яшчэ адна магчымасць расказаць пра вёску, пра яе людзей, магчымасць прадоўжыць ілюстрацыі сваіх казак, былін. Малюнк гэтай кніжкі не кідка, але глядзяцца весела, святочна.

У іншым ключы афармлены мастаком Г. Скамароховым падручнікі «Роднае слова»—кнігі для чытання ў першым і ў другім класе. Малюнк тут часта пачынаюцца на адным баку развароту і, нібы запрашаючы вучня перагарнуць старонку, працягваюцца на другім баку або на адвароце ліста. Яны быццам завуць вучня ўдзельнічаць у сваёй намайяванана.

Менш цікавыя, на мой погляд, падручнікі «Рускі язык» для другога класа з беларускай мовай навучання мастака Ю. Зайцава і «Беларуская мова» для чацвёртага класа мастака Л. Дубавіцкай.

Невялікая выстаўка падручнікаў гэтага года засведчыла, што ў нас у рэспубліцы ёсць мастакі, якім мы можам даверыць такую адказную кніжку, як школьны падручнік. Выстаўка паказала эстэтычныя магчымасці школьнага падручніка і дала падставы думачы, што нашы падручнікі ў бліжэйшыя гады стануць яшчэ лепшыя і больш цікавыя.

Б. НІКІЦІНА.

І «ПАДРУЧНИК», І «КНИЖКА»...

РОЗДУМ ПАСЛЯ АДНОЙ ВЫСТАВКІ

скардзяцца на «незразумеласць» рэпрадукцыі і малюнкаў.

У гэтай сувязі прыгадалася, як у адну з паездак па Гродзенскай вобласці ў пачатку верасня г. г. на адным са шматлікіх «школьных» прыпынках аўтобуса я сустрэла маленькую дзяўчынку. Некалькі хвілін мы ехалі разам у аўтобусе моўчкі, а потым... Потым пачалося май нечаканае знаёмства з падручнікам нашага беларускага выдавецтва «Народная асвета». Дзяўчынка выцягнула з ранца дабротную, аб'ёмістую (магчыма, нават занадта аб'ёмістую для першакласніка) кніжку з лакараванай вокладкай, на якой сярод кветак на лузе сядзіць дзяўчынка—зусім такая, як гэтая, што гартуе шчыльныя старонкі кніжкі. На фарзацы мяккі лёгкі акварэльны малюнак. Возера, поле, вакол лес і лужок, на які толькі што ступілі чырванадзюбыя буслы. На тытуле—чарада птушак у палёце і, нібы адлюстраванне іх палёту ў возеры, накрэслены літары, якія складаюць назву падручніка. А на адвароце тытула—зіма.

— Вось чаму адлятаюць птушкі,—раптам заключыла дзяўчынка, убачыўшы зіму.—Халады іх прымусілі.

І Я. Кулік праілюстравалі ў свабоднай манеры, не звязанай з нашымі традыцыйнымі ўяўленнямі пра ілюстрацыі ў падручніках для школьнікаў. Кніга ўся прасякнута любоўю да роднага краю. Мастакам удалося двама-трыма колерамі і акварэльнай размыўкай перадаць малюніцасць беларускай прыроды. Малюнак трымаецца на перакодах, нюансах. Каляровы мазок часта не акрэслены рэзка, але лёгкасць формы надае яму выразнасць, пазычнасць.

А на выстаўцы я сваімі вачыма бачыла, як адна з настаўніц (на жаль, прозвішча не ведаю), тыцнуўшы пальцам у тытул, сказала: «Чорт ведае што гэта? Птушкі незразумела якія! Ну, скажыце, — дамагалася яна,—якія? І пляма блакітная тут зусім недарэчы... Што гэта такое?»

Хочацца тут заўважыць, што настаўнік, адукаваны ў эстэтычных адносінах, наўрад ці задаў бы такія пытанні і ў такой форме. Перш-наперш настаўнікі павінны (правільней—абавязны) разумець і разбірацца ў пытаннях выяўленчага мастацтва, каб, калі спатрэбіцца, здолець растлумачыць вучням не толькі элементарныя ісціны, але і па-

— Хадзі і ты сюды, хадзі,—аказаліся з-за плота Каты.

— А ты паагрэйся болей.—Міця саступіў з пляскага каменя, што ляжаў каля парога. Рукі ў яго былі закладзеныя за спіну—ён хаваў ззаду нешта караткаватае—ці не жалезны прэнт.

Каты змоўклі. Высуныліся з цяньку і пайшлі вуліцай, схаваўшыся за рогам чужога хаты. Адзін нешта дробна высвітываў.

А тут, каля парога, усе, сціпнуўшыся, пазіралі, як Літавар абцірае хустачкай кроў і плое яе з рота.

— Ідзі ў хату, Бронісе,—сказаў Корсак, хавваючы ў цёмных сенях.—Ідзі, абмыйся хоць.

— І праўда, Бронісе,—Яня з Вацяй пагналі Літавара ў хату.

Імполь вышаў на вуліцу, каля вясніку наступіў на нешта чорнае і мяккае, ці не на Літавараву шапку. Адышоўшыся, чуў, як недзе ззаду смяяліся дзяўчаты, мусіць, знайшоўшы яе каля плоту.

Вечар быў ясны—высока на полудні стаяў белы месяц з сіняватым у сярэдзіне і бурым па краях кругам. На нечым шчыце ў акенцы блішчаў зломак шкла. Пахла вострым марозам і чорстым, гаркавым лісцем—за плотам шарэў пруткі голы бэз. На зьялай і шарай, як сьпянанай соллю траве, пераліваўся, цымяна мігцеў іней. Каля цёмнага плоту была значь здалёк паска маладога ўчарашняга снегу, што не раслаў за дзень. Дужэў прымаразак—камянела зямля. Усё выдавала пустым, голым і званчэйшым, як у парожняй дубовай бочцы. Так бывае позна ўвосень

у сухі мароз. Недзе ў хляве бляяла, акаціўшыся, авечка—там нехта свяціўся з ліхтаром: праз адчыненыя дзверы было відаць жоўтую яснась.

У канцы вуліцы, чуваць было, гаварылі. Падыходзячы бліжэй і заварочваючы на двор, Імполь учуў, што гаварылі Каты.

— І яе, суку, трэба правучыць.

Гаварылі, мусіць, пра Вацю. Імполь прыстаў сярод падворка, паслухаў, але нічога не учуў. З-за хлещыка высунулася і загаўкала, кідаючыся да ног, аблабухача сучачка—яна яшчэ не асвойталася з чужымі ў хаце людзьмі. У вокнах раптам памах агонь—гаспадыня, мусіць, рыхтуючыся спаць, спалохалася, ці не падглядае хто.

Імполь пастукаў у цёмнае, што адлівала месячным бляскам, глухое акно. І праўда, за шыбаю паказалася Алеся з распущанымі валасамі і ў глыбокай выразанай на грудзях сарочцы.

Супрацоўнікі і рэдакцыя часопіса «Беларусь» выказваюць глыбокае спачуванне загадкаму аддзелу нарысаў рэдакцыі пісьменніку Міколу Гродзену з прычыны запаткаўшана яго цяжкага боля — смерці БАЦЬКІ.

ПАНЯДЗЕЛАК

Кажуць, што панядзелак—цяжкі дзень. Не ведаю, як у людзей іншых прафесій, але для ўрачоў гэта вельмі справядліва. Прыём пачынаецца з васьмі раніцы, і ўсе п'яць гадзін каля кабінета чарга. Хворыя хваляюцца, першуюцца: адзін пазіцца на другую змену, другі павінен паспець яшчэ да п'ятага спецыяліста, трэці хоча закрывць бальнічны ліст без чаргі—ён здаровы і ўжо выйшаў на работу.

Я таксама перуюся і спяшаюся. У тэрэпэўта план: п'яць чалавек у гадзіну. Дваццаць мінут, за якія я павіна пагаварыць з хворым, агледзець яго як мага больш уважліва, запісаць скаржы, вышні агляду, прызначыць лічэнне, падумаць над ім.

Першыя дзве-тры гадзіны спраўляюся з нагрукі, потым пачынаю працаваць павольней—стамляюся. Прапарцыянальна запаволенню тэмпу нарастае хваляванне за дзверыма. Але вось з'явіўся хворы, якому патрэбна кансультацыя іншых урачоў—хірурга, неўрапатолага. Тэарэтычна гэта павіна выглядаць так: я кажу хвораму, што ён павінен узіць талончык на прыём да патрэбнага спецыяліста, якому мы потым перададзям картачку. А практычна? Хворы прасідуе да мяне дзве гадзіны ў чарзе. І талончыка да неўрапатолага ён ужо не дастае, яны раздадзены яшчэ ў 7.30. Значыць, даўтра ён зноў павінен у пачатку восьмай быць у паліклініцы, адстаць чаргу ў рэгістратуру, потым наступную чаргу ў кабінет да неўрапатолага. А калі яму спатрэбіцца кансультацыя хірурга? А потым аналізы?

А хворы мой, з майго завода, і мяне яго шкада. Апрача таго, ён жа пайшоў з работы, адпрошваўся. На заводзе канец-месяца, самы напружаны час. Ды і хворы табе самому становіцца больш зразумела, калі гаворыш венаспрады з урачом, які кансультуе. Бярэ хворага за руку і іду з ім на ўсёх кабінетах, а болей гледзячы на людзей, які чакаюць прыёму да мяне, і б'ягчы ад недавальнення ў чарзе, якая сядзіць да неўрапатолага. Добра, калі неўрапатолаг усё скончыцца. Тады я трычу на хворага толькі дваццаць мінут. А калі патрэбны яшчэ адзін кансультант? Чарга ля майго кабінета на мяжы Істэрні, урачы таксама іх чакаюць свае хворыя, а тэрэпэўтаў многа, і кожны вядзе свайго хворага на кансультацыю.

Мае рабочыя незадаволены. І я іх разумею. Раней паліклінікі былі на заводах, і ўсё было значна прасцей. Не трэба было адпрошвацца з работ, усё спецыялісты, рэнтген і лабараторыя былі на месцы. Потым у будынак паліклінікі, які абслугоўвае толькі жыхароў раёна, усталі дадатковыя яшчэ некалькі заводскіх паліклінік. З якой мэтай—не ведаю. Затое мае рабочыя павярда ўзбудзены ў тым, што ім так намнога цяжэй. Нам, урачам, таксама.

А ў памяшканнях, калісьці выдзеленых пад заводскія паліклінікі, раскошна размяшчаюцца пункты аховы здароўя. Вельмі раскошна, я б сказала, таму што людзі з сур'ёзнымі захворваннямі ўсё роўна ідуць у паліклініку, а не на пункт аховы здароўя, дзе прымае толькі фельчар. І вось правільная, разумная ідэя абслугоўвання рабочых на месцы, без адрыву ад вытворчасці, непатрэбна ўскладнілася.

А ў паліклініцы ў гэты ж час вырашаюцца невырашальныя канфлікты: два загадчыкі аддзяленняў у адным кабінете—адзін адказны за ўчастковую службу, другі за заводскую.

— Як добра было без пастаяльнаў, — з раздражненнем гаворыць ўчастковы загадчык, скідаючы нейкія заводскія паперы са свайго стала.

— Госпадзі, ну куды мне дзецца, каб пракаансультаваць хворага,—стогне загадчык цахавай службы.

З прыёму іду на завод. Сёння трэба агледзець дыспансерных хворых. Увосьць і вясной, у самы небяспечны для здароўя час, мы выклікаем рабочых з рознымі хранічнымі захворваннямі: рэўматызмам, язвеннай хваробай, гіпертаніяй. І тут не абыходзіцца без канфліктаў.

Мая медсястра Леначка ўсхвалявана: — Чанвёрты раз выклікаю Сінкевіча. Ну што я магу зрабіць, не хоча ён ісці.

Колькі разоў я сама гутарыла з гэтым хворым, тлумачыла, пераконвала, спрабавала нават запалохаць:

— Зразумейце, таварыш Сінкевіч, вам неабходна абследавацца і лічыцца штогод. Бывае ж, што рак страўні-

яму было дадзена процірадыёўнае лячэнне, і ён не хоча ісці здаваць аналізы і стаць у чарзе на кансультацыю. Не хоча, не мае часу, не любіць наведваць паліклініку. Чым жа вяртаць ўрач?

Ведаю, што мне на гэта скажуць тыя, што правяраюць: не пераканалі, не растлумачылі. А я і пераконвала і тлумачыла, больш таго, хворы пайшоў з прыёму, паабядаўшы ўсё зрабіць. Але не зрабіў. Мне здаецца, што нельга браць хворага на дыспансерны ўлік, папярэдне не спытаўшы яго згоды, нельга трымаць хворага на ўліку і штогод абследаваць яго супраць яго жадання. (Зразумела, гэта усё не датычыць хворых венерычнымі і інфекцыйнымі хваробамі, г. зн. людзей, небяспечных для грамадства).

Больш бы даверу нам, радавым урачам.

Але, нават, калі вы пераканалі, што перад вамі сімулянт, дык ці вольце на сябе смеласць сказаць яму: «Вы мяне ашукалі, вы былі здаровы». Ва ўсякім выпадку, гэта зробіць не кожны. Ён жа можа напісаць скаржы!

Пытанні неабгрунтаваных выклікаў і скаржаў—ніжэй праблема для ўчастковых і цахавых урачоў, хоць чамусьці лічыцца, што гэтых праблем не існуе.

Памятаю выпадак з участковым урачом нашай паліклінікі Баркоўскай. Пасля прыёму ў яе быў перавыпад перад візітамі, у час якога яна зайшла ў прадуктова магазін. У чарзе ў вярны аддзел стаяла хворая, якая выклікала Баркоўскую на дом. Пачакаўшы, пакуль тая кудыла бутэльку гарэлку, Баркоўская падумала да яе з натуральным папрокам: «Як жа так можна, Маньковіч, выклікаць урача на

Аляксандра ЧАРНЯЎСКАЯ

З ПАНЯДЗЕЛКА

ка ўзімае на фоне іменна такіх гаспадарстваў з нулявой кіслотнасцю.

Але Сінкевіч цвёрды. — Дзякую вам, доктар, за інфармацыю. Усё сам ведаю, выпісваю часопіс «Здароўе», — з іроніяй гаворыць ён.

Ну, вядома, мал бедная Леначка не можа з ім справіцца. Уздыхаючы, набіраю нумар, добра, што тэлефон у Сінкевіча ў кабінете.

— Добры дзень, таварыш Сінкевіч! Вас турбуе ўрач Чарняўская. Калі ласка, прыйдзіце на пункт аховы здароўя для агляду.

Незразумелае бурчэнне, і на другім канцы провада кладуць трубку. Праз дзесьці мінут урываецца раз'юшаны Сінкевіч.

— Я прыйшоў вас напросіць, доктар, больш не адрываць мяне ад работы. Накіньце клопаты аб майм здароўі мне самому. Дваццаць гадоў у мяне нулявая кіслотнасць, і для таго, каб прайсці рэнтген страўніка, я васьмнаццаць гадоў запар здаваў страўнікавы сок. Да пабачэння, доктар, і дазвольце мне прыйсці да вас тады, калі я сам адчую ў гэтым патрэбу.

А ён жа ў нечым мае рацыю. Мала шанцаў, што на дваццаць першым годзе захворвання ў аналізе страўнікавага соку будзе што-небудзь яшчэ, апрача нуляў. Мэтазгодна было б накіраваць яго адразу на рэнтген, а я не магу, бо ў нас ёсць свае ўстаноўкі: хворыя ва ўзросце да п'ятнаці гадоў, абследаючы страўнікава-кішачны тракт, павінны здаць страўнікавы сок, інакш лічыцца, што ўрач недаабследаваў хворага і не можа мець цэласнага ўяўлення аб карціне захворвання.

Такія ўстаноўкі, правільны абследавання хворых, канечне, разумныя і неабходныя. Але нельга ж рабіць з іх догму. Чаму б не дазволіць урачу зрабіць выключэнне для хворага, калі ён лічыць, што няма патрэбы абследаваць яго поўнаасцю? Чаму я павіна нервавацца, калі загадчык бярэ амбулаторныя карткі маіх хворых і робіць мне заўвагу, што які-небудзь рэўматык не здаў аналізы крыві, а гіпертонік не пракаансультаваўся ў неўрапатолага? Можна быць упэўнены, што гэты аналіз і гэта кансультацыя хвораму былі прызначаны. Але ў момант агляду рабочы адчуваў сябе добра,

але вось выйшаў Сінкевіч, задаволены прачытанай мне водваведззю, пайшлі ўсе астатнія, пакляўшыся самымі страшнымі клятвам, што яны выканаюць усё мае прызначэнні. Ну што ж, застаецца спадзявацца, што так яно і будзе.

АУТОРАК

У аўтобусе па дарозе ў паліклініку чую размову двух маладых мужчын:

— Ведаеш, мяне на бульбу пасылаюць.

— Ну, што ж, радасць невялікая, вядома, але нічога не зробіш—ехаць трэба.

— Як гэта не зробіш, я ўжо ўрача на дом выклікаў.

Непрыкметна спрабую разгледзець таго, хто гэта сказаў. Нічога, высокі, плячысты, румянец проста зайздросны. Выходзіць з аўтобуса са мною разам, спяшаецца ў дом побач з паліклінікай. Сітуацыя зразумелая—пабег класіцы ў паспел, пасля дванаціці можа прыйсці ўрач. І будзе ляжаць з пакутлівым тварам, раскажыць доктару байкі і патрабаваць бальнічны ліст, таму што ён не змог устаць з пасцелі і пайсці на работу, а на крэсла калі ложка, канечне, не забудзе пакласці пачак аспірыну і тэрмометр (увечары, маўляў, тэмпература была).

І будзе бедны доктар ламаць галаву, што з ім такое, таму што не павярніць хвораму ён не можа. Інакш што ж ён за ўрач. Але калі закралася ў душу сумненне, дык трэба ж яшчэ даказаць, што ён здаровы, а для гэтага мала агледзець і памераць тэмпературу. Далёка не заўсёды яна ў хворых павышаная, не заўсёды захворванне выяўляецца пры аглядзе. І не мае права ўрач даваць свайму першаму ўражанню. А раптам ён памыліўся, і чалавек сапраўды хворы?

І вось прызначоцца аналізы, загрузаецца лабараторыя, рэнтгенаўскі і электракардыяграфічны кабінеты, выдаецца бальнічны ліст з паярэднім дыягназам. У гэты час хтосьці з высокай тэмпературай чакае доктара, нехта з хваробай сэрца не можа атрымаць талончык на электракардыяграму, бухгалтэрыя плаціць грошы на бальнічным лісце. А здаровы хлопек ляжыць і пасмейваецца.

дом і ісці ў магазін па гарэлку!». Не-чакана туг жа, у магазіне, адбылася вельмі агідная сцэна, характэрная для жанчыны, якая замест таго, каб ісці на працу, стаць у чарзе на гарэлку. Маньковіч крычала, што яна паміра-ла ўчора і да яе выклікалі хуткую дапамогу і што яна не даўе ўрачу гань-бы.

Маньковіч сапраўды не даравала. Яна напісала велізарную скаржы. Скаржы разбірада камісія, якая высветліла, што ў Маньковіч сапраўды напярэдадні была хуткая дапамога, урач якой паставіў дыягназ... алка-гольнае ап'яненне. Суседзі пацвердзі-лі, што гэта трыццаціпятигадовая жанчына пастаянна п'е, пасля чаго нярэдка атрымлівае бальнічны ліст на абстрактнай хранічнага халецыстыта.

Скаржы разбіралі месяц, і яна была прызнана неабгрунтаванай. Месяц доктар Баркоўская вымушана была тлумачыць і даказваць сваё, выслу-хоўваць папрокі на п'яцімінуцы ў прысутнасці п'ятнацігадовага супрацоў-ніка і нават адказаць на пытанне, ці сапраўды яна шчыра сукуені ў швачні, якая жыве на яе ўчастку, таму што аб гэтым таксама было напісана ў пісь-ме.

А ўсе ж гэтыя дні яна яшчэ і пра-цавала, хадзіла на візіты, вяла пры-ёмы ў паліклініцы і павіна была зас-тавацца спакойнай, ураўнаважанай і добрамыслівай да хворых.

Вядома, да думкі хворых трэба прыслухоўвацца, трэба разглядаць пісьмы пацыентаў, іх парады, пратэ-зіі, і калі ўрач быў грубы, няўважлі-вы, несправядлівы, ён павінен быць накараны. А хто пакарае Маньковіч за яе паклёпніцкае пісьмо?

Мне здаецца, што людзі, якія напі-салі неабгрунтаваныя скаржы, павінны за іх адказаць, бо фразы: «А вось я пайду ў гарздраўдзел» і «Дайце кнігу скаржаў» сталі паўтарыцца зна-на часцей, чым медыцынскія работ-нікі таго заслугоўваюць, і ніякае пры-знанне невінаватасці ўрача не можа кампенсаваць страчанай ім раўнавагі і энергіі.

СЕРАДА

Сёння ў мяне справядзача перад заводскім камітэтам па захворваннях. Гэта даволі цяжка. Захворванняў ні

ДОБРЫ ПЛЁН ПОШУКАЎ

З РЭСПУБЛІКАНСКАЙ НАВУКОВА-ПРАКТЫЧНАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ КУЛЬТАСВЕТРАБОТНІКАЎ

На пачатку заўважу, што пра-грама гэтай канферэнцыі, на якой былі абмеркаваныя праб-лемы павышэння эфектыўнасці работы культурна-асветных устаноў Беларусі была разна-стайная і цікавая. Працавалі секцыі клубных, бібліятэчных і музейных работнікаў, былі экскурсійныя знаёмствы з рабо-тай Дома культуры завода штучнага валакна і музея гісторыі прадпрыемства, абласной бібліятэкі і абласнога краязнаў-чага музея, музея савецка-польскай-бавяўнай садружнасці ў Леніне Горацкага раёна. Удзельнікі канферэнцыі сустрэ-ліся з вучонымі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі і пабывалі ў музеі гэтай старэй-шай у краіне вышэйшай наву-чнай установы, прысутнічалі на тэматычным вечары «Слава працы» ў Ленінскім сельскім Палацы культуры, нарэшце, па-бывалі на канцэрце мастацкай

самадзейнасці Магілёва і на-роднага агітэатра «Усмешка». Работе культурна-асветных устаноў вобласці ў перыяд падрыхтоўкі да XXIV з'езда КПСС прысвяціў свой даклад начальнік Магілёўскага аблас-нога ўпраўлення культуры П. Давыдаў. Ён раскажаў шмат цікавага пра змястоўную рабо-ту многіх устаноў культуры вобласці, якія сталі першымі памочнікамі мясцовых партый-ных і савецкіх арганізацый у барацьбе за выкананне пяціга-довага плана і важнейшых па-станоў партыі і ўрада, сапраўд-нымі цэнтрамі культурнага ад-пачынку, эстэтычнага выхаван-ня і духоўнага гарту працоў-най горада і вёскі.

Сталую прапіску ў дзейнасці культасветустаноў Магілёўшчы-ны знайшлі такія формы рабо-ты, як дні рэвалюцыйных, бая-вых і працоўных традыцый, святы пасёлкаў, калгасаў, саўга-саў і вуліц, якія носяць імя Ільіча, клубы па інтарэсах, ле-нінскія пакоі і куткі ў бібліятэ-ках, прысвячэнні ў хлебаробы, святы ўраджаю, вясны і зімы і многае іншае. Лепшыя клуб-ныя ўстановы, бібліятэкі і музеі вобласці ўмела прапагандуюць вопыт перадавых прадпрыемст-ваў, калгасаў і саўгасаў. Ім, лепшым людзям калгаснай вёскі, прысвячаюцца тэматыч-ныя і літаратурныя вечары, кан-цэрты мастацкай самадзейнас-ці, «агеньчыкі».

У дакладзе прыводзілася ня-мала прыкладаў, якія засвед-чылі, што за апошні час знач-на вырас аўтарызат культасвет-устаноў Касцюковіцкага, Асіпо-віцкага, Горацкага, Быхаўскага раёнаў, палепшылася іх работа. Докладчык раскажаў пра абавя-зацельствы работнікаў культу-ры Быхаўскага і Асіповіцкага раёнаў, узятая ў гонар XXIV з'езда КПСС, пра тое, што ўжо робіцца, каб стрымаць дадзе-нае слова.

І ўсё ж даклад выклікаў не-задаволенасць. Імкненне літа-ральна «аглушыць» прысутных патокам лічбаў, недакучлівых пералічэнні назваў праведзе-ных мерапрыемстваў былі б, можа, дарэчы ў статыстычнай справядзачы. Навукова-прак-тычная ж канферэнцыя павінна дэлавіта, канкрэтна і мэтаня-кіравана прааналізаваць пэўны вопыт, вызначыць шляхі далей-шага ўздыму работы культас-ветустаноў.

Слухаеш даклад і не знахо-дзіш у ім ніякага аналізу, ніякіх абатульненняў. Расказае Пётр Нічыпаравіч пра тое, што біб-ліятэкі вобласці звяртаюць вя-лікую ўвагу на камплектаванне і выкарыстанне кніжных фон-даў, што ў кожным раёне створ-аны ўжо школы перадавога вопыту ў гэтай справе, а

заводзе большае. Я павінна не толькі далажыць аб гэтым, але і растлумачыць, чаму іх больш. І паколькі такія пасаджэнні бываюць кожныя тры месяцы, загадзя прадбачу ўсе пытанні і выступленні начальнікаў цэху. На мінулым заўкоме гэта выглядала прыкладна так:

— Вось вы, доктар, выдалі бальнічны ліст Рэуту, а ён увечары туляўся каля завода п'яны.

Успамінаю Рэуту. Так, сапраўды, глядзела яго. Тэмпература 36,9 (да вечара можа быць вышэй), насмарк, чырвонае горла. Катаральны стан, мае патрэбу ў вызваленні ад працы. Праз тры дні насмарк той жа, горла чырвонае.

— Вам не стала лепш, Рэут? Раскажыце, чым вы лячыліся?

Маўчыць.

— Пакажыце даведку з фізіятэра-

Хронікі хварэюць мала, ва ўсіх выпадках, не больш чым летась. І не дзіва—лечым два-тры разы на год, назіраем за імі. Нам бы для іх прафілакторый, зусім бы добра яны выглядалі. А вось моладзь дае вялікі рост, і ўсё па прастуднай групе—катары, бронхіты. Узрост—18—25 гадоў. Слабенькія яны ці што? Ды не, проста без паліто бегаюць. Хто вінаваты? Урач, напэўна. Дрэнна пастаўлена санітарная прапаганда. Ну што ж, працягаю ім яшчэ адну лекцыю аб прастудных захворваннях.

Некалькі разоў мільгае адно і тое ж прозвішча—Цярэшка. Насцярожваюся. Сем бальнічных лістоў за паўгода. Вельмі многа. Тым больш, што гэту жанчыну я добра ведаю. Горла здаровае, насарглотка ў парадку. Прыходзіла аднойчы са шчырым прызнаннем:

— Мне б бальнічны ліст на тры-

нельга аблегчыць працу ўрача? Ну, скажам, паставіць у кабінетах магнітафоны. Наколькі больш часу можна было б аддаць хвораму. Але няма калі марыць, трэба працаваць. Вось Пракаловіч прыйшла, нечым расхвалывае, ціск падскочыў.

— Што з вамі, Пракаловіч, у вас непрыемнасці?

Так, пасварылася з майстрам.

— Ведаеце, доктар, паслала на завод свайго сына працаваць. У наш цах і трапіў. Дык майстар яго на такі праэкт паставіў, дзе больш 110 рублёў ніяк не атрымаеш. А мне, маці, сорамна, што такі здаровы хлопец нейкіх 100 рублёў у дом прыносіць.

— Колькі ж гадоў вашаму сыну?

— Ды восемнаццаць, школу сёлета закончыў.

Сама сабе ўсміхаюся. Урач пасля заканчэння Інстытута атрымлівае 90 рублёў. Не кожная жанчына на майм заводзе, калі яна не хворы чалавек, згодзіцца працаваць на такім акладзе. 90 рублёў—столькі ж атрымлівае прыёмшчык бутэлек у пункце збору шклянога посуду.

Каб атрымаць 110—115 рублёў, мне трэба адпрацаваць дзесяць гадоў, а аклад у 120 рублёў атрымлівае ўрач з дваццацігадовым стажам. Відаць, не выпадкова адзін з маіх аднакурснікаў пасля заканчэння Інстытута робіць на заводзе токарам: сямяю карміць трэба. Праўда, лічыцца, што ўрач можа працаваць на паўтары стаўкі, але гэта вельмі вялікая праблема. Таму што, на-першае, у вялікіх гарадах урачэбныя штаты ўкамплектаваны, па-другое, на паўтары стаўкі ўрач павінен працаваць дзесяць гадоў у дзень і дзве суботы, а гэта далёка не кожнаму па сілах.

Чаму ж так танна цэніцца праца ўрачоў? Ці многа знойдзецца яшчэ прафесій, звязаных з такім нервовым напружаннем, з такой пастаяннай і цяжкай адказнасцю за жыццё іншых людзей, як прафесія ўрача?

Але вось прыём закончаны, а я, на жаль, не магу ісці дамоў: сёння ў мяне начное дзяжурства ў стацыянары. Гэта бясплатнае дзяжурства, якое абавязан адпрацаваць кожны ўрач адзін раз у месяц, таму што замест васьмі рабочых гадоў мы штодзень працуем на трыццаць мінут менш.

Першае, што праглядаю, зайшоўшы ў стацыянар, журнал здачы дзяжурстваў. У ім ёсць спіс цяжка хворых. На два тэрапейтычныя аддзяленні, дзе ляжыць 140 чалавек, уначы дзяжурчыць адзін урач. У кожным аддзяленні дзесяць-пятнаццаць цяжка хворых і, абавязкова, два-тры вельмі цяжкія, якія патрабуюць неаслабленай увагі. Спачатку, пакуль не леглі спаць, абход па палатах. Не, не атрымаецца. Тэлефонны званок—у хворай прыступ бронхіяльнай астмы. Іду.

Малаяд жанчына, сіні твар, сінія губы, дыхае са свістам (чуваць ад дзвярэй), у вачах жах. Каця Раткевіч. Не першы раз яна, бедняк, у нас ляжыць.

— Нічога, Кацюша, зараз мы табе дапаможам, пацірылі.

Сястры: —Эфедрын, адрэналін, нісларод, калі ласка.

Дзесяць мінут, пятнаццаць, дваццаць! Хворая глядзіць з сумам і адчаем. Прыступ не здымаецца. Усе сілы ідуць на тое, каб выштурхнуць паветра праз ненаслухмяныя сідснутыя бронхі. Потны лоб, рукі з сілай упіраюцца ў ложка — так лягчай дыхаць.

— Яшчэ нісларод!

А ў другім аддзяленні—цяжкі хворы з інфарктам. Хоць бы там усё ў парадку было, я яго яшчэ не бачыла.

— Каця, ты не бойся, мілая, я хутка вярнуся.

У дваццатай палате толькі адзін

ложак—для хворых з цяжкім інфарктам. Не спіць. Побач з хворым жонка. Не падабаецца ёй мяне. Бледны, пульс ніцэпадобны, часты, ціск нізкі. Вельмі скаваны, бліцца, што пры руху ўзмоцніцца болі, ды і рухацца яму забаронена катэгарычна. Так, гэтага хворага я магу за ноч страціць. Трэба паўтарыць пантапон з кардыямінам, болі трэба зняць.

Санітарку пасылаю даведацца, што з Раткевіч. Прыступ працягваецца. Трэба ісці ўніз.

— Каця, давай зробім табе эуфілін унутрывенна.

Вены дрэнныя, цяжка папасці ў іх. —Нясеце шыршы, паспрабую сама. Госпадзі, хоць бы папасці, больш нічым не дапаможам!

— Папрацуй, Кацюша, рукою.

Ага, вось вена нейкая з'явілася. Ну, слава богу, папала. Прыгадзілася практыка работы на хуткай дапамозе.

А як жа там астатнія? Вось ідзе сястра з першага паста.

—У другой палате ў хворага рак страўніка. Крычыць ад болю.

— Зрабіце морфій. Я праз дзесяць мінут падыду.

І так усю ноч.

Раніцай ледзь стаю на пагах. У галаве—звон і пустата. А палове дзевятай здаю дзяжурства, іду ў паліклініку. Снедаць няма часу, ды і няма дзе. Хворыя, вядома, прыйшлі к васьмі гадзінам і ўжо бегаюць па паліклініцы, пытаюцца, дзе ўрач. Нервуюцца. Яны ж не ведаюць, што я ўжо не адольна ні бачыць, ні чуць, што ў мяне засталася толькі адно жаданне—легчы і заснуць. Але мне даведзецца прымаць іх яшчэ да гадзіны дня.

Наогул, здаецца, дробязь: усяго адно начное дзяжурства ў месяц. Усяго адны суткі бесперапынай работы, а чаго яны каштуюць! Потым два дні адчуваю сабе хворай. Цікава было б падлічыць працэнт канфліктаў, непараўменняў, якія ўзнікаюць ва ўрача пасля начнога дзяжурства. А хто адкажа за дзяжурную памылку, дапушчаную ўрачом пасля бяссоннай ночы? Урач, загадчык аддзялення? Так, вядома. Але расплачвацца за яе будзе хворы.

Нельга дазваляць ісці на прыём пасля начнога дзяжурства. Таму што чалавек не мае сілы працаваць цэлыя суткі з аднолькавай інтэнсіўнасцю. Галава ўрача павінна быць ясная, інакш ён не зможа адказаць за людзей, якія даверылі яму сваё здароўе. Урач, які адпрацаваў ноч, павінен атрымаць адгук, таму што недапрацаваныя штодзёныя паўгадзіны ніяк не могуць быць эквівалентнымі дваццацігадзінныму начному дзяжурству.

Прыём закончаны. Як добра, што сёння пятніца і я адпачну і высплюся. Праўда, дома чакае многа работы: мыццё бялізны, уборка, абед. Але гэта ўсё не так важна. Мае блізкія даруюць мне недасолены суп або перасмажаныя катлеты. Яны зразумеюць і даруюць мне раздражнёнасць і нежаданне пайсці з імі ў кіно. Нават мая васьмігадовая дачка, здаецца, разумее, як я стамілася за тыдзень.

Так, я выбрала сабе цяжкую прафесію. Я, як і кожны іншы ўрач, свядома пайшла на гэта, разумеючы, што работа, звязаная з жыццём і здароўем людзей, не можа быць лёгкай. Проста мне сёння падумалася: няўжо нельга што-небудзь зрабіць, каб нам было хоць трохі лягчай? Ці нельга апрача шмаглікіх і цяжкіх абавязкаў, даць нам, урачам, трохі больш правоў?

г. Мінек.

ЗАПІСКІ ЦЭХАВАГА УРАЧА

ДА СУБОТЫ

паўтычнага кабінета аб тым, што вы гралі горла.

Натуральна, ён яе забыў дома. Пасылаю сястру правярыць, ці быў ён на прапанаванні. Не быў.

Паставіла аднаку аб парушэнні рэжыму, з задавальненнем закрыла б яму бальнічны ліст, таму што лічу, што з насмаркам ён працаваць можа: урэшце, калі б яму было дрэнна, ён бы лячыўся. На жаль, не магу гэтага зрабіць, таму што ведаю, што будзе далей. Ён пойдзе са скаргаў да загадчыка, той выкліча мяне.

— Ведаеце, доктар, давайце дадзім яму яшчэ дні два, бо насмарк жа ёсць. Не лячыўся? Але ж вы зрабілі паметку аб парушэнні рэжыму. А закрываць бальнічны ліст мы не можам. Вы ж не скажаце, што ён зусім здаровы, самі ў картачцы напісалі, што ў яго насмарк. Гэта ён да мяне прыйшоў скардзіцца, а можа пайсці і вышэй.

І вось увечары Рэут п'яны туляецца каля завода.

— Чаму не быў на рабоце?

— А ў мяне бальнічны ліст, у мяне насмарк.

Так, я зрабіла паметку аб парушэнні рэжыму ў бальнічным лісце, і гэты дзень не будзе яму аплачаны. Ну і што? З пяці дзён усёго адзін. І гэты бальнічны ліст усё роўна з'яўляецца апраўдальным дакументам. А вось калі б за гэта каралі, як за прагул, Рэут за тры дні быў бы здаровы, я ў гэтым упэўнена. Але завод яго не карае, я бальнічны ліст закрываць не магу—раптам скаргу напіша?

Як мы балімся скаргаў! Гэты дамоклаў меч вісць над намі і перашкаджае працаваць, перашкаджае аб'ектыўна вырашаць пытанні працаздольнасці. Штодзень размовы з загадчыкам.

— Прадоўжым яму яшчэ на чацвер і пятніцу. Шуму менш будзе.

І яго разумею, яго за скаргі лаюць, мяне таксама. Але на наступнай пятніцы ён жа мяне будзе адчытваць за рост захворванняў на заводзе. І на заўкоме мне даведзецца выслухаць многа справядлівых папрокаў ад заводскага актыву. Ну, як я магу ім растлумачыць, што на нас скардзяцца, і мы гэтага балімся?

Узяла для аналізу цэх, дзе найбольш захворванняў. Праглядаю бальнічныя лісты. Цікавыя дадзеныя.

тыры дні. У вёску трэба з'ездзіць, бульбу выкапаць.

Пайшла пакрыўджаная: — Усё-такі ўчастковыя ўрачы дабрэйшыя. Наша ўрач заўсёды зразумее, дасць адпачыць дні два.

Гляджу яе картачку. Ну, вядома ж, усё сем бальнічных выдадзены ўчастковым урачом. Гутару з яе доктарам.

— А што я магу зрабіць! Прыходзіць хворая, выдаю ёй бальнічны ліст.

І ведаю, што тут можна зрабіць: трэба, каб участковая служба адказвала за экспертызу працаздольнасці гэтак жа, як і цэхавая. Тады не будзе добрых і злых урачоў. І калі Цярэшка сапраўды часта хварэе, яе доктар надыдзе да мяне, і мы разам падумаем над хворай. Можна яе трэба лячыць у оталарынгалага, можа яна мае патрэбу ў прапаўладжанні.

А пакуль я іду на заўком, каб запятацца там:

— Вы не заўважылі, таварышы, што пасля выдатнай пастановы ўрада аб стопрацэнтнай аплаце бальнічных лістоў, якой я захапляюся разам з вамі, захворванняў на заводзе стала больш? Можна мне хто-небудзь дапаможа зразумець, чаму?

ЧАЦВЕР-ПЯТНІЦА

Сёння звычайны дзень. Раніцай работа на заводзе, з дзвюх да сямі прыём. Хворых, як заўсёды ў асенні месяцы, вельмі многа—халадна, слота. Бясконца чарга людзей, але пакуль нічога сур'ёзнага: грыпы, катары, і, як заўсёды, мноства пісаніны. Добра б пісаць карацей, але нельга: трэба абгрунтаваць дыягназ, кожнае лякарства, прызначае хвораму. Цяпер ужо ніхто не здзіўляецца, што ва ўрачоў такіх жахлівых почыркі—проста нам вельмі няма часу. І не пісаць нельга, кожнага хворага не запомніш. Апрача таго, запіс у картачцы—гэта мая справаздача аб аглядзе і лячэнні хворага ў выпадку нейкіх ускладненняў і непрыемнасцей. Аглядаю і пішу, пішу і зноў аглядаю, як машына.

Дарчы, аб машынах. Удасканальваюць жа вытворчыя працэсы на заводах. Вынаходзяць механізмы, якія аблягчаюць працу рабочага. Няўжо

Шклоўскі раён увесь стаў школай перадавога вопыту, — і тут бы дакладчыку больш падрабязна спыніцца на эфектыўнасці (а гэта мэта канферэнцыі) школ перадавога вопыту, а тым больш цэлага раёна. Прачытаная ж у агульным кантэксце гэтая мясціна даклада засталася незаўважанай. На яе ніхто не звярнуў увагі, хаця ініцыятыва варты многіх старонак спецыяльных даследаванняў, варты шырокага пераімання.

У дакладзе нічога не было сказана пра работу дзіцячых бібліятэк, мімаходзь закранута і работа сельскіх бібліятэк. Не праваналізаваў дакладчык і шляхі далейшага развіцця самадзейнасці на вёсцы. Між тым, ёсць тут падставы і для роздуму, і для трывогі. Мала на вёсцы, асабліва ў Хоцімскім, Чарвускім і Чарыкаўскім раёнах стабільных калектываў, многія з іх працуюць ад агляду да агля-

ду, не маюць канцэртных праграм.

Прапаганда рашэнняў пленарнага Пленума ЦК КПСС у культасветустановах вобласці—тэма даклада начальніка Гродзенскага абласнога ўпраўлення культуры А. Лыскова.

— Рашэнні партыі, — гаворыць ён, — вызначылі змест і формы работы нашых бібліятэк і клубных устаноў. У дапамогу працаўнікам вёскі і прапагандыстам у культасветустановах Слонімскага, Карэліцкага і Гродзенскага раёнаў створаны і працуюць даведчана-інфармацыйныя цэнтры. Зараз у нас праводзіцца фестываль сельскагаспадарчых фільмаў, у якім актыўны ўдзел прымаюць спецыялісты. У Лідскім і Гродзенскім раёнах распрацаваны адзіныя планы прапаганды сельскагаспадарчых ведаў, што дало магчымасць прывесці ўсю гэтую работу ў пэўную сістэму.

Вобласць мае сем аўтаклубаў. Кожны з іх працуе зараз з поўнай нагрузкай. Агітбрыгады выязджаюць у далёкія вёскі, выступаюць перад калгаснікамі. Самадзейныя артысты падрыхтавалі новыя тэматычныя вечары. Рыхтуюцца абласныя семінары, які падсумуюць вопыт работы аўтаклубаў. У сельскіх бібліятэках ствараюцца куткі перадавога вопыту. Чацей пачалі праводзіцца вечары, прысвечаныя перадавым людзям вёскі, пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве. У нас аб'яўлены конкурс на лепшую бібліятэку, сельскі клуб і Дом культуры. Спадзяёмся, што ўсё гэта актывізуе работу сельскіх асяродкаў культуры.

Начальнік Віцебскага абласнога ўпраўлення культуры Г. Клёсава гаварыла пра выкарыстанне найбольш эфектыўных форм і метадаў работы ў кіраўніцтве культурна-асветны-

мі ўстановамі, а намеснік дырэктара Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея Т. Слесарук расказаў, як музей абслугоўвае жыхароў вёскі.

Загадчык Нясвіжскага раёнага аддзела культуры В. Кандыбовіч расказаў, што робяць работнікі культуры, каб выканаць абавязальнасці, узятыя ў гонар XXIV з'езда партыі. Асабліва ўвага зараз звернута на дапамогу сельскім установам культуры. У раёне пачалі працаваць калгасныя двухгадовыя курсы па падрыхтоўцы бальістаў. Дзейную ўшфскую дапамогу аказваюць сельскім самадзейным калектывам педагогаў Гарадзейскай і Нясвіжскай музычных школ. У клубных устаноў працуюць лектары «Ад з'езда да з'езда».

Многа добрых і цёплых слоў прысвяціла сваім памочнікам—сельскай інтэлігенцыі і моладзі—Марыя Барысевіч—дырэктар

Дзераўноўскага сельскага Дома культуры Слонімскага раёна. Яна падзялілася вопытам арганізацыі тэматычных вечароў.

На канферэнцыі выступілі намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкома У. Дайнека, старшыня Магілёўскага гарсавета Ю. Сцяпанішэўскі, дырэктар Бярозаўскага раённага Дома культуры В. Селівончык, загадчык Гомельскага раённага аддзела культуры Я. Раманоўскі, сакратар Дзяржынскага райкома камсамола Т. Бохан, загадчыца абанемента Магілёўскай абласной бібліятэкі Т. Клямперт, начальнік упраўлення культасветустановаў Міністэрства культуры БССР Ж. Сісельніцава і інш.

У рэцэзе канферэнцыі прыняў удзел намеснік міністра культуры БССР Р. Мачулін.

Я. ДАНСКАЯ.

г. Магілёў.

ВОПЫТ ЛЕПШЫХ—УСІМ!

АГЛЯД РАЕННЫХ І ГАРАДСКІХ ДАМОУ КУЛЬТУРЫ

За апошнія гады, асабліва ў час падрыхтоўкі да стагоддзя з дня нараджэння У. І. Леніна, установы культуры нашай рэспублікі накіраваны на пэўны становачы вопыт работы па камуністычным выхаванні працоўных, арганізацыі адпачынку. З мэтай замацавання дасягнутых поспехаў і далейшага ўдасканалення форм і метадаў клубнай работы, палепшэння ўсёй дзейнасці раённых і гарадскіх дамоў культуры, павышэння іх ролі як арганізацыйна-метадычных цэнтраў з 1 студзеня 1971 года па 1 студзеня 1972 года будзе

праведзены агляд гэтых устаноў культуры. Проводзіць яго Міністэрства культуры БССР разам з Беларускай рэспубліканскай камітэтам прафсаюза работнікаў культуры ў гонар XXIV з'езда нашай партыі.

Асноўныя ўмовы агляду: павышэнне ідэйна-палітычнага ўзроўню работы раённых і гарадскіх дамоў культуры, арганізацыя пастаянна дзеючых самадзейных мастацкіх калектываў, узбагачэнне рэпертуару лепшымі творами, пры-

свечанымі У. І. Леніна, партыі, Радзіме. За час агляду трэба стварыць, дзе іх няма, агітацыйна-мастацкія брыгады, наладзіць планамерную іх работу, палепшыць дзейнасць народных універсітэтаў культуры. Павінна быць палепшана культурнае абслугоўванне працоўных, прапаганда перадавога вопыту ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы, метадычнае кіраўніцтва дзейнасцю клубных устаноў раёна незалежна ад іх ведамаснай прыналежнасці, арганізацыя сістэматычнай метадычнай і шэфскай дапамогі дамам культуры з боку дамоў народнай творчасці, тэатраў, навучальных устаноў, музэяў.

Для кіраўніцтва аглядам ствараюцца раённыя, гарадскія, абласныя і рэспубліканскія камісіі.

Устаноўлены наступныя прэміі для работнікаў раённых дамоў культуры і грамадскага актыву:

тры першыя прэміі па	500 рублёў
шэсць другіх па	400 рублёў
восем трэціх па	300 рублёў
восем заахвочальных па	100 рублёў.

Такія ж прэміі ўстаноўлены і для работнікаў гарадскіх дамоў культуры: дзве першыя, чатыры другія, шэсць трэціх і пяць заахвочальных.

Акрамя таго, раённыя, гарадскія дамы культуры — пераможцы агляду, яго арганізатары і грамадскія актывы — узнагароджваюцца дыпламамі Міністэрства культуры БССР і БРК прафсаюза работнікаў культуры.

БЕТХОВЕНУ не давялося перажыць трагедыю непрызнанага гена. Сябры кампазітара, многія сучаснікі разумелі веліч яго творчых парыванняў, выключнасць яго асобы. Амаль усе значныя творы Бетховена былі пры яго жыцці апублікаваны і доволі шырока выконваліся ў канцэртах. Слава кампазітара хутка разышлася па многіх краінах Еўропы; музыка яго гучала ў Парыжы і Лондане, Пецярбурзе і Маскве, усюды знаходзячы прыхільнікаў.

Праса тых часоў не заўсёды добра зычліва ставілася да Бетховена. Яму давялося прачытаць нямала рэзкіх, часам грубых і нават зневажальных рэцэнзій, якія сведчылі аб неразуменні наватарскіх імкненняў кампазітара не толькі простымі аматарамі, але і кваліфікаванымі крытыкамі. Вельмі паказальная рэцэнзія на першае выкананне «Герцічнай сімфоніі», надрукаваная ў адной з венскіх газет:

«Адно — блізкія сябры Бетховена — сцвярджаюць, што іменна гэта сімфонія ўяўляе майстэрскі твор, што іменна ў ёй увасоблены сапраўдны стыль вышэйшай катэгорыі музыкі; і калі яна зараз не падабаецца, дык гэта адбываецца толькі таму, што публіка недастаткова падрыхтаваная ў мастацкіх адносінах, каб зразумець такую высокую прыгажосць, і што праз тысячу гадоў сімфонію прызнаюць».

Другая частка публікі проста адмаўляе гэтай твору ў якой бы там ні было мастацкай каштоўнасці і лічыць яго вынікам неўтаймаванага імкнення да арыгінальнасці і дзівацтваў, пазбаўленых сапраўднай узвышанасці і прыгажосці.

Трэцяя частка публікі, вельмі невялікая, знаходзіцца пасярэдзіне: яна прызнае за сімфонію некаторыя вартасці, але сцвярджае, што сувязь часта зусім парушана і што бясконца працягласць гэтай самай доўгай і, відаць, самай цяжкай з усіх сімфоній стамляе нават знаўцаў, а для простых аматараў невыносная».

Тут было ўсё: неразуменне, паўраўменне і поўнае прыняцце таго, што ствараў вялікі генай. Спатрэбілася не тысяча гадоў — яшчэ пры жыцці Бетховена яго «Герцічная» стала даступнай многім, набыла вялікую папулярнасць. І ўсё ж Бетховен пры жыцці не меў той шырокай аўдыторыі, аб якой марыў, для якой ствараў. Бо сімфоніі Бетховена, якія апавядаюць аб усім чалавецтве, звернуты да ўсяго чалавецтва. Ды і санаты Бетховена больш адпавядаюць — нам гэта зусім зразумела — вялікай канцэртнай эстрадзе, чым салонам венскай знаці. Бетховен сапраўды крочыў наперадзе музычнага мастацтва сваёй эпохі, тварыў для будучыні чалавецтва. Сваю шматмільённую аўдыторыю ён набыў толькі ў нашы дні і раней за ўсё ў нашай краіне.

ЮНЕСКО, міжнародная арганізацыя па пытаннях навукі і культуры, апублікавала гадоў дзесяць назад звесткі аб тым, творы якіх кампазітараў выконваюцца часцей за ўсё на канцэртных эстрадах зямнога шара. На першым месцы — Людвіг ван Бетховен, чые творы трывалі заваявалі сімпатыі аматараў музыкі ўсіх краін. Але нідзе не ўспрымаецца так глыбока рэвалюцыйная сутнасць творчасці Бетховена, нідзе не адчуваецца такая вялікая патрэба ў яго музыцы, як у нашай краіне.

На перапе дзесяцігоддзя існавання Краіны Саветаў прыпала дзве знамянальныя бетховенскія даты: у 1920 годзе — 150 гадоў з дня нараджэння кампазітара, у 1927—100 гадоў з дня яго смерці. Абедзве гэтыя даты былі адзначаны канцэртамі, якія далучылі да музыкі Бетховена самыя шырокія колы працоўных. Гэтыя канцэрты паказалі, як патрэбна нам музыка Бетховена, як па-сучаснаму яна гучыць. А. В. Луначарскі пісаў у 1927 годзе: «Асаблівае значэнне мае Бетховенская гадавіца для музычнай культуры і грамадскай Савецкага Саюза. Не было і няма кампазітара, які б у такой ступені быў звернуты тварам да мільённых чалавечых мас, як Бетховен,

не было і няма кампазітара, які б валодаў такім пачуццём масы, такім пачуццём сувязі з чалавецтвам, як Бетховен. Лепшы яго творы з'яўляюцца гімнамі ў гонар усеагульнага аднавання і супрацоўніцтва, выказваюць радасць салідарнасці і братэрства ўсяго чалавецтва. Не было і няма кампазітара, творчасць якога была б прасякнута такой ваяўнічай жывасцю, аджальнасцю, такім пафасам барацьбы, такой упэўненасцю ў перамоце, такой няломнай рашучасцю змагацца да канца. Музыка Бетховена — заклік да мужнасці, барацьбы і братэрскага аднавання народаў. Асноўная стыхія яго творчасці вельмі блізка асноўным імкненням савецкай сацыялістычнай культуры».

5 снежня 1936 года, калі Надзвычайны VIII з'езд Саветаў прыняў Канстытуцыю СССР, на ўрачыстым канцэрте была выканана Дзесятая сімфонія Бетховена. І гэта музыка аказалася вельмі сугучнай пачуццям савецкіх людзей. Яна ўспрымалася як з'ява не толькі мастацкага, але і грамадска-палітычнага характару.

На беларускай зямлі музыка Бетховена набыла шырокую папуляр-

БССР), сімфанічныя творы Бетховена сталі выконвацца часта і рэгулярна. Пастаянным дырыжорам аркестра былі І. Гітгард, А. Вяссмертны, І. Мусін, прыязджалі на гастролі М. Аносаў, Л. Штэйнберг, Л. Гінзбург, госці з-за рубяжа Г. Себасцьян, О. Фрыд. Адзін з памятных канцэртаў — 6 студзеня 1939 года, калі святкавалася 20-годдзе Савецкай Беларусі. Выконвалася зноў-такі Дзевятая сімфонія.

Камерная музыка Бетховена даўно стала дабыткам беларускай канцэртнай эстрады. У канцэртах Беларускай кансерваторыі ў адным з нядаўніх сезонаў піяністка Серафіма Бялькевіч і скрыпач Міхаіл Гальдштэйн выканалі ўсе 10 санат для скрыпкі і фартэпіяна Бетховена. Гэта было радаснай падзеяй. Калі санаты № 5 («Вясенняя»), № 7 і № 9 («Крэйцарава») іграюцца параўнаўча часта, дык астатнія — радзей. Тым больш прыемна было пачуць у некалькіх канцэртах увесь цыкл, выкананне якога пакінула вялікае ўражанне. Скрыпачныя творы Бетховена — канцэрт, санаты, рамансы, трансскрыпцыі, — прадстаўлены ў рэпертуары Л. Гарэліка і Р. Нодэля, Г. Клячко, А. Валашына і Ю. Гяшовіча.

Выдатна іграе «Апасіянату» піяністка Ева Эфрон, а інтэрпрэтацыя «Крэйцаравай санаты» (піяністка не раз іграла яе з рознымі скрыпачамі) з'яўляецца адным з лепшых узораў творчасці таленавітай артысткі. Яе ігры ўласцівы маштабнасць, мужная сіла, яркая воля, скульптурная рэльефнасць інтаніравання, а галоўнае — адухоўленае глыбіня інтэрпрэтацыі. Усе гэтыя якасці, так патрэбныя пры выкананні Бетховена, надаюць трактоўкам Е. Эфрон твораў вялікага кампазітара асаблівую пераканаўчасць. Артыстка іграе і мініяцюры Бетховена. Славутыя «Экаезы» гучаць пад яе пальцамі прыгожа, лёгка, палётна і паэтычна.

Да твораў Бетховена звяртаюцца і беларускія цымбалісты. Іграюць яны, зразумела, трансскрыпцыі розных фартэпіянных і аркестравых твораў. Часцей за ўсё гэта мініяцюры: тыя ж «Экаезы», марш з «Афінскіх руін», багатэль «Элізе». Іншы раз і больш буйныя жанры. Адна такая работа варт асобнага ўпамінання: Аркадзь Астравецкі іграе на цымбалах уверцюру Бетховена «Эгмант». Калі артыст задумаў гэту работу, многія не верылі ў яе поспех і нават сумняваліся ў яе неабходнасці. Але вось ужо некалькі гадоў уверцюра «Эгмант» у рэпертуары А. Астравецкага, які многа разоў іграў яе перад самымі рознымі аўдыторыямі — і заўсёды з нязменным поспехам. Аказалася, што цымбалы прыгодныя не толькі для беларускіх танцавальных мелодый або мініяцюр вртуознага характару, але і для класічных твораў маштабнай сімфанічнай драматургіі. Праўда і тое, што поспеху цымбальнага вярвянта «Эгманта» садзейнічала высокае выканаўчае майстэрства А. Астравецкага — артыста, які імкнецца не да знешняга тэхнічнага бляску ігры, а да дынамікі кантрастаў, да вобразнай змястоўнасці музыкі.

Творы Бетховена на беларускіх цымбалах — сведчанне двух прагрэсіўных працэсаў, якія ідуць насустрач аднаму і сустракаюцца ў «Эгманце»: цымбалы, калісьці інструмент толькі народнага музыцыравання, сталі прыналежаць прафесійна-нальных музыкантаў-выканаўцаў і авалодалі рэпертуарам строгай класікі; музыка Бетховена, дэмакратычная ў сваёй аснове, усё больш і больш пашырае кола свайго ўздзеяння.

Л. АЎЭРБАХ

НАШ СУЧАСНІК ЛЮДВІГ ВАН БЕТХОВЕН

ДА 200-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

наець толькі ў савецкі час. Да Кастрычніка ў Беларусі не было развітай прафесійнальнай музычнай культуры, і толькі іншы раз прыезджыя гастролёры выконвалі фартэпіяныя і скрыпачныя санаты Бетховена, зрэдку — яго тры і квартэты. Бадай толькі ў Віцебску, дзе ў перадакстрычніцкія гады працаваў добры аркестр на чале з таленавітым дырыжорам Мікалаем Малько, можна было пазнаёміцца з яго сімфанічнай музыкай.

У першыя гады існавання Савецкай Беларусі да сімфоніі і уверцюры Бетховена звярталіся самадзейныя сімфанічныя аркестры. Але сапраўднай датай пачатку шырокай прапаганды яго музыкі стаў сакавік 1927 года, калі ў дні бетховенскіх урачыстасцей была выканана ў Мінску Дзевятая сімфонія. Пастаяннага сімфанічнага аркестра тады ў сталіцы Беларусі не было, і сімфонію выканаў аркестр, складзены з музыкантаў аркестра драматычнага тэатра (цяпер тэатр імя Янкі Купалы) і педагогаў музычнага тэхнікума.

Калі ў Мінску быў створаны сімфанічны аркестр, які працаваў спачатку ў сістэме Беларускага радыё, а потым перайшоў у Беларускае дзяржаўнае філармонію (цяпер гэта Дзяржаўны сімфанічны аркестр

УЧОРА, 10 снежня, у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі пачала работу ўсеагульная студэнцкая навуковая канферэнцыя, прысвечаная 200-годдзю з дня нараджэння Людвіга ван Бетховена.

Канферэнцыя прыянецца пяць дзён.

З лекцыямі і дакладамі аб творчасці выдатнага нямецкага кампазітара і праблемах яго стылю выступіць не толькі беларускі студэнт, але і прадстаўнікі кансерваторыі Ленінграда, Адэсы, Новосібірска, Кіева і іншых гарадоў.

Змястоўная і разнастайная праграма канферэнцыі сведчыць аб тым, што яна будзе цікавай і карыснай як для яе ўдзельнікаў, так і для шырокіх колаў музычнай грамадскасці.

Н. ЛЕБЕДЗЕВА.

І вельмі часта «Эгмант» пад палачкамі таленавітага беларускага цымбаліста — гэта Бетховен, які гучыць там, дзе раней ніколі не гучаў, для тысяч слухачоў, якія ўпершыню далучыліся да музыкі вялікага кампазітара.

Няма патрэбы гаварыць, якім актыўным прапатавядцам сімфанічнай музыкі Бетховена з'яўляецца ў нашы дні Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, Сімфонія, канцэрты і уверцюры Бетховена нязменна ў яго праграмах. Праўда, і тут бываюць свае прылівы і адлівы. Можна ўспомніць, што гадоў дзесяць таму назад у Мінску ў адным сезоне прайшоў з вялікім поспехам аб'явіментны цыкл, у канцэртах якога былі выкананы ўсе дзесяць сімфоній Бетховена. Дырыжыраваў, у асноўным, У. Дуброўскі і М. Нерсесян. У апошнія гады Бетховен не так часта з'яўляецца на сімфанічных афішах, хоць яркі канцэрт быў у імвала. Вельмі памятнае выступленне венгерскага дырыжора Андрана Корадзі, які выканаў Сёму і Восмью сімфоній. Успамінаецца рытмічная гнутасць і жывая пульсаваная музыка ў першай частцы Сёмай, строга поступ другой часткі, слаўтага «Алегрэта», феерычны бляск фіналу Восмай.

У канцэртным сезоне 1969—1970 гадоў, на далёкіх подступах да юбілейнай даты — 200-годдзя з дня нараджэння Бетховена, у Мінску часта гучала яго музыка. Вельмі прыемна, што гэта былі не адзінаковыя п'есы ў праграмах сімфанічных і камерных канцэртаў, а спецыяльныя цыклы, якія ўключалі ўсе творы пэўнага жанру. Эміль Глелельс выканаў з нашым сімфанічным аркестрам і эстонскім дырыжорам Неэме Ярві ўсе пяць фартэпіянных канцэртаў Бетховена. Тацыяна Нікалаева сыграла ўсе 32 фартэпіяныя санаты, а скрыпач Ігар Ойстрах і піяністка Наталля Зярдалава — усе 10 скрыпачных санат Бетховена.

У будучым сезоне, непасрэдна звязаным з юбілейнай датай, Бетховен будзе, несумненна, шырока і разнастайна прадстаўлены на канцэртных эстрадах Беларусі. Вельмі пажадана, каб былі запоўнены ўсе «белыя плямы». У рэпертуары нашага опернага тэатра няма «Фідэліо», таму трэба было б выканаць у спецыяльным канцэрте лепшыя сімфанічныя, сольныя і вакальныя эпізоды з гэтай слаўтай оперы. Квартэты Бетховена — вяршыня квартэтных музыкі XIX стагоддзя. Яны гучаць у нас рэдка. Можна пажадаць, каб струнным квартэтам Саюза кампазітараў і Беларускага радыё выканалі калі не ўсе 16, дык хоць бы выбраныя квартэты вялікага музыканта.

Інструментальная музыка Бетховена крыху засланіла — і гэта заканамерна — яго вакальныя творы. Але і тут ёсць нямала каштоўнага. Цыкл «Да далёкай каханай», песня «Адэліда», песні на вершы Гётэ, Гелерта, Тыдге і іншых паэтаў павінны прыцягнуць увагу нашых вакалістаў. Бетховен апрацаваў многа народных песень. Гэта не толькі шырока вядомыя шатландскія і ірландскія, але таксама рускія і ўкраінскія песні і песні іншых народаў. Няхай і яны гучаць на нашай эстрадзе.

Творы Бетховена жывуць ужо калі двухсот гадоў — тэрмін для музычнага мастацтва вялікі. Але няма ніякіх прыкмет старэння шэдэўраў, створаных вялікім і шчодрым генаем. Мала таго: з цягам часу яны робяцца ўсё больш патрэбнымі чалавецтву. Сімфоніі і санаты Бетховена, яго уверцюры і канцэрты, тры і квартэты, фартэпіяныя п'есы даўно выйшлі за рамкі канцэртнай эстрады і сталі абавязковай прыналежнасцю нашага духоўнага жыцця. Бетховен першы надаў музыцы новае значэнне, раней ёй невядомае. Як філасофія і літаратура, музыка набыла здольнасць вызнаваць ідэі высокага грамадзянскага гучання.

Сяргей Іванавіч Танасюк выказаў аднойчы такую думку: калі б зямляне мелі ўсёго адну галіну, каб расказаць іншадзеяцтвам жыццям аб тым, што такое чалавецтва, як гэта арабіць? Лепш за ўсё было б выказаць для іх Дзевятую сімфонію Бетховена. У такой парадаксальнай форме, але вельмі трышна па сутнасці вызначыў рускі кампазітар гучанне музыкі Бетховена. Так, яна апавядае пра чалавецтва ў яго самых высакародных і ўзвышаных праяўленнях.

Людвіг ван Бетховен — наш сучаснік. Магутны голас яго музыкі заклікае і сёння зямлян да барацьбы за свабоду і ўсеагульнае шчасце.

«ПОЛЫМЯ»

У нумары змешчаны вершы С. Дзяржа, Р. Тармола, Аляксандра Пракоф'ева (пераклад з рускай А. Бялёвіча), заканчэнне рамана І. Пташнікава «Мціжы».

У раздзеле «Новыя пераклады» надрукаваны апавяданні «Трэба раскласці агонь» Бранка Чопіча (пераклала з серба-харвацкай А. Шахоўскай) і «Шыгарэта» Лючыя Мастранардзі (пераклад з італьянскай А. Шаўна).

Публіцыстыка прадстаўлена артыкуламі «Меліяратары мяняюць воблік зямлі» міністра меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР Аляксандра Аляксанкіна і «Ленінская «Іскра» і Беларусь» М. Бабіча.

Артыкул Т. Дубковай «Цымбалы» змешчаны ў раздзеле «У свеце мастацтва».

У нумары надрукаваны таксама артыкулы «Вам, хто любіць слухаць казкі, галасы легенд далёкіх» В. Небышыцы (пра пераклад А. Куляшовым пазмы Г. Лангфэла «Спей аб Гаявэце») і «Палескія пісьмы» Аляксандра Блока І. Баса.

У часопісе рэцэнзуюцца кніжкі «Выбранае» А. Рылькі, «Развіццё арфаграфічнай сістэмы старабеларускай мовы» А. Булькі.

«МАЛАДОСЦЬ»

Часопіс заканчвае друкаваць рамана І. Чыгрынава «Плач перапёлкі». У нумары змешчаны таксама вершы К. Цвіркі, М. Баравік, П. Пранцы, Д. Бічэль-Загентавай, А. Ставера, Шандара Петэфі (пераклад з венгерскай М. Хведаровіча), Аляксандра Пракоф'ева (пераклад з рускай М. Аўрамчыка), апавяданне Т. Гарэлікавай «Святла».

Раздзел публіцыстыкі складаюць рэпартажы «Лагарыфмы бульбы» В. Ждановіча, артыкулы «Пошук вядуць маладыя» А. Бражозоўскага, «Пасля экзаменаў» М. Камуцкага, «Спатканне з Бетхоэнам» (да 200-годдзя з дня нараджэння кампазітара) Ул. Елісеева, «Па пучэйцы камсамол» Дз. Жураўлёва, падарожныя нататкі «Пісьмы з рукзака» А. Трушчынай.

Часопіс знаёміць чытачоў з вершамі пээта-маладнякоўца Аляся Вечара.

У нумары рэцэнзуюцца кніжкі «Ленінскай гвардыі салдат» Р. Булацкага, «Годы нашы — птушкі» Ул. Паўлава, «Палескія навіны» Ул. Аляхновіча.

«БЕЛАРУСЬ»

Перадавае артыкул «На фінішы слаўнага года» падсумоўвае здабыткі міну-

лага года і акрэслівае задачы наступнага, 1971 — года XXIV з'езда КПСС. 50-годдзю ленінскага плана ГАЭЛРО прысвечаны артыкул кандыдата геафізічных навук Ул. Навіцкага «Ленінскі план электрыфікацыі».

У гэтым жа нумары надрукаваны нарысы «Глыбокае рэчышча» В. Мысліўца (пра старыню калгаса «Барацьба» І. А. Мацкевіча), «Усё людзям» А. Белавусава і М. Гроднева, інтэрв'ю з упраўляючым беларускага аддзялення Усесаюзнай гандлёвай палаты І. Е. Сталівенка «Беларусь на ўсіх кантынентах».

У нумары змешчаны апавяданні «Радасць» М. Ракітнага, «Ракі» В. Хомчанкі, працяг прыгодніцкай аповесці «А восьмай вечара...» Дануты Маеўскай, вершы К. Камейшы, М. Федзюковіча, Ул. Дзюбы, Юбілей Афанасія Фета і Аляксандра Пракоф'ева адзначаны перакладамі іх вершаў на беларускую мову (пераклады М. Калачынскага і Ю. Свіркі).

Часопіс друкуе артыкулы «50 тамой жыцця» Ул. Юрвіча (пра выхад у свет 500-га нумара часопіса «Полымя»), «На быстрыні жыцця» Л. Дробава (пра выстаўку твораў мастака А. Волкава), рэцэнзію А. Астрэйкі пра двухтомнік «Паззія жыцця» Аляся Звонака.

Артыкул І. Ініча «Кампазітар-гуманіст» прысвечаны 200-годдзю з дня нараджэння Людвіга ван Бетховена.

Як звычайна, часопіс рэцэнзуе новыя кнігі.

«НЕМАН»

Першыя старонкі часопіса адведзены вершам літоўскіх паэтаў (пераклад Л. Озерава).

У нумары надрукаваны апавяданні «Усе грошы з кашальком» А. Ждана, «Адна ноч» В. Поздышава, мініяцюры В. Чэпіна.

Пад рубрыкай «Галасы маладых» змешчаны вершы Б. Ганкіна, Н. Татур, М. Бабарыка, Г. Шыдлоўскай, Л. Шутко.

Часопіс друкуе таксама вершы П. Валкадава, «Тры навелы» Я. Васіленка (пераклад з беларускай М. Зайцава), аповесць «Мціжыцаў пасах» Э. Ялугіна.

Артыкул «Новы гуманізм або гуманістычная ўтопія» М. Рожына змешчаны ў раздзеле «Публіцыстыка».

Апублікаваны ў часопісе пісьмы Якуба Коласа Я. Мазалкоў, якія падрыхтавалі да друку супрацоўнікі Літаратурнага музея Я. Коласа Д. Міцкевіч, М. Базарэвіч, Л. Чыгрынава, а таксама ўспаміны палкоўніка ў адстаўцы В. Нікалаева «Яны не прайдуць».

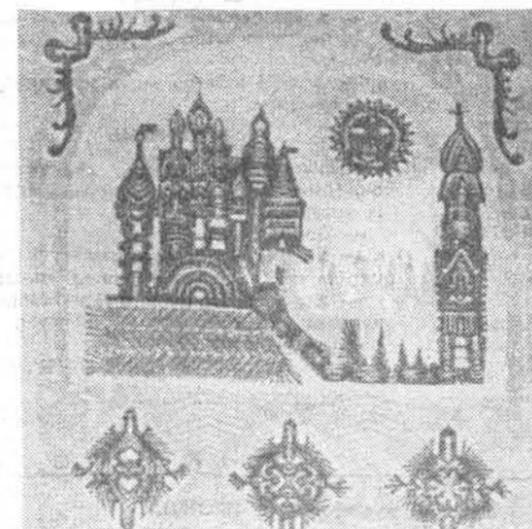
У раздзеле «Крытыка» змешчаны артыкул «Думкі і словы» Р. Бярозкіна (пра творчасць Сяргея Дзяржа), рэцэнзіі В. Бечыка (на аповесць В. Быкава «Сотніцай»), А. Фядосіка (на кнігу Л. Барага «Беларуская казка»).

ВЕРНІСАЖ Ў ВІЛЬНЮСЕ

Беларускі мастак Марк Жытніцкі шмат працуе ў жанры палітычнай сатыры. Яго вострыя, надзённыя палітычныя карыкатуры друкуюцца на старонках «Вожыка». Стварае ён і дасціпныя бытавыя замалёўкі, сяброўскія шаржы, смешныя карыкатуры. У апошні час працуе над вялікім цыклам графічных лістоў «Ахвяры фашызму».

Графічныя работы М. Жытніцкага экспануюцца цяпер у Вільнюсе. Выстаўка наладжана ў памяшканні Дзяржаўнай рэспубліканскай бібліятэкі Літоўскай ССР. Наведвальнікі выстаўкі знаёмяцца з такімі работамі мастака, як «Амерыканская дубінка на Далёкім Усходзе», «Вянок на магілу капіталізму», гравюры на тэму

«Хатынь» — «Памыць», «Помста», «Хатынскі набат», і з многімі іншымі творами. Заслужаны дзеяч мастацтваў Літоўскай ССР Б. Мотуза піша пра гэтую выстаўку на старонках газеты «Советская Литва». Ён адзначае, у прыватнасці, што гравюры цыкла «Хатынь» — гэта «своеасаблівае паэма пра барацьбу савецкага народа за свабоду і незалежнасць», якая сведчыць пра творчы поспех мастака.

КАЛІ ў гэтыя дні справы завядуць нас да нас у рэдакцыю, абавязкова зайдзіце ў аддзел вывучэння мастацтва — там экспануюцца

работы Вячаслава Дубінкі. Але можа ў вас не будзе ніякіх спраў, якія прымаліся ў рэдакцыю, усё роўна — прыглядзецеся да работ Вячаслава Дубінкі.

ДЗІВАК ЧАЛАВЕК

Прыходзьце — не пашкадуюце!
Выстаўка В. Дубінкі незвычайная. Ён валодае дзівоным дарам выразаць з каларнай паперы розныя цуды: казачныя гарады і мудрагелістыя арнаменты, дзівоныя жывёл і караблі. Папера ў яго руках набывае магічную сілу: яна то выглядае вяршыняй каменем, то глядзіца як танюсенькія карупкі.
Зіма сёлета выдалася сырай, шэрай. Нават удзень у памяшканні цёпла і неспрытна. Але тут у адным з пакояў «ЛіМ» пануюць яркія фарбы, гараць сіні, жоўтыя, чырвоныя сонцы. Лунаюць сярэбраныя матылі, рвуцца ўвесьміра зялёныя гарады...
На жаль, мы не вядзем кнігі водгукаў — гэта, я ўпэўнена, было б вельмі цікава. Я магу толькі прывесці твае вусны рэцэнзіі, якія запаміналіся.
— Мне забудзеся здацца несправядлівым, калі я гляджу альбо слухаю нешта цікавае адна. Зараз у мяне менавіта такое пачуццё...

ЗОРКІ СУСТРЭЛІСЯ Ў МІНСКУ

НАШ ДАЎНІ ДРУГ

ДА 100-годдзя 3 ДНЯ СМЕРЦІ К. Я. ЭРБЕНА

Літаратурная грамадскасць Чэхаславакіі адзначыла стагоддзе з дня смерці аднаго з самых папулярных чэшскіх паэтаў — Карэла Яраміра Эрбена, аўтара шырокавядомых балад, рамансаў, вершаў, песень і казак.

«Яго творы, — падкрэсліваў Эдзек Нядзедзі, — адразу ж пасля свайго з'яўлення прыцягнулі такую ўвагу, якой карыстаўся мала які чэшскі паэтычны ці ўвогуле мастацкі твор». Сяпраўды, зборнік балад Эрбена «Букет», які выйшаў у 1853 годзе, стаў самай папулярнай у Чэхіі паэтычнай кнігай. І гэтая любоў да вершаў Эрбена жыве ў чэшскім народзе да нашых дзён.

Прычына такой папулярнасці паэта — у яго народнасці, у яго свядомай апоры на фальклор, зборнікам і глыбокім знаўцам якога быў Эрэбен. Сваімі працамі ў галіне фалькларыстыкі К. Я. Эрэбен даводзіў роднасць славянскіх народаў і іх культур, прагнуў пераканаць у тым, што нягледзячы на ўсе сцены, ірвы і іншыя палітычныя перашкоды, мы былі і застанемся дзецьмі адной вялікай славянскай сям'і.

К. Я. Эрэбен адным з першых у Еўропе звярнуў увагу на фальклор беларускага народа. У свае зборнікі «Сто славянскіх народных казак

і аповесцей» (1865) і «Выбраныя народныя міфы і паданні славянскіх народаў» (1869) Эрэбен уключыў і беларускія народныя казкі. У першым з названых зборнікаў нават захавана беларуская фанетыка, і нашы казкі «Мароз, сонца і вецер», «Пакацігарошак» і «Цудоўныя хлопчыкі» адкрываюць раздзел «Усходнеславянскіх казак». Для таго, каб наблізіць беларускую мову да чэшскага чытача, Эрэбен дадаў да зборніка невялікі чэшска-беларускі слоўнік — першую лексікаграфічную працу ў гэтай галіне.
У 1867 годзе, будучы госцем Маскоўскай этнаграфічнай выстаўкі, К. Я. Эрэбен у складзе дэлегацыі славянскіх дзеячоў наведаў Беларусь. «Вестник Западной России» ў тыя дні паведамляў сваім чытачам, што «славянскія госці, уступішы ў Паўночна-Заходні край, былі пры-

емна здзіўлены першаю сустрэчай з рускімі ў Гродне, на станцыі чыгункі, дзе рускае грамадства крыкамі «ура!» і іншымі знакамі захаплення вітала іх выхад з вагонаў. Апрача таго, гримела музыка, спявалі песьні, дамы сустрэлі з кветкамі... Гэта сямейная, можна сказаць, сустрэча з боку рускага грамадства старажытнага рускага горада Гродні глыбока кранула нашых гасцей, Карэла Яраміра Эрбена «Вестник Западной России» прадставіў тады так: «Вітэчны спісаватэль, выдатны чэшскі пісьменнік, вельмі рознакаковы, надзвычай дзейны і нястомны, гісторык, археолаг, палеограф, юрыст, архіварыус, бібліятэкар і да ўсяго гэтага, яшчэ адзін з найбольш буйных паэтычных талентаў».

Вельмі прыязна ставіўся Эрэбен да маладых славянаў з Расіі, якіх прысылалі ў Прагу для падрыхтоўкі да прафесарскага звання. Сярод іх былі і выхадцы з Беларусі. Так, малады славяцкі з Мінска Ул. Ю. Харашэўскі, які вывучаў у Празе гісторыю і літаратуру славян, пісаў у сваёй справаздачы ў 1862 г.: «...Тут я адразу ж пазнаёміўся з Эрэбенам, знаўцам і зборнікам народных песень, даследчыкам славянскай міфалогіі...» Знаёмства гэтае працягвалася потым некалькі гадоў.

Эрэбен застаецца ў нашай памяці цудоўным паэтам і актыўным дзеячом на ніве сувязей культур нашых краін.

А. МАЖЭЙКА.

ЭКСПАНУЕЦА У «ЛІМЕ»

будаваў і свіцеў. Птушкі адляталі і прыляталі, людзі адыходзілі і прыходзілі, а ён будаваў і спяваў, будаваў і свіцеў. Пачулі ворагі яго гэты горад і надумалі яго ўзяць. Тады хлопцы з зялёнымі вачыма, чорнымі валасамі і дужымі рукамі ўстаў на абарону яго і перамог, Але сам загінуў.
Птушкі пакінулі горад. Пайшлі з яго людзі.
Але калі ў горадзе ідзе дождж — у шумных патоках яго чуоцца песні таго хлопца, быццам іх запамінілі і спяваюць трубы, па якіх ён ступаў сваім малатком, дахі, якія ён крыў...
Альбо:
Казіу сказаў адмацаца ў кіно. Казёл як казёл — уперасу: «Я не фотатэнічны, — гаварыў ён плаксва, — уперыгоржыце мяне, тады і змайце».
Кіношны мастак прыладзіў яму галінсцягя рот, «заплліў» зорку на іабэ, падмааістаў вочы.
«Матор», — скамандаваў

рэжысёр. І здымкі пачаліся. Але гэта быў ужо іншы фільм пра іншага казла.
Вось ён глядзіць на нас са сцяны, гэты казёл, які не захацеў быць самім сабой...
Альбо:
Ваза была залатая-залатая. Усёго ён хапіла: беласнежны абрус ліжаў пад не нагамі, праз вялікі вокны лілося святла, нкое адлюстроўвалася ў не бліскучым баках, да не дакраналіся ніякімі ласкавымі пальцамі... А ён хацеўся валі, хацеўся «кветак» палыхых рамонкаў альбо незбудак...
Гэтых гісторыя вельмі многа. Вы лёгка прыдумаете іх, калі пазнаёміцеся з выстаўкай В. Дубінкі.
Даручы, адракамендуваў яго. Ён фотакарэспандэнт газеты «Звязда». Яго здымкі не раз экспанаваліся на розных выстаўках. Яму 28 гадоў. Выцінанкамі ён займаецца нядаўна.
Дзякую вам Слава, за радасць, якую вы даставілі. Шкава было б даведацца, дзе вы знайшлі такія вострыя, такія цудоўныя, шыра скажам, чароўныя нажніцы? І ПІСЬМЕННАЯ.

Харытон ШПІЛЬКА

ЛЕКТАР

— Закурыйш нацца—запачэ пякотка.
Для лёгкіх шкодны ранішні сугрэў.
Вось сябар мой, напрыклад, ад сухоткі
За нейкія тры месяцы згарэў.

Курэньне—верны спадарожнік рака...
І лектар тут пацёр спацелы лоб.
— Наогул жа, скажу я вам, табака—
Прычына ўсіх вядомых нам хвароб.

Лунаў ён звыкла на сваёй арбіце,
Усё прыкладамі сыпаў, гаварыў.
— Так што, браточкі, вывады рабіце...
Глытнуў вады, ўздыхнуў і... закурый.

Віктар ПОЛЯК

МІЖ ІНШЫМ

У ЧАРЗЕ

— Вы апошнія?
— Спадзяюся, што ім будзеце вы.

У ТРАЛЕЙБУСЕ

— Галубок, можа б ты месца мне са-
ступіў?—кажа бабулька да юнака.
— Хвіліначку, бабулька. Я на наступ-
ным прыпынку выходжу.

У СЯМ'І

— Развод—гэта лагічнае завяршэнне
кахання.—гаворыць муж.
— Але ж і пачатак другога,—удаклад-
ніла жонка.

□ Ты гаварыў, што кінуў курыць?—
строга пытае жонка мужа.
— Канечне. Вунь яшчэ і недакурак
дыміцца.

□ Што рабіць, калі ціснуць чаравікі?
— Думаць, што гэта не самае галоў-
нае ў жыцці.

□ Часцей за ўсё класічны твор піша не
класік.

□ Ці не крыўдзім мы пісьменніка, калі
чытаем яго наміж радкоў, а не самі рад-
кі?

□ На рахунку, які паклала афіцыянтка
на рэстаранны столік, рэдактар разма-
шывста напісаў: «У набор!»

ПАКАЖЫ, ДЗЯДЗЬКА, НОС

З украінскага народнага гумару

ПАТРЭБА

Едзе чалавек. Раптам нехта гукае:
— Дзядзька! Дзядзька! Пачакайце,
нешта скажу!

Той стаў, чакае, думае—што ён такое
скажа. А чалавек падбягае і як не ен-
чыць:

— Гэта ж ару, каб яно спрахла, і няма
аб што нават пачухацца. Дайце хоць аб
вашы калёсы...

ЯК ЗВАЦЬ

— Як цябе завуць, хлопчык?
— А так, як майго тату.

— А тату твайго як жа?
— А так, як мяне.

— Ну, а як цябе завуць, як есці клі-
чуць?
— А есці клікаць мяне не трэба, я
сам прыбягу.

НЕ ВЕРЫЦЬ

Карціна такая: стаяць два хлопчыкі
пад хатаю сельскага старасты, і адзін з
іх крычыць:

— Дзядзька Мікіта!
— Што такое?—насцярожліва пытаец-
ца стараста, выходзячы на ганак.

— Ды вось Грыцько Сцяпанішын не
верыць, што ў вас нос чырвоны ад га-
рэлкі, дык няхай паглядзіць.

Пераклаў П. МІСЬКО.

ПАЧЫНАЮЧЫ аўтар
прывёс да рэдактара
аддзела сатыры і гумару
сваю першую гумарэску.
Рэдактар, чытаючы яе, цёр
кулаком вочы і, раз-пораз
спыняючыся, напэўна кабін-
ет насцерпным і раскаці-
стым смехам:

— Хы-ха-ха-х-хы!

Аўтар задаволена ўсмі-
хаўся і адзначыў сам сабе:
«Во як трасецца! Пэўна,
надрукуе!»

Скончыўшы чытаць ру-
капіс, а звадно і рагатаць,
рэдактар квяцістай насоў-
кай сцёр з вуснаў апошняе
«х-хы» і зрабіўся суровым і
сканцэнтраваным, як і нале-
жыць быць рэдактару.

— Скажу прама, — раз-
важна загаварыў ён, — на-
пісалася ў вас добра, па-
мастацку, але... Вы чулі і ба-
чылі, які яна, ваша гумарэс-
ка, выклікае смех? І гэта ў
мяне, у рэдактара аддзела
сатыры і гумару! А што бу-
дзе, дазвольце вас спы-
таць, малады чалавек, з ра-
давым чытачом?

Аўтар ад нечаканасці
страпануўся і впусціў вочы.
А рэдактар працягваў:

— Во-о-сь! Не ведаеце.
А вам, між іншым, вядома,
якім тыражом мы выдаем-
ся? Вялікім, бацюхна, вялі-
кім! І калі, скажам, усе на-
шы чытачы зарагочуць,

— То й добра, — асме-
ліўся раскрыць рот аўтар.

— Добра? Яно, канечне,
калі глядзець на гэтую з'я-
ву павярхоўна. А калі гля-
нуць на ваш смех глыбей,

Браты БАРОУКІ

што ж атрымаецца? Я адзін
смяяўся, а вы вушы затыка-
лі. А калі сотні, тысячы!..
Ды што, тысячы! Мільёны!
Вы ўяўляеце, што будзе?

Рэдактар памаўчаў, потым
зноў загаварыў:

— Во-о-сь, не ўяўляеце.
Калі чалавек рагоча, то ён
робіцца непрацаздольным.
Трэба, каб гумар выклікаў,
скажам прама, толькі лёг-
кую, бядзёрую ўсмішку, а
не гэтае нястрымнае «га-
га», «гы-гы», «ха-ха» ці, што
яшчэ горш, «ого-го-го-го!»

на тое, ці прынясе ён ка-
рысць грамадству ў цэлым?
Такой карысці якраз, мала-
ды чалавек, я не бачу. Хай
сабе, скажам, вашу гума-
рэску прачытае швачка аль-
бо бухгалтар. Першая да
крыўі можа пакалоць сабе
палец, другі пераблытае
якія-небудзь важныя лічбы.
У лепшым выпадку яны
спознацца на працу. А калі
пачнуць вашу, з дазволу
сказаць, гумарэску расказ-
ваць сваім таварышам, су-
працоўнікам? Не працую,

МІМАХОДЗЬ

Мікола НОЖНІКАЎ

★ Форменны ідыёт: дурень пры вы-
кананні службовых абавязкаў.

★ Добра валодаў сабой. Больш у яго
нічога не было.

★ Стаў падарвіць вынікі жонцы. А
вынікі падвалі яго.

★ Спекуллянт быў хлапец нягэрабны,
а вось грошы заграбій зграбныя.

★ Пісьменніка абвінавачвалі ў адсут-
насці ўласнага почырку.

Уладзімір РУДЗІНСКІ

★ Студэнт арсэнічна не перазарваў
неарганічную хімію.

★ Нават слэпому неабходна мець
свой пункт следжання.

★ Ён лічыў сябе добрым сем'янічам—
у арганізацыі, якую ўзначальваў, развіццё
сямейнасць.

★ Калі модніцы гаварылі, што яна
нарадзілася ў сапроцы, та я адказваў:
«Ах, лепш бы мне нарадзіцца ў футры...»

★ Адных ат'яляюць постэжы, іншыя ад-
даюць перапагу чыму-небудзь мацнейша-
му.

★ «Час расплаты настай».—сказоў за-
гадчык крамы, зледзеўшы рэвізёра.

★ Не бязкаля пудэлка з'яўляецца пу-
цёйка ў жыцці.

★ «Якая развінчанасць у гэтых балтоў
і гаек».—бурчэў гаечны ключ.

★ Працэглазасці сыходзяцца і разы-
ходзяцца ў... загзе.

★ Прыгодніцкая апавесць — рукапіс,
які пасля доўгіх вандрованняў на рэдак-
цыях быў вернуты аўтару.

Рыгор БОХАН

★ Узабраўшыся на трыбуну, не лічы
сябе на галаву вышэй за іншых.

★ Ездзіў абмываюцца вопытам, а аб-
мываўся толькі тостамі.

Міхась ШУЛЬГА

★ Іншы раз нават сонцу не надаку-
чай — атрымаеш сонечную аплявуху.

★ Пра сіноптыка гаварылі: «У яго ў
галаве вецер».

Спрактыкаванасць.

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

Іван ПЯШКО

РЭЖ ПРАВАДЫ

Начальнік катэгорыі
пажарнай дружны Саў-
ка Ціхона прыехаў на
рабінскую нараду, якая
праводзілася пад дэ-
візам: «Пажар лягчэй
папярэдзіць, чым паў-
шыць». Пакуль збіраліся
ўдзельнікі, у фак круцілі
супрацьпажарныя филь-
мы. Саўка глядзеў, як
на экране разгараецца
накінуты гаспадыняй ке-
рагаз, як непазрэны
агонь ліжа сцены, спе-
леша на падлозе...

І тут Саўку нібы хто
шляхам калнуў: «Божа
літасіны! Прас не вык-
лючыў! Каб яны згарэлі,
тыя кліты! Не мог, ста-
ры блупець, нацягнуць
неадпасавааны штаны!
Бач, дзеўкі яму патрэб-
ны... Што рабіць?»

Як падмалены, выкі-
нуўся Саўка з РДК і на-
пёсся на аўтобусны пры-
пынак. Але на дарозе

шокнула — тэлефон! Ал-
но, выратаваўшы — тэле-
фон.

Праз некалькі хвілін
ён крычаў у трубку:

— Гэта ты, Вася? —
пазнаваў і не-пазнаваў
Саўка катэгорыя элект-
трыка. — Гэта я, Саўка.

Слухай, братка: ад-
рэж праводы ад маёй
хаты!

— Што? Каго зарэ-
заць?

— Не зрэзаць, а ад-
рэзаць! Чуюць?—Праводы
ад маёй хаты адрэж!
Ага, не патрэбна яно
мне, тое электрычнасць!

— А як жа твой «Га-
рызонт»?

— Ліха на яго! Пра-
дам! Адрэж, братка, і
хутчэй!

— Што там у цябе, га-
рыць, ці што?

— Што, ужо гарыць?—
адчуваючы рантоўную

слабасць у нагах, закры-
маў Саўка.

— Што гарыць? Дзе
гарыць?—крычала тру-
бка. — Але! Скажы тол-
кам, што здарылася?

— Вася, браток, я з
раёна званаю. Прас дома
не, выключыў. Адрэж
праводы!

— Дык я збегаю, вык-
лючу. Дзе ключы?

— Не атамкнеш, брат-
ка. Ключы ў мяне з са-
бой. Ды і замок такі,
уласцай канструкцыі.

Рэзаць трэба!
— Добра, бягу!

— Толькі, братка...
— Што?

— Ты, таго, маўчы, ні-
кому ні гу-гу, добра?
— Бягу, бягу!

...Вася не выцерпеў
усё ж, расказаў, як аб-
разаў праводы да Саў-
кавай хаты. І цяпер
у вёсцы, калі хто на
якой прычыне адлуча-
ецца з хаты, падыхо-
дзіць да разеткі, выцяг-
вае з яе іштэпельную
вілку і кажа:

— Выключыць трэба,
а то праводы даўдзецца
рэзаць. Як таму Саўку...

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства
культуры і праўлення Саюза пісьтэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка
галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара —
33-44-04 аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра,
кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэння мастацтва,
архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела
публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53,
выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПА-
ДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара),
Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИ-
КАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У.
ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ,
У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕН-
КА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО,
Р. Р. ШЫРМА.